

Raporto palo monitorisaripen e civilo societetao
pe implementacia e nacionalno strategiko fremo
vaś jekhipen e rromenqo, inkluzia, thaj participacia
ande Ĉehia

2025

O manuskripto kerdo ko februari 2025.

O raporto sas kerdo katar o RomanoNet (majbut lesko advokaciako eksperto o Jan Husák thaj lesko direktoro o Michal Miko) thaj katar o Romea.

Translacia: Michal Miko.

O raporto sas kerdino sar kotor katar e inicijativa '*Preparativno Akcija – Romano Civilo Monitoring – Zuraripe e kapacitetosko thaj involviripe e Romane thaj pro-Romane civilno societatosko ando politikako monitoripe thaj dikhipi*' implementirime katar jekh konzorciumo legardo katar o Instituto pala Demokracija katar Centralno Evropake Univerziteto (DI/CEU), ande savo si vi e Evropake Romane Grassroot Networks Networks (ERGO), o Fondo Secretariado Gitano (FSG) thaj Evropake Romane Rights Center (ERRC). I inicijativa sas finansirimi kotar e Evropaki Komisia generalno direktorat vash Justicia thaj Konzumentura (DG Just) telal o servisosko kontrakto nr. JUST/2020/RPAA/PR/EQUA/0095.

O raporto reprezentil e arakhadimata le autorengo, thaj vov na trubul te sikavel e dikhimata le konzorciumoske vaj le Evropaki Komisiake save nashti te aven responsibilo pala savi godi buti savi shaj te avel kerdini katar e informacie save si ande kado lil.

Contento

LISTA LE ABREVIÀCIENQI	5
EXEKUTIVO REZUMÀTO	6
IMPLEMENTÀCIA E NRSF-ESQI	6
DIKHIPE E THEMESKO SITUACIAKO PALAL O THAN	6
FOKUSO PE KLJUČNE PUČHIMATA SAVE KEREN EFEKTO PE RROMA	7
GIRAVIPEN	9
<i>Nacionalno Romano strategikano fremo .....</i>	9
<i>Pa akava raporto .....</i>	9
1. IMPLEMENTÀCIA E NRSF-ESQI	10
1.1. KLJUČNE BARJARIPA THAJ EFEKTIVNOST E IMPLEMENTACIAKI	10
1.1.1. <i>Paruvimata ando NRSF thaj akciako plano .....</i>	10
1.1.2. <i>Progrèso andi implementàcia .....</i>	12
1.1.3. <i>Efikasno monitoringo .....</i>	13
1.1.4. <i>Kolekcia e datengo .....</i>	14
1.2. NRSF-ESQI SINERGIA E THEMESQE THAJ EU-ESQE AKCIENQE	15
1.2.2. <i>Linipe e EU akciencar .....</i>	16
1.2.3. <i>Te kerel pes buti e problemurenqe katar e anglune evaluàcie .....</i>	17
1.3. ROMANO KOTORLEUTNIPE ANO IMPLEMENTIRIBE THAJ MONITORINGO	17
1.3.1. <i>Involviribe e romane CSO-enge an i implementacia .....</i>	17
1.3.2. <i>Roma ande publikane institucie save implementirin o NRSF .....</i>	19
1.3.3. <i>Romano participacia ando monitoringo thaj evaluacia .....</i>	20
1.3.4. <i>Kontribucia katar Nacionalno Romani Platforma pala implementacia NRSF .....</i>	20
2. REVIZIA PALO TEMATIKANO AREA	22
2.1. MARIPE MAMUJ ANTICIGANIZMO THAJ DISKRIMINACIA	22
2.1.1. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo .....</i>	22
2.1.2. <i>Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF .....</i>	25
2.2. EDUKÀCIA	27
2.2.1. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo .....</i>	28
2.2.2. <i>Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF .....</i>	29
2.3. BUTÀQO THAN	31
2.3.1. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo .....</i>	32
2.3.2. <i>Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF .....</i>	34
2.4. SASTIPASKO ZUPIPE	36
2.4.1. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo .....</i>	36
2.4.2. <i>Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF .....</i>	37
2.5. KHER, ESENCIJALNE SERVISURA, THAJ ENVIROMENTIAKI JUSTÌCIA	37
2.5.1. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo .....</i>	38
2.5.2. <i>Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF .....</i>	39
2.6. SOCIALO PROTEKCIA	40
2.6.1. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo .....</i>	40
2.6.2. <i>Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF .....</i>	41
2.7. SOCIALO SERVISURA	41
2.7.1. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo .....</i>	41

2.7.2. <i>Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF</i>	41
2.8. PROTEKCIA E ČHAVORRENQI.....	42
2.8.1. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo</i>	42
2.8.2. <i>Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF</i>	43
2.9. PROMOVIRIBE (O DŽANGLIPE PALA) E RROMANE ARTURA, KULTURA, THAJ HISTORIJA	43
2.9.1. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo</i>	44
3. FOKUS PE KLUCHE PROBLEMURĂ SAVEN AFEKTIN E ROMEN	45
3.1. VORBA PALO XOLI.....	45
3.1.1. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problèmosqo</i>	45
3.1.2. <i>Sinergija e avere akciencar</i>	46
3.1.3. ROMANI PARTICIPACIA.....	48
3.2. BIBARABARIPE ANDE EDUKACIA	48
3.2.1. <i>Majbare čhinadipa e edukaciasa e romane čhavenqe</i>	49
3.2.2. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problèmosqo</i>	55
3.2.3. <i>Sinergija e avere akciencar</i>	57
3.2.4. <i>Romani participacia</i>	58
3.2.5. <i>Specifična rekomendàcie pali edukacia</i>	59
3.3. BUTĂQO THAN	62
3.3.1. <i>Ključne bariere pala buti e Rromengo</i>	62
3.3.2. <i>Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problèmosqo</i>	63
3.3.3. <i>Sinergija e avere akciencar</i>	68
3.3.4. <i>Romani participacia</i>	68
4. UTILIZACIJA E EU-E INSTRUMENTURENGI VAŚ O FINANCIÀRIPEN	70
4.1. KONDICIE PALO IMPLEMENTIRIBE EU FONDENGO PALO JEKHIPE E ROMENGO	70
4.2. ROMANO CIVILNO SOCIETETI ANO EU FUNDONI IMPLEMENTACIA.....	75
KONKLUZIE THAJ REKOMENDACIE	76
REFERÈNCE	78

LISTA LE ABREVIÀCIENQI

CSO	Civilno societatosko organizàcia
DSA	Digital Services Act
ERDF	Evropako Fondo vash Regionalno Barjaripe
ESIF	Evropake Strukturake thaj Investiciake Fondora
ESF+	Evropako Socialo Fondo Plus
EU	Evropaki Unia
EURSF	EU Roma Strategicko Ramo
FRA	Evropaki Uniaki Agencia vash e Fundamentalne Hakaja
NRSF	Nacionalno Romano Strategikano Ramo (vi akhardo sar 'Strategia')
NRCP	Nacionalno Romano Kontakto Punkto
OP	Operativno Programo
OPE+/OPZ+	Operativno Programo Employment Plus
OPJAK	Operativno Programo Jan Amos Komenský
RCM	Roma Civil Monitor
RRP	Rekuperacia thaj Resiliencako Plano

EXEKUTIVO REZUMÀTO

Akanutni 'Strategia vash Romano Jekhipe, Inkluzia, thay Participaciya 2021–2030' (NRSF) si la nesave zorale riga kola den kontribucia vash parcialune thay skurto vakteske laqharipya ano sherune thana sar so si edukacia, butikeripe, thay khera. E sigo suportoske mere resle te vazden e shkolaki inkluzia, te den maj but chavoren akceso ki edukacia. Ano marketi e butjako, programura vash o nevo treningo thay finansikane insentivura ažutisarde e manušen te nakhen katar e informalno ki formalno ekonomia, te lačharen lengere butjake perspektive. O finansijako thay institucionalno suportò si len jekh importantno rola ande kadala zumavimata, e love save si alosarde te lačharen e školake kondicije, te implementirin programura pala retraining, thay te investirin ande inicijative pala socialo khera. Kadala mesura sikaven jekh angažmano te adresuin e socio-ekonomikane diferencie, vi te si numaj pe jekh nivelo, soske von na dosta adresuin maj fundone sistemikane kauza sar strukturalno diskriminacia, predrasude, thay na dosta politikani volja te keren dureder paruvipe. Paše odova, i stratiègia ažutisarda te vazdel pes o prinžaripen pal-e pharipa savenθar si len e rromane komunitètură, anindoj ando pučhipen e segregaciao thay e diskriminaciao ando publikano diskurso.

Numaj, kadala zumavimata inke si len limitirime impakto. Sistemàtiko thay lungo paruvipen ka mangel maj but pherdo reforme.

Implementàcia e NRSF-esqi

O Čehikano gavermento kerdas jekh maškarthemutno dikhipe e NRSF-esqo. I revizia savi avili palal kerdini sas katar o Juni ži ko Decembro 2024 thay sas kerdini te adaptisarel pes k-e evoluciaqe socialo, ekonomikane thay legislativne kondicije, inkluziv o impakto katar o COVID-19 thay o maripe andi Ukraina. E ključne nevimata si ande lende legislativne ažutimata, phanglipe e maškarthemutne rekomendacienca, thay rafinàcie bazirime pe implementàciaqi eksperienca. Specifična lačharimata si fokusirime pe edukacia, khera, buti, thay mamuj o anticiganizmo.

Jek importantno paso sas o adoptiripe katar jek formalno definicija pala o anticiganizmo thay maj zurale monitoringoske mehanizmura. Numaj, e pharipa ačhile, inkluzivno o činavipen andi implementàcia pal-i politikani činavipen, o činavipen e resursenqo andi kriza e Ukrainaqe e našutnenqi, thay e činadimata ande butăqe thay edukaciaqe rezultatură. E zumavimata vash o monitoripe thay o kidipe e datengo si zurarde numaj ačhile bidosta. Bizo e egzistuime fremurja pala e Rromengi participacija, maj efektivo angažmano thay reprezentacija ande publikane institucije ačhel trubujipe te šaj siguril pes smislo inkluzija thay politikako impakto.

Dikhipe e themesko situaciako palal o than

Kana o NRSF sikavel e ključne mere thay thovel importantne cilura, lesko implementipe si anglal bare pharipa. I strukturàlo diskriminàcia ačhel jekh bari bariera, thay bute politikenqe na si len lungo-vràmao impakto andar i slabo zoraripen, bi-dosta finansiripe, thay bi-lači participàcia e rromenqi ando keripe e decizienqo. O NRSF inkludil mere te promovirinel egalutno akceso ki edukacia, buti thay publikane servisura. Kerdas jekh fremo, andas khetanes ključne aktoren, thay inkerdas but trubui maske aktivitetura. Bizo odova, na sine significantno paruvipe ano reslipe e problemengo save si but fundone, sar so si segregacia ki edukacia, tikno nivelo e patjako maškar e romani populacia ko themeske institucije, jali buvljardo nasul vakeribe ko publikano than.

Kadala fenomènură maj dur reprezentuin jekh seriozno obstakulo vaš i sasti participàcia le rromenqi andi Čehikani societèta. Bizo te keren pes zumavipa te integririn pes e Rromane čhavre ande mainstream edukacia, e segregacia ačhel maj dur, maj but ande varesave regionura. Mesura sar te del pes asistentura e sikavnenge thay suportò e anglune školake si pe than numaj ačhile tikno finansiripe. E Rromane čhavore vi akana si len bare mukhipa e

školake (57%), katar katar bilače školake kondicie thaj diskriminacia. Projektura finansirime katar o EU thaj CSO inicijative zutin te tiknjaren kadala problemura, numaj jekh sistemsko drom naj.

E Rromane bučaripe ačhel prekarikano vi te si subvencije pala buti thaj programura pala nevo treningo, sar vi pala but cikno procento bibučako thaj baro mangipe pala butjarimaski zor. Strukturalno bariere sar edukaciaki segregacia thaj diskriminacia e butjarnengo ačhile. But roma ačhon ande cikne počine, bistabilne buča vaj ande informalno ekonomia. Kadava si kerdo kotar olengere tikne edukaciake areslipa sar vi kotar olengero dolgo. E resle suportoske programura pala e romane butjarne thaj entrepreneura si limitirime, thaj buxle butjarimaske politike našti te keren buti lengere specifična pharipanca.

Jekh zakono savo del kompenzacia e viktimenge katar e zorasa sterilizacia lias efekto ko 2022, numaj e birokratikane pharipa phandlo o akceso. E romane sastipaskere mediatora sas ažukerde te phanden e sastipasqe pharipa, numaj o projèkto sas tiknjardo pal-i bilači implementàcia. O akceso ki sastipasko zutipe ačhol jekh problemo, maj but vash e diskriminacia thaj o skurto doktorengo ano bibahtale regionia.

E zumavimata te ciknjarel pes e segregacia e kherengi e Romenge si ande lende socialo kherengo programo thaj projektura save si finansirime katar o EU, numaj i implementacia si tikni thaj phagerdi katar e administrativne pharipa. But Rroma inke trajin ande segreguime thana vaj ande 'socialne hostelura' pala lokalo gavermentoski diskriminacija. Numaj 74% katar e planirime khera si kerdine.

E Rroma nakhen bi-egalutno aksesu pe socialne beneficije, katar katar e diskriminacia katar e Butjake Ofiso. Jekh propozime reforma kamel te kerel maj lokho o sistemo e socialne beneficienqo numaj vazdel o pharipe te tiknjarel pes o suporto e vulnerabilne kherenge.

Limitirime finansiripe pala Rromane CSO-a kerel restrikcija pala efektivno socialo buti. E reforme e institucionalno sastipasko si gradualno te paroven pes karing e familijake alternative. Jekh phanglipe te thoven pes e chavoren tela trin ande institucie avilo and-o 2024-to berš, e planurenca te vazden les vi vi e čhavorenqe telal-e efta berša ži ko 2028-to berš.

O Lety Holocaust Memorial putardilo ko 2024 berš, sikavel progreso te pindžarel pes i Romani historija. Numaj, o suporto vaš e rromane kulturaqe projèkturà ačhel bidostato, kaj e profèsionalne produkcie maren pen te astaren finansiripe.

Fokuso pe ključne pučhimata save keren efekto pe Rroma

E ključne mere si fokusirime pe monitoringo thaj evaluacia e anticiganizmosko, numaj e pharipa ačhile palal e bi-pherde date thaj o bi-lačo raportiripe, butivar kerdo katar e viktimengo bi-patjavipe ande autoriteta. Bizo zumavipe te lačharel pes e statistika e kriminalitetosko, e kazura save si motivime katar o hatjaripe ačhen bi-dokumentirime, thaj naj sistematikani analiza e krisakere decizienqi pal-i diskriminacia. Edukaciake kampanje si but importantne te maren pes e stereotipurenca, numaj lungu-vrjamake, resle strategije si bi-lače. E EU politike, inkluzivno o Zakono pal-e Digitalne Servisura thaj o Zakono pal-o Phiravipen mamuj Ilegalo Online Sasto, zumavel te phandel o hatjarimasko vakeripe, numaj o zoralipe ačhel slabo. E platforme online si akharde te len tele o hatjarimasko sasto, numaj lengo angažmano si inkonsistentno. Rromani reprezentacia ando keripe e decizjengo thaj lengi participacia ande governoske konsultativne organura ačhel minimalno. Majzurali kooperacija maškar o them, CSO, thaj Rromane aktivistura si esencijalno te kerel pes efektivno maripe mamuj nasulimasko vakeripe thaj predrasude ande Čehikani societeta.

Perzistentno edukaciake na-egaliteta thaj segregacia maj dur afektirinen e Rromane čhaven ande Čehikani Republika, vi te si legislative mere save si phangle pala lengi inkluzia. Ključne

čhinadimata si jekh tikno nivelo e participaciako ande angluni školaki edukacia, baro procento e mukhipnasko, thaj maj dur segregacia e romane studentongi, kaj 24% phiren ande predominantno romane škole. E bariere sar so si e finansikane limitácie, o bi-patívipen e institucionqo, thaj e na-dosta suportosqe mehanizmură—inkluziv e sikavne asistentură thaj e komunitetosqe mediatorură—limitisaren o progreso. Došalo e diagnostikane metode butivar bilače klasifikuin e Rromane čhaven ande edukaciake droma save si maj cikne standardoske, maj dur limitirindoj e šajimata. Vi te si programura sar bipokinipeske školake xabe thaj finansijako žutipe, e birokratikane pharipa redukisaren lengo aksesibiliteto thaj efektivnost. O bi-sistematikano monitorisaripen thaj lungo-vrămaqo finansiripe slabil e zumavimata te lačharen kadala problemură. E EU fondura, ži kana si len, si butivar skurto-vrămaqe thaj administrativno kompleksne, limitirindoj lenqo impakto. Te promovirinel pes jekh lačo paruvipen, te vazdel pes o akceso ki angluni škòla, te kerel pes zor desegregacijake politike, vazdipe e Rromengo reprezentacijako ande edukacija, thaj siguripe katar stabilno finansiripe pala inkluzivne mere si ključno. Majbari Rromani participacia ande politikako keripe thaj monitoringo si esencijalno te aresel pes dureder lačharimata.

E Rromengo butjaripe ande Čehikani Republika ačhel jekh baro pharipe, e ključne barierenca si diskriminacia pe butjako marketo, tikno edukaciako reslipe, bi-retraining šajimata, thaj geografikani izolacia. Segreguime komunitetura thaj na-adekvatno publikano transporto maj dur limitirinen o akceso ki buti. Bizo dikhipe e anti-diskriminaciake zakonurenqo thaj e butjarnenge insentivurenqo, slabo zorăripen thaj administraciaqe pharipa astaren lenqi efektivitąta. O NRSF incărel mere te lačharel pes buti e Rromenqi, numaj i implementącia si bikonzistento. Retraining programura ačhen bi-aksesibilno bute manušenge, thaj e insentivura e butjarnenge si tikno utilizirime. O finansijako suport vash o phiripe si limitirimo, thaj e kampanje vash o džanglipe vash o maripe e stereotipurenca na sine lansirime. Romane džuvlja, terne, thaj maj phure butjarne arakhen pe specifična čhinadimata, numaj ande strategija naj len resle programura pala kadala grupe.

E romane biznismenura si len pharipe te len kredito thaj te nakhen e administrativne pharipa. Bizo stabilno finansiripe thaj maj zuralo politikano angažmano, skurto vramake projektura nashti te keren lungo vrama paruvipe. Jekh sistematikano, lungo-vrămaqo drom si esenciąlo vaš jekh lači integrącia ando butąqo marketo.

Romane grassroots CSOs buteder si ekskludirime kotar e implementacija e fondurenqi kotar o EU sebepi administrativno kompleksiteti, uče ko-financirime mangimata, thaj sistemsko bariere; maj but katar o finansiripe si absorbime katar bare institucie. Paše odova, i Agencia vaši Socialno Inkluzia, savi si responsabilo te kerel koordinącia e rromane integraciaqe zumavipnaski, si kritikisardi vaš bi-efikasnost thaj buteder administrativne koštură, bi te avel len tikno direkto impakto ande rromane komunitetură.

Mamuj akala pharipa egzistirinen nesave pozitivno bučaripe, sar misal o akharipe PRO-ROMA lansirimo taro Ministeriumi baši Edukacija, so del suportu e proektencar tari informalno edukacija bašo Romane čhave thaj o vazdipe e kapacitetengo e Romane thaj pro-Romane CSO-enge. Shiftiribe e fondengo vash o projektya kola lelape kotar o komuniteti, simplifikipe e grantesko procesesko, thaj siguripe kay Romane organizacijengo silen may zorali rola ano keripe e deciziyengo siton droma angleder.

GIRAVIPEN

Nacionalno Romano strategikano fremo

I 'Čehikani Strategia vaš Rromenqi Egaliteta, Inkluzia, thaj Participacia 2021–2030 (NRSF)¹ si jekh korkorutni strategia savi sas adoptisardi katar o governo ando 2021. Si la jekh Akciono Plano, savo nakhlo revizia ando 2024, savo sas adoptuime katar o governo ando februari 2025². E NRSF' 2025-to berš. thaj publicirime katar o Ofiso e Guvernosko la Čehikani Republika ('Ofisi e Guvernosko')³. O NRSF si ando phanglipe e EU Romane Strategijasa.

Romano civilno societeto lija aktivno kotor ko buhljaripe e NRSF-esko thaj kontinuitetno si andre ande konsultacije pale oleski implementacija thaj revizija. O NRSF definisarda ambiciozno cilura thaj setura e mesurengo save šaj te aven efektivne te si implementime sar trubul. Numaj, bare pharipa ačhile pal-i lesqi efektivitàa implementacia, sar so si o paluno si maj but fragmentime palal e koordinacia thaj e diferentne droma karing e responsibilitètura ande sa e relevantne Ministrie thaj aver organura.

Pa akava raporto

Kava raporto si ande leste jekh dikhipe pala e situacia pala NRSF implementacia thaj mothovel aver politike save si relevantne pala e Rromani inkluzia ande Čehia. Vov žal maj dur k-i jekh maj bari analiza e pučhimatenqi savi čhivel o barjaripe ande rigärde edukaciaqe thaj butäqe thaj kritikane analizisarel o kontribucia e EU-esqe fondurenqi.

E arakhadipa vazden pes upral o džanglipe savo si kidino prekal o kontinuirano involviripe e autorengo ande publikane politike fokusirime thaj influencija pe situacija e Romengi ande Čehija, sar vi pe disponibilno literatura thaj diskusije maškar e Romane CSO reprezentantura. Kava raporto si kerdo pe informacie katar maj cerra 15 intervjuja kerde katar e CSO-a save si ande relacia e reprezentanturenca katar e publikane institucie. Maj dur, o proekto raporto sas kerdo putardo pala konsultacia andar i koalicia RCM, savesqe membrura sas len i šansa te keren komentaro, thaj sas kerde maj buxle konsultacie e rromane civilo societetača, kadja vazdindo pes i validiteta e arakhadimatenqi.

O raporto majbut si kerdo katar o RomanoNet, jekh umbrela organizacija katar e Romane CSO-a, savi si ande kontinuirano dialogo e Romane CSO-a thaj kerel kooperacija e publikane institucijenca pe pučipa save si phangle e Romenca. E membrura katar o RomanoNet sas konsultirime pale specifikane pučhimata savenθar von si len specifiko žanipen pal-e teme, thaj o kotor palo čoripen sas kerdo katar i Romea, jekh organizacia savi si la lungo-vråmaqi eksperiencia te monitorisarel i tema.

---

¹ Government in the Czech Republic. Czech Strategy for Roma Equality, Inclusion and Participation (Roma Integration Strategy) until 2030. 2021. disponibilo ko: https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/Strategie-rovnosti--zactleneni-a-participace-Romu-2021---2030---textova-cast_OK_2.pdf; thaj buti

Jekh kotor si disponibilo ko: https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romskekomunity/aktuality/05-Strategie-romske-rovnosti--zactleneni-a-participace-2021---2030---ukolova-cast_2.pdf

² Government of the Czech Republic. Czech Strategy for Gender Equality, Inclusion and Participation (Roma Integration Strategy) until 2030. Revised version 2024. 2025. disponibilo ko: <https://vlada.gov.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-community/III--Revidovane-zneni-SRI-vcetne-ukolove-casti.pdf>

³ The latest monitoring report from January 2025 is available for the 2023 period: Government Office. Information on the implementation of the Equality Strategy, the participation of Roma in 2023. [Information on the Implementation of the Strategy for Equality, Inclusion and Participation of the Roma in 2023.] Úřad vlády ČR, 2024. Disponibilo ko: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/informace-o-naplnovani-strategie-romske-integrace-2021-2030-v-roce-2023-216811/>

1. IMPLEMENTÀCIA E NRSF-esqi

1.1. Ključne barjaripa thaj efektivnost e implementaciaki

O NRSF sar korkorutni strategija sine adoptirimi kotar o Gavermento tari Čehia ko 2021. Ov reprezentinela baro paruvipe, introducirindoj specifična targetia thaj dedikuime finansikane alokacie save si resle te lačharen o socioekonomikane kondicie e romane populaciake. Si les jekh Akciako Plano, savo sas te kerel revizia ando 2024. E NRSF-esqe mesura si raportirime pe jekh beršesqi baza thaj publicirime katar o Ofiso e Regeringosqo.

O NRSF si ando phanglipe e EU Romane Strategikane Ramosa (EURSF). Romano civilno societeto lela aktivno kotar ko NRSF-esko buhljaripe thaj kontinuitetno si andre ande konsultacie save si ande relacia pala oleski implementacia thaj revizia.

O NRSF definisarda ambiciozno cilura thaj setura e mesurengo save šaj te aven efektivne te si implementime sar trubul. Numaj, bare pharipa ačhile pali lesqi efektivno implementàcia, sosqe si maj but fragmentime pal-i lači koordinàcia thaj e diferentne droma pale lenqe responsibilitèturà ande sa e relevantne ministrurà thaj aver trupura.

1.1.1. Paruvimata ando NRSF thaj akciako plano

O Čehikano gavermento kerdas jekh mashkar-terminosko dikhipe e NRSF-esko. I revizia savi avel maj palal si i angluni planirime nevipen, sar si ramome ando NRSF-esqo Kapitolo 10 (Implementàcia e Strategiaqi), savi ažukerdas duj stratègikane revizie. I revizia kamel te siguril pes kaj o NRSF ačhol relevantno thaj responsibilo vash e paruvimata e socialne, ekonomikane thaj legislativne kondicienge. O proceso e reviziako sas kerdo katar o Juni ži ko Decembro 2024 katar o Ofiso e Gubernosqo andi kooperàcia e CSO Romanonet-eça. Numaj, katar o Januari 2025, o nevo NRSF inke na sas adoptirime katar o gavermento.

O revidirimo NRSF inkorporil legislativno nevimata thaj lel sama pala socio-ekonomikane paruvimata desar sas aprovirimo ando Maj 2021. E ključne faktora save keren influencia si e dureder efektura katar e COVID-19 pandemia, savi impaktirisarda e romane komunitetura biproporcionalno, thaj e ekonomikane thaj socialne konsekvence katar o maripe ande Ukraina, specialo ande relacia e integraciosa e populacienqi save si bi-thanutne. O nevipen siguril kaj akala avrutne faktora ka oven reflektirime ano politikane ažutimata thaj alokacie e lovengo.

Te avel ande relacia e maškarthemutne standardurenca, o nevisarimo NRSF integril e rekomodacie katar e Evropaki Komisia⁴ thaj katar o Konsilo e Evropako.⁵ Kathe si maj lače monitoringoske fremura pala e Rromengi inkluzia, zurale zumavimata te maren pes kontra o anticiganizmo, thaj ažutimata te sikaven e maškarthemutne juristikane definicie. E revizie sigurin vi o phanglipe e maj buxle Evropake Romane politikake ramosa.

O proceso e reviziaqo dikhel i implementàciaqi eksperienca e NRSF-esqi ži akana, so reslās k-e but rafinàcie. Nesave measure sas klarifikuime te na avel ambiguiteto, thaj e duplikativne politike sas eliminime te lačharel pes i efikasitàta. Numaj, i sasti struktura thaj e objektivura ačhile bi paruvde, sar o gavermento dikhlja kaj i stratègia na sas inke dosta but vràma te šaj te garantuil o čhivipen vaj o thovipen e neve mesurengo.

---

⁴ See: European Commission. Report on the evaluation of the countries that are members of the countries that are members of the national Roma strategic framework (full package). 2023. Disponiblo ko: https://commission.europa.eu/publications/assessment-report-member-states-national-roma-strategic-frameworks-full-package_en

⁵ Commissioner for Human Rights of the Council of Europe. Report on her visit to the Czech Republic from 20 to 24 February 2023. 2023. Disponiblo ko: <https://rm.coe.int/report-on-czech-republic-by-dunja-mijatovic-komisari-vaš-manušenqo-rig/1680ac88cd>

O revidirimo NRSF vazdel thaj rafinirinel i implementàcia e egzistuime mesurenqi, na te introducil jekh korkoro akciaqo plano. Akava siguril kontinuitèta andi exekucia e politikaqi, šaj te kerel pes adaptàcie bazirime ande paruvdine cirkumstancurã.

Ano avutne paragrafura, amen rezumirisaras e majbare nevimata pale NRSF-esqe tematikane kotora:

Emancipacia, Suporto vaš e Jekhipen, Inkluzia thaj Participacia: Jekh baro nevipen andi kadaja sekcia si o agorisardipen e projèktenqo finansirime kathar o EHP thaj e Norvegiaqe Granturã. Kadala ažutimata sas trubujipe te aven phangle e neve finansikane šansença ando periodo e programosqo so avel, sikavindoj i dependènca e avutne aktivitèturenqi pe mehanizmura e finansiripnaske save si disponibile. Paše odova, finansiripe thaj operative fremura vash o Muzeumo vash e Romani Kultura thaj olesko Praga-bazirimo Centro vash e Roma thaj Sinti si revidime te sigurinel pes duryaripe thaj maj lachi integracija ande nacionalno kulturake politike.

Anticiganizmo: Andi NRSF-esqi revizia, i formãlo adoptàcia e butãqe definiciaqi palo anticiganizmo (Guvornosqi Rezolucia No. 233, 10-to Aprilo 2024-to berš) sas inkorporime, vazdel i šajmata te tradel pes thaj te marel pes mamuj o anti-Romano šajutnipen. Kadi sekcia nakhlas vi terminologikane nevimata te šaj te avel ande relacia e maškarthemutne standardurenqe pal-e kriminalitèturã save si len xoli thaj violènca bazirime pe predrasude. Paše odova, restruktuiribe andar e guvernoske konsultativne organia thaj o keripe e Guvornoske Komisariako vash e Romane Butja sine inkorporirimo te lačarel pes governipe thaj reprezentacia.

Edukacia: Edukaciake-relaciake mesura si kerdine te sikaven e legislaciake paruvimata, specialo ande relacia e socialo pedagogura, savenqe rola akana si oficialno pindžardi thaj si ando proceso te avel integrime ando edukaciako sistemo. Aver ključno fokusos si o vazdipe e mehanizmengo pala monitoringo pala Rromane studentura, specifično sar respõso pala krisaripe katar Evropaki kris pala Manušikane Hakaja ande D.H. thaj aver mamuj Čehia andar 13-to Novembro 2007-to berš,⁶ save arakhle sistemsko diskriminacia ande rromane edukaciake thana. Kodo inčarel vi revizija pala diagnostikane instrumentura thaj metodologije save historikane čhute ande biproporcionalno thanaripe Rromane čhavorengo ande specialne edukacijake programura.

Kher: E maj notabilne paruvimata ande kadi rig aven katar o propozalo nevo Zakono pala Kherengo Suporto, savo kerel influencia pe kherengo politika pala vulnerabilne grupe, mashkar lende vi e Rroma. Ande strategija akana si andre neve guvernoske projektura sar so si Affordable Housing thaj Rental Housing te vazden e Romengo akceso pe stabilno thaj na-segreguime khera. Paše odova, o monitoripe e bešipnaske segregaciako si zoralo te šaj te del pe majšukar tasvir e Romengere dživdipaskere kondicienar thaj e efektivnosta e bešipnaske politikengo.

Buti: E ključne nevimata andi kadaja rig si jekh nevo čhivipen e responsibilitèturenqo maškar o Ministèro vaš e Butã thaj e Socialo Butã thaj o Ofiso vaš e Butã ando Čehiko, te sigurisarel pes maj lači koordinàcia thaj alokucia e finansienqi. E mesura si phangle e Operativno Programosa Buti+, so garantuil finansijako suporto pala e romane butjake inicijative. Paše odova, majbut zoralo akcento si thodino upral o socialo responsibilo publikano bikinipe, inkuražindoj e biznisora thaj e themeske institucie te integririnen e romane butjarimaske konsideracie ande lengere bikinimaske politike.

Sastipe: E revizie save si phangle e sastipasqe si maj anglal fokusirime pe kompenzacia vaš e viktime katar e zorasa sterilizacia, te sigurisaren pes kaj e afektime individue len adekvatno

---

⁶ Court Information and Documents si disponibile ko: <https://www.errc.org/cikk.php?cikk=2945>

suporto thaj kaj e mehanizmură vaś o monitorisaripe ačhon ando than palal o agorisardipen e zakonosqo pali kompenzacia vaś e zorasa sterilizacia. O gavermento vi angażuisarda pes ando kadava formalizirindoj e rola e Regionalno Sastipaskere Suportoske Centrurenqi thaj e sastipasqe mediatorenqi, barjarindoj e interkulturàlo treningură vaś e sastipasqe profesionàlură, thaj implementisaren e programură save si lenqe resle vaś e Rromane individuură save maren pen e substancaqe phanglimatenθar.

Kapaciteto thaj resurse: Kerde pes administrativne nevimata te śaj te čhiven pes e anava thaj e responsibilitetură le departamenturenqe ande jekh rig e neve guvernòsqe strukturàlo paruvimata. I rola e Guvermentoske Komisariake vash e Rromane Butya si vazdini, vazdimo fokuso te angazhinel pes e Rromane reprezentantya ano procesya vash keripe e deciziyengo. Paše odova, te čhinaivel pes e operacie thaj te ciknjarel pes o administrativno pharipe, frekvenca e Raportesko palo Statuso e Rromane Minoritetosko si lundjardo katar beršesko dži ko duj beršengo raportiripe, džikote o beršesko Implementaciako Raporto pale Strategija ačhilo bipharuvdo. Jekh nevo drom e finansirimasko katar e Čehikani Tehnologiaki Agencia si te rodel pes te žutil kadala zumavimata katar o 2025-to berš.

1.1.2. Progrèsò andi implementàcia

I implementàcia e NRSF-esqi arakhlàs bute pharipa, so reslās te avel čhinavipen andi exekucia e planirime akcienqi. Kotar e 155 mere ki strategija, ji ko 31 Decembro 2022, 59 mere (38%) na sas implementirime, thaj 56 mere (36%) numaj parcijalno. Ko 31 Decembro 2023, i situacia sas tikno lačhardi, numaj 44 mere (28%) ačhile bi implementirime thaj 49 (31%) parcijalno implementirime.

Jekh significantno faktori savo kontribuisarda kadale čhinavipnaske sas i COVID-19 pandemia, savi čhinavida o čhivipen e inicijativengo. Sar egzàmplo, i implementàcia e mesurenqi save si len relacia e čhivipnaça e kulturalne mediatorenqo ando e škòle sas čhinavide. Akava phagipe sikavel o maj baro impakto e pandemiako pe socialno integraciake zumavimata thaj e trubujipe te avel adaptirime strategije vash na-ažukerde cirkumstance.

Maj dur, palal o raporto e Evropaki Komisiako pala implementacia e nacionalne romane strategikane fremengo katar o nakhlo septembro 2023,⁷ o akanutno nivelo e ambiciako ande implementacia e NRSF-eski ande Čehia si bidosta te siguril pes kaj o minimalno progreso savo si proporcionalno e EU-ske 2030-to beršeske ciljora si reslo. Partikularno ando kotor e butjarimasko, e pharipa si ciknjarde, so sikavel trubulipe pala maj robusta thaj efektivo mere te promovirinen pes e Rromengi inkluzia ande butjako marketo.⁸ Maj dur katar e butjaripe, aver perzistentno problemura save phagen e Rromengi integracia ande Čehia si segregacia ande škole thaj zorasa avri shudine katar khera bi adekvatne alternativengo.

Bizo oficijalne angážmanura, implementacia NRSF ande Čehia si anglal bare čhinadimata save, pala e procena katar e Rromane civilo societatoske organizacie, sikaven limitirime politikani volja te džal maj angle e integraciake politike. Kana i agenda vaś e manuškane xakaja thaj i sociàlo inkluzia si formàlo xramosarde sar strategikane cilă ando NRSF korkoro, o praktikano impakto e mesurengo ačhel limitirime, sar so si sikavdo katar e perzistentno čhinavipen thaj na-dosta implementàcia bute planirime akcienqi. E dživdine revizie e NRSF-esqe, vi te anen formalo nevimata thaj inkorporàcia e Evropaki Komisiake rekomendàcienqi,

---

⁷ See: European Commission. Report on the evaluation of the member countries of the national Roma strategic frameworks (full package). 2023. Disponiblo ko: https://commission.europa.eu/publications/assessment-report-member-states-national-roma-strategic-frameworks-full-package_en

⁸ The Brussels Times. Anti-Gypsyism is a barrier to Roma integration in the EU labor market. 29. 12. 2024. Disponiblo ko: <https://www.brusselstimes.com/1371556/antigyptism-barrier-for-roma-integration-in-the-eu-labour-market>

si phanle katar na-dosta praktiko reflèksia thaj na-adekvatno pherde targeturã vaš konkrèto thaj šukar paruvimata, vazdindoje e pharipa pal-o lenqo pherdo phanglipe e maškarthemutne rekomendàcienqe thaj o čačutno adreso e socioekonomikane pharuvipnasqo save si anglal e Rromane komunitèturã.

I implementàcia e NRSF-esqi sas vi but afektisardi katar o maripen maškar i Rusia thaj i Ukraina, savo čhudãs e prioritèturã thaj e resurse e governòsqe te ažutil e Ukrainaqe našutnen. O Čehikano gavermento kerdas but buti te del khera, suporto vash buti thaj socialo servisura e neve avile našutnenqe, so, ande varesave kazura, čhudãs tele i implementàcia e planirime mesurenqi pali rromani inkluzia. Džikaj e rromengi integracia ačhol pe agenda, alokacia e finansikane thaj administrativne resurse vash e kriza e nashutnengo kerdas aver pharipe ande relacia te arakhel pes o angluno vaxt e strategiako. Te sigurinel pes kaj e Rromane komunitetura na oven maj dur marginalizirime maškar akala paruvdine prioritetura ka ovel kritikano vash suksesutni exekucia e NRSF-esko.

1.1.3. Efikasno monitoringo

I Čehia kerdas vi formalo vi informalo mehanizmura te dikhel pes i implementàcia laqe NRSF-esqi. Formalne mehanizmura anglunes inčaren o ‘Komitèto vaš Implementàcia e Rromenqi Integraciaqi Stratègiaqi’, savo si les buti te dikhel thaj te evaluisarel o progreso e stratègiàqe objektivurenqo thaj mesurenqo, thaj o ‘Gubernosko Konsilo pala Rromane Minoriteturenqe Afera’, savo del dikhipes thaj žanglipe andar kava monitoringosko fremo. Naformalno mehanizmura inčaren aktivno angažmano thaj monitoringo katar rromano civilo societeto thaj CSO, save kompletirinen oficijalno date trujal pire raportura thaj monitoringoske aktivitetura. O Komiteto vash Implementacia e Rromane Integraciake Strategiako thaj Gubernosko Konsilo vash Rromane Minoritetenge Afera keren kolaboràcia ververutne interesime riga, mashkar lende governmentoske organurya, CSO, thaj Roma reprezentantura e komunitetosqe, te kiden buteder dikhimata pal-i exekucia e stratègiaqi. Jekh specifično avridipe katar Komiteto pala Implementacija katar e Rromenqi Integracijaki Strategija si protokolura katar kidimata; sar misal, o protokolo katar o kidipe 21-to Marto 2023-to berš si publikane. Numaj, ko 2023, o Komiteto arakhlja pes numa jekhvar thaj na adoptirisarda nisave rezolucie.

Bizo kadala kerdine strukture, si vazdine pharipa vash o dostape thaj efektivnost e monitoringosko setup. RCM-eski inicijativa sikavda pučhimata sar so si o bišajipe e romane specifikane politikengo thaj bi-lačhipe e rigorozno monitoringosko pala e efektivnost thaj e impakto katar e suportoske mere pala e romane komunitetura. Odova sugerinel kaj dži kote egzistirin formalne mehanizmura, šaj te na astaren adekvatno e nuanse e implementaciake vaj te adresuin specifična trubujipa e romane populaciake, specialno soske na dosta šajde te utilizin pes efektivno e neve introducime Rromenge-spezifkane indikatora and-o NRSF thaj Operativno Programura, save si but importantne vash te kiden pes etnikane disagreguime date thaj te dikhen pes o impakto. E rezone vash akava nashtipe si o bi-klaro metodologija vash o kidipe e datengo, o na-kamlipe e komuniteturenqo te len kotor, thaj pučipa te definirinen pe ko si Roma, so anel ko naprecizno monitoringoske rezultatia thaj činavel objektivno evaluacia e strategiake čače impaktesko. Akava bi-aštipe te utilizil pes pherdo kadala indikatora te evaluil pes o progreso ande praktika limitiril o fundo thaj o čačipen e monitoringosko.

Ande relacia pala e exekucia e planirime monitoringoske aktiviteturenqi, sas instancura kana kadala na nakhle sar so sas planirime. Sar egzàmplo, o Raporto pal-e Procena e Themenqe Membrosqe nacionalne Rromane Strategikane Ramurã, dino avri kačar i Evropaki Komisia ando Januàro 2023-to berš, sikavel kaj varesave thema membrura, maškar lende i Čehia, arakhline pharipa te thoven klaro baza thaj cilã, save si esencijalne vaš efektivno monitoripen thaj evaluàcia. Vi te kadava raporto e Komisiaqo sikavel e anglune pharipa, i Čehia aba thovdãs nacionalne cilura save maladjon e EU-niveloske objektivurenca thaj si len kvantitativne cilura pala barem varesave EU-niveloske objektivura, specialo ande edukacia, maripe mamuj anticiganizmo thaj diskriminacia, thaj butjaripe. Numaj, o činavipen te kerel pes maj dur fundavne metrike thaj i generalo implementàcia kerde impakto p-i vràmaqi iniciacia

thaj e efektiviteta e monitoringosqe aktiviteturenqi. Sar konsekvencia, zi kana o fremo vas o monitorisaripe egzistil, lesqi praktikalo aplikacia arakhlas obstrukcie, so reslas te avel chinavipen thaj potencialo chasura ando te dikhel pes i implementacia e NRSF-esqi.⁹

1.1.4. Kolekcia e datengo

I Chhia pindzarda i importanca e kolekciaqi e datengo vas e efektivu implementacia e NRSF-esqi. Ka akava agor, jekh projekto akhardo 'Keren jekh sistemo vas e kvantitativno kolekcia e datengo te evaluisarel pes o pherdipen e Strategia vash integracia e Romengo'¹⁰ sine inicirime thaj agorisardi kotar o Rodipasko Instituti vash Buti thaj Socialune Butya (RILSA). O ciljo kadale projektosko, suportirime katar EEA Grants, sas te kerel pes jekh kvantitativno sistemo vash e kolekcia e datengo te hacarel pes maj misto i situacia e Rromenqi andi Chexia thaj te kerel pes maj lokhes e komparacie e majoritetoza populacia. Kava pilot investigatisarda vi o potencijalo te lel pes o regularno romano rodipe katar o FRA katar jekh nacionalno institucia. E majbare aktivitetura e projektosqe sas te keren jekh metodologija vas o kidipen e datengo, implementacia e pilotno dataki kolekciaki, analiza e kolektirime dataki, thaj kerdipe e fremosko vash regularno data kolekcia thaj evaluacia.

O RILSA projekto kerdas duj anketurah ando tereno (ando 2022 thaj ando 2023/2024) 1,549 thaj 1,268 respondenturah, respektivno, reprezentisarel jekh significantno paso karing o adresiripe e lungu-vrjamake bi-lachipnasko e etnikane disagreguime date. I metodologija tradel palal karing 170 indikatora ande thana sar edukacia, butjako marketo, sastipe, khera, chororipe, thaj diskriminacia. I metodologija del shajsaripen te kerel pes komparacia e generalo populaciaqe datengo (eg., Eurostat, Chhekani Skolaki Inspekcia, Statistikano Beršesko Lil e Chhiako) ande but socio-ekonomikane thana, inkluzivno e bibucharipnaske rate, e chinadimata save mukhen e skola maj anglal, e rate save si ande riziko te aven chorore, e materijalno deprivacia, thaj shajutnimata vas diskriminacia.

Bizo kadala lachipenata, o RILSA-esqo rodipen si les limitacie, save phanden lesqi sasti utiliteta vas jekh pherdo dikhipe e NRSF-esko impakto. I reprezentiviteta e rodipnasqi si limitirime e respondenturenqe thaj na si direktno transferime ko khera thaj chhave andar i romani populacia. Manusha save besen ande khera thana, ano phandipe, ja so nakhena bi kheresko si avri shudine kotar o misal, so značinel kaj na sikavel e situacia kadale vulnerabilne grupengo. Palal varesave date, sar so si o chororipe e lovengo, si jekh baro kotor katar xasarde respõse (zi ka 38.5%), so redukisarel i cacutnipen. Kana i anketaqi metodologija dineas jekh fremo vas te kidel pes etnikane date, na si pherdo aplikabilo vas te kidel pes sa e trubuimaske date ande sa monitorisarde thana e NRSF-esqe, kadja limitirindoj lesqi pherdo utiliteta vas te dikhel pes o impakto e strategiao. Kado si anda kodo ke ministeriumura sar o Arbetsmarknadsverket ande Tjehia thaj o halso- och sjukvårdsdepartementet chi birin legalnie te registrulin o etniciteto e klienturenqo. Sar exemplo o Arbetsmarknadskansliet ande Chehia chi birij te tradel pala e proporcija pe rom mashkar recipientia pala kheresko zutipe vaj mashkar kodola save si suportirime te resen po butjako marketo, sar o Zakono pala Butjaripe thaj o Zakono pal-o Procesaripe e Personalne Datengo na del shajsaripen te xramosarel pes o etnikano avindipe. Sar vi o Ministeriumo vash Sastipe na si les data pali etniciteta le chibaqi vas o shajdipen te dikhel o sastipen vaj i diskriminacia ano akceso ki sastipasko zutipe. Ano nesave thana, e nacionalno legislacia vash e protekcia e datengo maj dur phagel o kidipe e gasave date.

Maškar e egzistuime zumavimata te kiden pes thaj te utilizin pes e date, i mapa e rezidencialno segregaciaq¹¹ si vi utilizirime ande verver Akcie andar EU fondura, maj but phangle e investicienca ande socialo khera. Lesqe zorale riga si ando labaripen e jekh, lokho te hacarel

---

⁹ Dikh: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/vybory/dekada-romske-inkluzie/Zapis_jednaniVyboru-SRI_21-3-2023_FINAL.pdf

¹⁰ Dikh <https://esd.rilsa.cz/en/home>

¹¹ Dikh: www.segregace.cz

pes indikato thaj o labaripen e administrativne datengo (pe adrese e recipienturenqe e socialo azutipen), savo del šajsaripen te keren pes regularne thaj tikne kososqe nevimata. Maj but, i mapa del jekh baro nivelo e teritoriālo detalura, te šaj te keren pes intervencie pe komunālo thaj sub-komunalo nivelo. Numaj, lesqi maj bari limitācia si kaj na astarel e etnikani segregacia (sar e administrativne date na si len informacie pali etniciteta e beneficenturenqo) thaj o fakto kaj i mapa na sas lačhardi katar o agor e beršesqo 2020.

Akana kadala paša sikaven jekh angažmano vaš i implementācia e politikaqi bazirime pe dāte, specifikane detalurā pal-o implementāciaqo statuso e planirime aktiviteturenqo vaš o kidipen e datengo, o kerdipen e lače bazaqo, thaj e gatisarimata vaš o kidipen e datengo save si dikhline ando NRSF na si eksplicitno dine ande xramosarde žanglimata. Palal o skopo kadale raportosqo, kadala šerutne detalurā, save na si pherdo deskriptuime ande ofišiālo dokumenturā, sas line thaj analizime katar intervjuja e relevantne interesenca thaj reprezentanturenca katar public institutions involved in data collection, with the aim of providing readers with a comprehensive overview.

1.2. NRSF-esqi sinergia e themesqe thaj EU-esqe akcienqe

E Čehikani Republika NRSF si kerdo te astarel pes paše e themeske politikenca thaj e EU inicijativenca te promovirinel Romano jekhipe, inkluzia, thaj participacia.

1.2.1. Komplementarno politike

Ando them, o NRSF si sistematikane harmonizirime e nacionalne strategienca. Anglal, akava inčarel o ‘Strategikano Ramo vaš i Čehikani Republika 2030’, adoptisardo katar i Rezolucia e Gubernosqi No. 292 ko 19 Aprilo 2017.¹² Akava fremo, so kerel buti sar jekh dokumento savo si baro vash sa e ministriake, regionalne thaj lokalno strategie, definisarel o lungu-vrjamako drom te lačharel pes o kvaliteto e živdipasqo an-o them thaj te siguril pes sastipasko barjaripe kotar e socialno, ekonomikane thaj enviromentikane aspektura. O NRSF del kontribucia ki objektivura, inkluzivno te ciknjarel pes o lungu-vrjamako bibučaripe, te ciknjarel pes o kotor e manušengo save si ande riziko katar čororipe thaj socialo ekskluzia, siguripe egalutne akcesosko e individuengo save si ande riziko katar diskriminacia, vazdipe e inkluzivno edukaciako sistemo, thaj te ciknjarel pes o bibarabaripe e sastipasko.

Paše odova, o NRSF si ande relacia e ‘Strategiača vaš e Socialo Inkluzia 2021–2030’. Kado themesko dokumento pherdo pherdo thana save si kritikane vash e socialo inkluzia sa e socialno ekskludirime manushengi thaj kodolenge save si ande riziko e socialo ekskluziaqo. I NRSF-esqi komplementariteta kadale strategiača si vitalno thaj sikavel pes ande but droma.¹³ O NRSF na duplikirinel e generalo mere katar e Strategia vaš Socialo Inkluzia, save si kerdine vaš sa bi-lače grupe ande Čehikani Republika. Ande thana, vov kompletirinel len specifikane alavenca thaj intervencienca resle direktno upral i romani populacia. O NRSF fokusirinel pes te kerel buti e unikalune socio-kulturake, lingvistikane, thaj ekonomikane bariere saventhar butivar malaven pes e Roma, savendar e generalo mesurā šaj te na astaren pherdo. O ciljo si te sigurinen kay o Roma, sar grupa kola arakhena pe kumulativune thaj specifikune bariere, shay efektivune te len kotor thaj te len kotor ano kadala šerutne servisura thaj programurā, kadja te utilizin pherdo lenqo potenciālo. Sar egzāmplo, ando pre- školaqi edukacia, o NRSF pherel e generalo mešimata katar i Strategia vaš e Socialo Inkluzia e šerutne finansijako ažutipe thaj kapacitetosko vazdipe e romane čhavorenge. Ano buti, o NRSF kerel buti e perzistentno diskriminacia thaj cikne kvalifikacie maškar e Roma prekal specifična programura save si kerdine te lačharen lenge andre gelipe ando butjako marketo.

---

¹² Government Office. New Strategic Framework Czech Republic 2030 looking to 2050. 2024. Avazibilno ko: <https://www.cr2030.cz/system/files/2025-05/updated%20strategic%20framework%20CZ%202030.pdf>

¹³ Ministry of Labor and Social Affairs. Social Inclusion Strategy 2021-2030 (3rd revision). 2023. Arakhlo ko: https://www.mpsv.cz/cms/documents/440532dd-4248-769a-f118-75f5185e960d/Social%2BInclusion%2BStrategy%2B2021%25E2%2580%25932030_aktualizace2023.pdf

Te ovel pe gindo si i decizia e governòsqi te lungãrel e butã e Agenciaqe vaš i Socialo Inkluzia maj dur katar o 2025, te arakhel peski rola andar o Ministeriumo vaš Regionalo Barjaripe. Akava drom sikavel o o angažmano e gavermentosqo te kerel buti e socialo ekskluziaça thaj si ande relacia e NRSF-esqe cilurenca te promoviril egaliteto thaj inkluzia pala marginalizirime komunitura, vi e romani populacia.¹⁴

Paše odova, organizácie sar e Manuša save si len trubujipe sas instrumentalo ando advokacia vaš jekh maj laçho rekuperacia e dolgosqi praktike. Von kerde alava, sar so si o Indekso e Predatorikane Kredipnasko, te sikaven o na-etikano kreditiribe praktike thaj suksesosa kerde lobi vash legislativno paruvipe, mashkar lende vi regulacia e na-bankake entitaturengi thaj o redukcia e advokatonge honorariumengo ande kazura pala rekuperacia e dolgoski.¹⁵

Jekh importante aspekto katar o NRSF-esko phanglipe e themeske politikasa si vi lesko atũncipen karing o Evropako Krisi Manushikane hakaja (ECtHR) krisaripe ando D.H. thaj aver mamuj Āehikani Republika. Akava krisaripe arakhlja pes sistemsko diskriminacia upral e Rromane çhave ando Āehiako edukaciako sistemo. O NRSF inçarel specifična cilura thaj mesura (eg., andar o Strategikano Ciljo C – Edukacia, Mesura C.2.4) save si phangle te eliminisaren i segregacia, sigurindoj inkluzivno edukacia, thaj prevencia katar bi-laçi diagnoza e romane çhavorenge savi šaj te anel lengo plasiripe ande speciale škòle. Ano akava drom, o NRSF aktivno del kontribucia te laçharel pes e historikane bi-laçhipa thaj te sigurinel pes egaliteto šanse vaš e Rromane siklòvne ando phanglipe e Āexosqe Republikaqe maškarthemutne obligaciẽnqe. O sistematikano interkonekcia e NRSF-eski kadale themeske strategienca si vitalno te resel pes lungu-vrjamako thaj sastipasko parujimata ande romengo trajo ando Cheho. Vov siguril kaj e integraciake zumavimata si koordinirime, pherdo, thaj fokusirime pe e çacũtne trubujimata e grupake save si len ciljo, na pe fragmentime thaj bi-efikasno inicijative.¹⁶

1.2.2. Linipe e EU akciencar

Pe Evropako nivelo, o NRSF si sistematikane integrime andar o EURSF, savo anglunivar thovdas ambiciozno objektivura thaj kvantitativne cilura save trubun te aven resle ži ko 2030, aktivno inkurajindoj e Membro Themen te konzistentno te tradusin kadala ande lenge nacionalne fremurja. I Āehikani Republika resljarda akava akharipe kotar o thovindoj korrespondentne nacionalne cilura save si ande relacia e EU-niveloske objektivurenca.¹⁷ Kadala nacionalne cilura fokusirinen pes pe ključne kotora sar so si maripe thaj prevencia e anticiganizmosko thaj diskriminaciako, ciknjaripe e çororipasko thaj socialo ekskluzia, promoviripe e participaciako, thaj vazdipe efektivno egalutno akceso pe kvalitetno inkluzivno edukacia, sastipasko buti, sastipe, thaj adekvatno kher. Vi te si e pharipa asociime e çhivipnaça klaro bazake linie thaj targetura vash monitoringo egzistirinde ano nakhlo,¹⁸ i

---

¹⁴ Dikh: https://romea.cz/en/czech-republic/czech-government-decides-the-agency-for-social-inclusion-will-continue-beyond-2025-as-part-of-the-regional-development-ministry?utm_source

¹⁵ Palal maj but informacie dikh: https://www.peopleinneed.net/what-we-do/social-work-in-the-czech-republic/specialist-social-counselling?utm_source=.

¹⁶ NRSF

¹⁷ European Commission. Report of the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the implementation of the National Roma Strategy Framework in relation to the EU Roma Strategic Framework for Equality, Inclusion and Participation and the Council Recommendation on Roma Equality, Inclusion and Participation. 2024. Disponiblo ko: <https://eur-lex.europa.eu/legal-sasto/RO/TXT/?uri=COM:2024:422:FIN>

¹⁸ Dikh: European Commission. Report on the evaluation of the countries that are members of the countries that are members of the national Roma strategic framework (full package). 2023. Disponiblo ko: https://commission.europa.eu/publications/assessment-report-member-states-national-roma-strategic-frameworks-full-package_en

Čehikani Republika nakhlas akala pharipa thaj pherdo phangle peske nacionalne cilura e Evropake mangipnasa.

Financionalno, i Čehikani Republika efektívno utilizil o suporto katar e ključne EU programura te implementirinel pesko NRSF. Kodo si o Evropako Socialo Fondo Plus (ESF+), o Evropako Regionalno Barjaripesko Fondo (ERDF), thaj o O than vaš o sastipen thaj o šukaripen (RRF). Kadala finansikane resurse si sistematikane alocirime ko projektura save si phangle pe sasto lačharipe e socio-ekonomikane kondiciengo e romane populaciako, odoleske sigurinen kaj e nacionalne zumavimata si signifikantno zurarde thaj suportirime katar e EU resursura.¹⁹ Kadi finansijaki sinergija si krujal vash o sastipe thaj o barope e implementirime mesurengo. Maj but detalura si dine ando Kapitulo 4 kadale del rapòrto.

1.2.3. Te kerel pes buti e problemurenqe katar e anglune evaluàcie

Sar respòndo pale anglune evaluàcie, inkluziv o 2022-to beršesqo RCM raporto pali Čehia thaj e evaluàcie katar o E Evropaki Komisia, o Čehikano gavermento kerdas pasura te kerel buti e identifikuime problemurenca ande implementacia²⁰ si NRFS. Te ovel ramosardo, o gavermento lačharda i naciònalno koordinàcia e integraciaqe politikenqi thaj lačharda kooperacia maškar centrale thaj regionalne autoritutura. Numaj, e pharipa ačhile, sar so si o trubujipe vash patyivalo date dizagreguime pala etniciteto te šaj efektívno te implementirinel pes thaj te dikhel pes e romane inkluzijake politike. Civilno societèta organizacie sikade akava gap e datengo sar baro bariera vash o progreso. Te šaj te kerel pes buti kadale problemurenqe, o o gavermento inkerdas projektura save si len o ciljo te keren sistemura vash kvantitativno kolekcia e datengo te evaluin o pherdipe e Romengo integracijako Strategijako. Kadala zumavimata sikaven jekh angažmano te rafinisarel pes o NRFS katar inkorporindoj e reakcie katar diferentne interesime riga thaj e procene.

1.3. Romano kotorleutnipe ano implementiribe thaj monitoringo

1.3.1. Involviribe e romane CSO-enge an i implementacia

E Romane CSO-a si aktivno ande implementacija thaj monitoringo katar o NRSF. Akaja kolaboràcia si but importante te sigurisarel pes i relevanca thaj i efektivitàta e integraciaqe politikenqi, vi te si len zor thaj perzistènto e pharipa sikaven pes ki praktika.

O keripe Komitetosko palo pherdipe e Romengo integracijako strategijako si signifikantno egzàmplo pal-o formàlo involvipen le romane CSO-enqo. Ande kado komiteto si andre reprezentantura katar o them administracia, lokalune gavermentura, thaj profesionalno civilno amalipaske organizacie, sigurindoj kaj e Romane glasura si integralno pala e diskusie pala strategijaki implementacija.²⁰ Rromane reprezentantura si vi aktivno ano butjarne trupura e operative programurengo (eg., OP JAK, IROP, OPZ+), kote so si len šajipe te keren efekto pe settingo e akharimasko thaj projektosko dizajno.²¹ Sar egzàmplo, ando OP JAK, e romane reprezentantura si membria tari planiribaski komisia thaj monitoringo komiteti, thaj RomanoNet reprezentantia si kotor katar e IROP-esqe butàqe ekipe vaš edukaciaqi thaj sociàlo infrastruktùra. Akava involviribe del šajsaripen vaš direkto influènca pe strategikani rig thaj alokacia e Evropake lovengo.

---

¹⁹ European Commission. Report of the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the implementation of the National Roma Strategy Framework in relation to the EU Roma Strategic Framework for Equality, Inclusion and Participation and the Council Recommendation on Roma Equality, Inclusion and Participation. 2024. Disponibilno ko: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2024:422:FIN>

²⁰ Government report on NRSF implementation in 2022.

²¹ Government report on NRSF implementation in 2023, p. 28. thaj maj dur.

Maj dur, e Rromane CSO-enge si dine patjiv ande specifikane aktivitetura thaj servisura andar o NRSF. Programurã vaš granturã katar o Guvernosko Ofiso (eg., 'Prevençija katar Socialo Ekskluzia thaj Komunitetosko Buti') thaj o Ministeriumo katar Buçaripe thaj Socialo butja (eg., 'Suporto pala integracia e Rromane Minoritaturengi') direkto den suporto e projektorenqe save si implementime katar Rromane CSO-a, ande lende socialo thaj terenosko serviso, komunitetosko buti, edukaciake programura, thaj džanglipe- vazdipnaske aktivitetura. Ko 2022 berš, sar egzàmplo, o Guvernosqo Ofiso ažutisardas 18 aplikànturã katar e CSO-urã saven si len maj but de 12 milionura CZK (485,000 EUR) vash komunitetosko buti.²² Ko 2023 bersh, o Ministeriumo vash Buti thaj Socialno Afera suportisarde 34 CSO projektura save si len 187.45 milionura CZK (7.58 milionura EUR), fokusirime pe komunitetosko buti thaj organiziripe e komunitetosqo.²³ E organizacie save keren kadala projektura butivar keren buti direktno ande socialo ekskludirime lokalitutura thaj den esencijalne servisura save kompletirinen vaj kompletirinen e themesqe thaj e komunalne kapacitutura. Sar egzàmplo si o suporto vaš o rromano mentoripen andi supervizia pal-i exekucia e alternativenqi kazni (vaš egzàmplo, bi-phangle krisaripe), kaj den pes titlora katar o Ministèro vaš i Justicia thaj o Ministèro vaš Interioero šaipe keren implementacia kadale servisurengi katar Rromane CSO-a.²⁴

E Romane CSO-a si vi regularno informišime pala e detalura katar e aktivitetura save si implementirime katar aver entitutura prekal i platforma RomanoNet thaj olengi involviriba ko Guvernosko Konsilo bašo Romane Minoritetenkere puçipa thaj aver butjarne grupe, kote aktivno len kotor an o diskusie thaj isi len aksesu dži ko aktuelno raportia thaj dokumentura katar e ministria.²⁵ Akaja platforma služinel sar ključno komunikaciako kanalo kote so informacie kotar implementaciake detalura thaj planura si ulade, inkluzivno raportura katar ministrura, save maj palal distribùcia maškar e RomanoNet-esqe membrurãqe organizàcie. Akava siguril jekh nivelo e transparencako thaj del shaibe CSOs te den glaso pire opinia vash e politikaki implementacia.

Bizo dikhipe e egzistuime participàciaqe strukturenqo, e evaluàcie sar o RCM sikaven perzistentu pharipa, inkluzivno trubujipe pala maj efektivno involviripe e romane komuniteturengo ande decizjengo proceso thaj o trubujipe vash lačharipe e datako kidipe vash o ćacutno monitoripe e progresosko. Butivar kerdöl pes ke, vi kana si formãlo.²⁵

Participacia ande konsultativne organura, e aktualno kapaciteto katar e Romane CSO-a te keren influencia pe strategikane decizje si limitirime. Vaš sar egzàmplo, kana e rromane reprezentànturã si akharde k-e butãqe kidimata thaj ke komiteturã pali evaluàcia le granturenqi, lenqe propozìcie vaj komentàrurã save si len pale sistemàtikane paruvimata vaj pali alokucia e finansikane resursenqi našti te avel sajekh te avel pherdo implementime ande agorutne dokumentura vaj akharimata. Akava si sikavdo kotar o tikno rezolucia e legislativno bariere save na mukhen te len pes e etnikane date, so redukisarel o potencijalo vash o ćacutno monitoripe e impaktia pe romani populacia. Bizo participacia ando Komiteto pala pherdipe e Romengo Integraciaqi Stratègia, savi ando 2023-to berš arakhlãs pes numaj jekhvar thaj na adoptisardãs nisave rezolucie, i realo influença katar Romano civilno societeto pe dživdipasko menadžmento strategikane implementacijako ačhel limitirimo.²⁶

Aver slabost si o nadostato sistemsko phanglipe thaj finansiripe varesave inicijativengo save si legarde katar e Romane CSO-a. But projektura si phangle pe skurto-vrjamake grantoske akharimata, so phagel o lungu-vrjamake planiripe thaj o sastipe. Sar egzàmplo si e Regionãlo Sastipasqe Suportosqe Centrã, kaj e aktivitèturã le rromane sastipnaske mediatorenqe, bi te te oven but efektivno ano tereno, na si sistemikane phangle, thaj isi riziko te na ovel dosta finansirimo palo agorisardipe e projektosqo. Sar vi, vi te si šanse vaš finansiripe e rromane

---

²² Ibid., p. 25. thaj maj dur.

²³ Ibid., p. 26. thaj maj dur.

²⁴ Ibid., p. 51, 52. thaj maj dur.

²⁵ Government report on NRSF implementation in 2022, p. 10. thaj maj dur.

²⁶ Government report on NRSF implementation in 2023, p. 122 thaj maj dur.

mentoringosqo andi supervizia aver fraze, le aplikanturã na utilizisarde kadaja opcia ando 2023, so šaj te sikavel bi-dosta žanipen vaj administrativne bariere.

Ko nesave kotora, sar so si kotorleutnipe e Romengo ko konsultativno thaj konsultativno organia e ministrijenge, dopašipa inker. Sar egzàmplo, o Ministèro vaš o andruno them thaj o Ministèro vaš e avrutne butã na si len i romani minoritèta reprezentantura ande savi pozicija sar konsilieri.

1.3.2. Rroma ande publikane institucie save implementirin o NRSF

O NRSF eksplicitno sikavel i importanca e Rromane participacijaki ande oleski realizacija. Akava involvipe naj limitirimi ko civilno amalipakere reprezentantia numa resljarel pe aktivno participacia e Romenge direktno andar publikane institucie save si len responsibilita te realizuin e romane integraciake politike ko centralno, regionalno, thaj lokalno nivelura.

Po nacionalno nivelu ključne forura pala involviripe e Romengo si Gavernosko Konsilo pala Romano Minoriteto Afera, save incãren e romane reprezentantura, sigurindos lengi participacija ande politikane diskusie.

Pe regionalno thaj komunalno nivelu keren buti koordinatõrã vaš e rromane butã thaj e rromane konsiliatõrã ande komune. Ando 2019-to berš 157 romane konsilierura kerde buči ande Čehikani Republika, e bučako pharipe sas 0,11 FTE pe agenda kotar e Romani participacia thaj inkluzia, savi sas evaluirimi sar nadosta, specijalno ko komune saven si socialno avri shudine lokaliteta. Kadala konsilierura thaj terenoske butjarne khelen krujalno rola ando direktno kontakto e Romenca komuniteta, te zhutin te traden e lokalno trubujimata e publikane administraciake. Ko 2023 berš, o Ministeriumo vaš o Them registrisarde 83 policiake oficerura save kerde prezentacie pe 18 socialo importantne eventura save si ande relacia e minoriteta. JEKH O romano inspektori katar o Cheho Handelsinspektionsmyndigheten kerel vi varesave monitoringoske aktivitetura. Kadala egzemplura sikaven o konkretno butjaripe e Rromengo andar e publikani administracia.

Bizo akala formalno strukture thaj specifična pozitivno misalura, rromani reprezentacia andar publikane institucie responsibilo vaš i implementacia e NRSF-esqi ačhel limitirime. Raportura katar o 2023 sikaven ke naj dosta kapaciteta andar o Departamento pala Nacionalne Minoriteta thaj Rromane pučimata katar Gavernosko Ofiso, sar vi ando sekretarijato e Governmentosko Plenipotenciaro vash e Romane Butja, kote so naj sistematizirime pozicije. Vi te o Plenipotenciaro sas dino štar akordura pali butãqi aktiviteta vaš administrativo suportu, o Regeringskansliets budgeto pe avrithemutne buchara chi vazdas pe. O gin e FTE-enqo ando O ofiso e Gavernosko Konsilo vash e Romane Minoriteta Puchi na vazdilo. Akava tikno personalo kerel pharipe efektivno koordinacia thaj implementacia e NRSF-esqi.

Varesave ministria, sar so si o Ministeriumo vaš Sastipen thaj o Ministeriumo vaš Justicia, keren jekh 'etnikane korkore' drom, phenindoj kaj lengere butjarne trupura si kerdine maj anglal katar ekspertura bi etnikane grupengo preferenca, vaj von na si len etnikane disagreguime date. Kodo znachij ke romane buchara ande kadal thana naj sistematikane monitorime vaj specifično suportirime, so šaj te phandel o pherdo utilizacia e dikhimatenqi thaj eksperienca kotar e Romane profesionalcura ko adresiribe e komunitetoskoro specifično pharipa. Maj dur, ande varesave departamentia, sar so si o Ministeriumi vash androne bukya thaj Ministeriumi vash avrone bukya, nane romano minoriteti reprezentantura ande savi pozicija sar konsilieri. Sa khetane, dikhel pes kaj o zuraripe e rromengo inkluziako ando publikano sektoro²⁷ buti si esencijalno vash suksesoski implementacia e NRSF-esqi, so mangel strategije save si phangle vaš o rekrutiribe, ačhavipe, thaj barjaripe e karierako e romane profesionalcurengo pe sa e nivelura e publikane administraciake.

---

²⁷ Government report on NRSF implementation in 2022.

1.3.3. Romano participacia ando monitoringo thaj evaluacia

Romane CSO-a thaj romane reprezentantura si ande oficialno monitoringoske procesura prekal but kanala. Informacia pali implementacia e NRSF-esqi si dino sako berš vaš te del pes komentaro e membrenqe e Guvernosqe Konsilo vash e Romane Minoritetonge Butya, oleske komitetya, regionalune koordinatorya vash Romane butya, thaj yaver CSO-ya reprezentirindoj e Romane civilno societeta. Kava proceso del šajipe e romane aktorengte te keren komentari pala guvernoske raportura thaj implementaciaqe date. Ko 2023, o tekstos e 'Informaciaqo palo pherdipen e Stratègiaqo ko 2023' sas aprovizime katar e membrura katar Guvernosko Konsilo pala Romane Minoriturenqe Butja prekal per rollam alosaripe, sikavindoj jekh nivelo katar lengo involvipe ande relacia e validaciasa.²⁸

Romane reprezentantura si vi membrura ando Komiteto pala pherdipe Rromengi integracijaki strategija, kerdo telal Guvernosko Konsilo pale Romane Minoriturenqe Butja, kasko res si te kerel monitoringo thaj evaluacia o pherdipe e NRSF-esqe ciljenqo thaj e mesuraqo. Vi te na si CSO reprezentantura oficialno alosarde te o Komiteto sar organizaciake reprezentantura, ando Komiteto incarel štar civilo societatosko reprezentanto. E Roma len kotor vi ande butjake grupe thaj ande konsultativne organura ande ministerije, sar si o Ministeriumo pala Edukacija, Terne, thaj Sporto, kote so si akharde pe khedipa e metodologikane grupake vash etnikani desegregacia.²⁹

Bizo o anglal phende zumavimata, signifikanтно limitacie čhinenven maj but importante thaj efektivo participacia taro Roma thaj Romane CSO-a ko monitoripe thaj evaluacia taro NRSF. Jekh katar e ključne problemura si o bi-finansiripe thaj manuškane resurse vaš e Romane CSO-a, so limitirinel olengere šajipa te keren korkore korkore independentno procene thaj te del jekh pherdo input ande guvernoske procesura. Vi te si bičhalde e materiàlurà vaš komentaro, o aktuelno influenza kotar e Romane CSO-a ko phirutno menadžmento e strategikane implementacijako ačhel limitirimo. Vaš egzàmplo, o Komiteto vaš o pherdipen e rromenqe integraciaqe stratègiaqo arakhlàs pes numaj jekhvar ando 2023-to berš thaj kerde te na adoptisarel nisave rezolucie, te ciknjarel pesqi efektivitatea sar jekh monitorisaripnasqo organo.

naj klaro si thaj ko savi rig e romane aktora si ande bučaripe e metodologijengo thaj e indikatorengo vaš o ministràlo monitorisaripen, vaj te von validisaren e monitorisaripnasqe rezultaturà maj dur katar o den komentàrurà.

E Romane CSO-a keren kolaboracia vi e Agenciaça vaš i Sociàlo Inkluzia (ASZ) thaj dikhen lenqe aktiviteturà ando Komiteto pala monitoringo pala aktivitetura katar Agencia pala socialo inkluzia, savo si kotor katar governmento Konsilo pala Rromane minoriturenqe butja. 29 Numaj, aktiviteto kadale komitetosko si limitirime, thaj naj les o ažukerdo efekto pe butà thaj rig e ASZ-esqi. Vi te si o Komiteto vaš Monitoring informisardo palo ASZ-esqe aktiviteturà, lesqe na si les i autoriteta te phandel pesqe butà ande kazura kaj o ASZ kerel kolaboracia e komune save perzistentno—thaj bi te dikhel pes i ASZ-esqi prezènca andi komuna—implementisaren anti-Romane politike, sar so si e diskriminaciake praktike ando kher. Akava bi-ažutipe e autoritetosqo phandel jekh efektivo respòndo pale diskriminaciaqe praktike ando lokalo nivelo thaj redukisarel o impakto e monitoripnasqo ando lačharipen e situacia ande praktika.

1.3.4. Kontribucia katar Nacionalno Romani Platforma pala implementacia NRSF

Informacia pale rezone sostar i Čehikani Republika na manglja finansiripe katar o EK te del suporto e Nacionalno Romani Platforma (NRP) si kerdo kotar o intervjuja e relevantno

---

²⁸ Government report on NRSF implementation in 2023.

²⁹ Government report on NRSF implementation in 2024

interesencar thaj reprezentencar taro publikane institucie save si ande implementacia e NRSF-esko. O NRP na si eksplicitno definime sar jekh korkoro juridikano entiteto vaj formalo institucia ande dokumentura save si dine. Maj but, si akhardo sar termino savo kerel referenca jekh set e rekomendacienqo thaj e prioritèturenqo vaś i implementacia e strategiaqi save avile avri katar e kolektivo zumavimata taro romane aktoria thaj organizacie. Pe nacionalno nivelo, kadala glasura thaj zumavimata si maj anglal koordinirime katar RomanoNet, jekh umbrela organizacia e romane civilno organizaciengne, thaj o Guvernosko Konsilo vash Roma Minority Affairs (RVZRM), jekh guvernosko konsultativno organo savo si kerdo katar e Roma thaj e themeski administracia reprezentantura.

E decizia te na roden finansovo zutipe sas lino tela o adjesutno regeringo. E intervjuirime manuša phende duj primarno faktora save so phende te phanden o zumavipe te sigurinel pes eksterno finansijako suporto vash e platforma inicijative. Anglal, o mangipe vash ko-finansiripe sas jekh pharipe. Sar o Guvernosko Ofiso e Ĉehikane I Republika, savi kerel buti sar Strategiako koordinatoro, na si la mandato te kerel direkto implementacia e projèktenqi vaj te kerel menadžmento e eksterno projektosko finansiripe vash platforme kadale tipuresko, ni leske egzistuime budjetoske alokacie na mukhen o furnizipe kadale korrespondentno finansikane resursengo vash eksterno entitetura. Dujto, o Ofiso e O gavermento si anglal limitacie te vazdel peski butjarni zor pale sistematizaciaqe limitacie, save restriktirinen o keripe neve poziciengo vaj o angažmano e aver butjarnengo. Si importante te thovas kaj o RVZRM, vi te si kerdo kotar e Roma thaj e themeske administraciake reprezentantura, nane piro budžeto dino vaś direkto implementacia e programosqi vaj administrativo suporto vaś inisiative sar o Nacionalo Roma Platform. Lesko finansiripe zavisi kotar o budžeto e Regeringskanslietesko.

Katar jekh avrutni perspektiva, sar so si e civilo societeta thaj e maškarmutne obzervatora, kadala justifikacie šaj vazden pučhimata pal-i prezenca e ćacutne politikane voljaqi. Dikhindoj e relativno tikne kosti e ko-finansiripeske (eg., 10% katar jekh budžeto savo, vi vaś jekh perioda duje beršenqi, šaj te avel ande deša vaj šela šela EUR), te sigurisarel pes kadala fondura na trubul te avel jekh na-našti te nakhel pes o pharipe vaś jekh them savo si les jekh barjardi ekonomia. Kadava bi-proporcja maškar e deklarisarde finansikane thaj personalne limitacie thaj i prioritèta savi dikhel pes te del pes suporto ključne integraciake platforme šaj te oven interpretirime sar bi-dosta politikano angažmano.

2. REVIZIA PALO TEMATIKANO AREA

2.1. Maripe mamuj anticiganizmo thaj diskriminacia

O NRSF thovdas o fundo pala jekh sistematikano drom te marel pes o antiziganizmo. Kerdas jekh fremo, kerdas khetane ključne aktoren, thaj inkerdas but trubujipaske aktivitetura. Numaj, na sas sas jekh signifikantno paruvipe ande adreso e problemurenge save si but fundone, sar so si e segregacia ande edukacia, o tikno nivelo e pačavipe maškar i romani populacia an o raštrakere institucie, ja se buhljardo nasul vakeribe an o publikano than. Kadala e fenomenura maj dur reprezentuin jekh seriozno opstakulo pala sasti participacija e Rromengi ande Čehikani societeta.

O NRSF formulisarel lače-resle prioritètură, numaj lenqi implementàcia si phangli katar jekh na-dosta drom implementacia, bi-lačhipe e institucionalno koordinàciaqo, thaj avrutne politikane vaj sociàlo faktora. Si vrama te korektirinen akava anglal o 2030. Te vazdel pes i efektivitatea, ka ovel trubujipe te vazdel pes i implementàcia e individualno mere, te agorisaren butja save si akana, te sigurinen lungo-vrjamake sastipasko finansiripe, thaj te thoven pe than funkcionalno mehanizmura vash regularno thaj transparentno dikhipe e impaktosko.

Ko jekh trubul o gavermento te integririnel maj konzistentno e antiziganizmosko agenda ko majbaro publikane politike thaj te zurarel pes o mandato e koordinàciaqe strukturenqo save si responsibilo vaš implementiribe e strategijako. Bizo kadala paša, o NRSF rizikuil te ačhel jekh deklaraciaqo fremo e limitirime praktikano impakto maj but desar jekh efektivno instrumento savo šaj te del kontribucia ki egalitàa thaj pherdo inkluzia e Roma ando Čehicko societeto.

2.1.1. Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo

Minimalno progreso šaj te dikhel pes maškar o 2022 thaj o 2023 andi implementàcia e mesurenqi savi si resli te maripe mamuj o anticiganizmo. O sasto gin e mesurenge save sas monitorime ačhile sa kodo ande duj berša (22 mesura), numaj i proporcija e mesura 'resli' , 'paršialno arakhlo' thaj 'na arakhlo' paruvde pes tikno:

	2022	2023
Implementirime mere	9 (41%)	10 (46%)
Paršialno implementime mesură	4 (18%)	5 (23%)
Na implementirime mere	9 (41%)	7 (32%)

Vi te šaj te dikhel pes varesave lačharimata, paše jekh trinto kotor e mesurenqo inke na sas implementime pe sa. O maj baro progreso sas ramome ande sikavnengo treningo thaj mentorikane programura. Pe aver rig, mere save kamen te keren monitoringo pala diskriminacia, sistemsko paruvipe ande publikani administracia thaj krisaripe, thaj o kerdipe e komitetosko mamuj o anticiganizmo ačhel bi-kerdo.

Ko 2023 berš, o Ombudsmanesko ofiso resljarda 28 reklamacie kote so mothoven pes diskriminacia upral o romanipe origin, jekh 11.1% vazdipe katar o 2022, kana sas 25 reklamacie. E maj frekventno thana e diskriminaciake sas khera (14 reklamacie, kodo si 50%), buti (5 reklamacie, kodo si 17.9%), edukacia (2 reklamacie, kodo si 7.1%) thaj socialo siguripe (3 reklamacie, kodo si 10.7%).

E statistika pe hatbrott karing le rom maj dur sikavel ke naj lashiaripe ando 2023.³⁰ Vi te si ke o čeho E Republikaki policiaki zor kerdas o nevipe pe analitikane dokumentura, voj nashti te introducil jekh jekhutno sistemo vash registracia kadala kriminalitetura, jekh angažmano kerdo ando 2019. I mesura B.1.2 sas odolesqe pale numaj paršialno implementisardi. O krisaripe e diskriminaciako ačhel kritikano punkto e NRSF-esko. Mesura B.1.3 pe monitoringo e krisakere decizie na sas implementirime ko 2022 ja 2023.³¹ Akana naj oficijalno mehanizmo te dikhel pes o krisi decizie pe diskriminaciake kazura. O numero e kazurengo save gele ande krisi naj registrime.

O treningo e policiake oficerenge vash o xoli thaj diskriminacia sas kerdo ko 2023. Bish thaj pandž sikavne thaj metodologikane treningoske eventura sas kotorleutne katar 307 policiake oficerura, thaj trin nacionalne sas prezentirime katar 67 minoritetonge specialistura. Ko kontrasto, o Ofiso e Bučako na kerdas nisave treningura ande kadi rig ko 2022 ja 2023.

Ano rig e edukaciaki, 2023 dikhlja parcijalno lačharipe. O pushipe pa antiziganismo si nevo andre shutino ande aktualizime kurrikule e edukaciake fakulteturengo. Gasave, i mesura B.2.7 sas aresli, kana sas numaj parcijalno arakhline pes ko 2022. O kerdipe e komitetosko te marel pes mamuj o anticiganizmo (mesura B.3.6) na sas implementirime ko 2022 vaj 2023. Vi te o propozalo e komitetosko sas andre ande strategikane dokumentura, o regeringo chi las kanchi pe kado pushipe.

Ko 2023-to berš, i pherdo implementacia e rromane mentoripnasqi andi rig e alternativenci (i.e. bi-phanglimaske krisaripe) o krisaripe (mesura B.3.9) sas kerdo, so reprezentisarel jekh signifikantno paruvipen katar o 2022, kana i mesura sas numaj parcijalno implementirime. Ko 2023 berš, 39 komune thaj 104 mentorã sas suportirime telal o mentorãripen programura thaj 27 milionura CZK (1,09 milionura EUR) sas dino pe emisia.

Pe aver rig, o suportto vash o maripe mamuj o anticiganizmo andar e themesko administracia (mesura B.3.10) ačhilo na-kerdo ando 2023. Vi te si varesave ministri (sar egzãmplo, o Ministèro vaš o Andruno, o Ministèro vaš i Kultura) inkludisaren anti- diskriminaciake mere ande lenge etikane kodeksura, na sas sistematikani evaluacia vaj monitoringo pala lenge efektivnost.

---

³⁰ For example, research by the Ombudsperson (2020) found that almost half (49%) of the hate speech that has been litigated in court is directed against Roma, most of it occurring via the social network Facebook. Although in 91% of cases (43 out of 47) the courts found the perpetrators guilty, this is a fraction of the true extent of the problem, as few instances reach the trial stage. The most common punishment (27 decisions) was suspended imprisonment (averaging 10 months) with a probationary period (averaging 24 months), followed by a fine (in ten decisions, averaging CZK 15,800) with a substitute sentence (averaging two months). Courts also imposed community service or forfeiture of property. Source: Ombudsman. Nenávistné projevy na internetu a rozhodování českých soudů – Výzkum veřejného ochránce práv, 2020. [Hate Speech on the Internet and Czech Court Decisions – A Study by the Public Defender of Rights, 2020.] Disponibilno ko: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/47-2019-DIS-PZ-Vyzkumna_zprava.pdf

³¹ According to the press release from the government, dikh: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-dnes-jednohlasne-prijala-pravne-nezavaznou-definici-antiticanismu--212819/>

I inicijativa Hatefree (mesura B.2.4) žal maj dur, resindoj maj but de 4.1 milionura manuša save keren buti e socialne medijenca ko 2023 berś. E publikime date sikaven kaj 34 projektura e CSO-enge ande kadi rig sas suportirime ando 2023, trin projektura direktno fokusirimo ko monitoriribe e xolipasko vakeribe upral o Roma. Numaj, i inicijativa si planirime te agoril pes ko 2024 berś.

E mesura save si kerdine te maren pes mamuj o anticiganizmo but vrama našti te oven implementirime soske si jekh kombinàcia e politikane, institucionalne thaj finansikane pharipa. O NRSF si les specifična objektivura thaj mehanizmura, numaj implementacia si bisistematikano, thaj but mere ačhon ko nivelo e planiripasko. Vi te si e Čehia jekh Antidiskriminaciako Zakono, savo si harmonizirimo e EU zakonosa, sankcie mamuj etnikani diskriminacia si maj but sporadikane.

Jekh katar e ključne problemura si o bi-politikano kamipe te keren pes e mere. I adopcia e strategienqi thaj akciake planura na automatikane garantuin lenge implementacia. O regeringo sas pasivno ando implementirindoj pire angažmanura, thaj individualno ministrije na adoptirinenana mere e trubujipaske prioritèta, bi te dikhel pes, sar egzàmplo, i definicia palo anticiganizmo te avel adoptisardi ando Aprilo 2024.³² Numa, kadava definicia, lindi katar o fremo e Maškarthemutne Aliàncaqo vaś o Xatäripen pal-o Holokausto, na si legalo phanglo thaj si maj but deklarativno. Trubul te thovas pe akava kaj o termino ‘anticiganizmo’ na si inke ramosardo ande Čehikani legalo ordino, ni ande Anti-Diskriminaciako Zakono vaj ande Misdemeanor Zakono, save duj, kana del šaipe te kerel pes zabrana pala diskriminacia pe baza e rasaki, etnikano avindipe thaj aver funda, na phenen o specifiko termino. Gasave, legalne droma te sankcionisaren specifična manifestacie e anticiganizmosko si limitirime thaj butivar phanglo pe maj bari interpretacia e egzistuime provizienqi.

Maj dur, panda našti te kerel pes prevencia e segregaciaki e romane čhavorrenqi, thaj diagnostikani procena metode anen lenqi ekasesivno inkluzia ande edukaciaqe programurà save si len maj slabe edukaciaqe rezultaturà.³³ Vi te si ke e strategia vazdel opre e integracia, e shkoli naj dosta zutipe, thaj e sikavne chi adekvatno gatisardo te keren buti e romane sikljencar. Edukaciake mere si inke bi dosta, sar so si konfirmimo kotar rodipen.³⁴ I adopcia e anticiganizmosqi ande kurrikule e edukaciaqe fakulteturenqe ando 2023-to berś si jekh drom anglal, numaj kadava paso na ka siguril o paruvipen bi te avel palal realo paša te lačharel pes o kvaliteto e inkluzivno edukàcia.

O suporto pala e Rromane bučaripe arakhel perzistentno obstrukcije pe butjako marketo. Kana kerel pes re-treningo e programurenqo isi, e participantura inke arakhen pes e diskriminaciasa katar e butjarne. Vi te si subvencijake programura pe than te den suporto e rromenqe butjaripnasqe, lenqo impakto si limitirime, sar bi strukturàlo paruvimata andi siklövipen thaj jekh aktivo marenpe mamuj e diskriminacia, lenge rezultatura ačhen skurto vrama. O suporto vash o romano entrepreneuripe nane dji akana sikavda pes pe maj bari skala, thaj naj jekh pherdo strategìa te žutil pes o ekonomikano korkoro- dostape e romane komunitetosko.

O NRSF but droma lela sama pe diskriminacia upral o Roma ko marketi e kherengo, so si sikavdo ano agorisardipe e kontraktesko e arendako thaj akceso ko komunalno khera. Mesura D.1.3 ande duj 2022 thaj 2023 si kerdo te siguril pes jekhutno akceso ki selekcia e čherutnengo ki komunalno khera. Ko 2023, o Čehiko O Autoriteti vash Inspekcia e Tradeski kerdas

---

³² For the governmental press release, see: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-dnesjednohlasne-prijala-pravne-nezavaznou-definici-anticiganismu--212819/>

³³ For more information, see Nemeč, Z. On the segregation of Roma pupils in education. Prague: Charles University, Faculty of Education, 2020.

³⁴ Dikh: <https://www.pagresearch.cz/post/segregovane-skoly-najdeme-temer-v-kazdem-kraji-odpovednost-nesouobce-potrebuji-ale-podporu-statu/> . PAQ Research+3

inspekie fokusirime pe o pherdo phanglipe e zabranasa vash diskriminacia, thaj ande jekh çaso sikavdäs pes diskriminaciaqo phiripen karing jekh rromano konsumëto.

O bi-ažutipe e rigorozno implementàciaqo e egzistuime mesurenqo kerel kaj o NRSF si, ande but droma, jekh deklarativo dokumëto. E arakhadimata konfirmisaren kaj i implementàcia e mesurenqi mamuj o anticiganizmo si bi-lačhipen maj but palal jekh na-kamlipe te kerel pes sistemàtikane paruvimata. Vi te i strathègia si la jekh gin e trubuimatenqo instrumentura, kadala instrumentura naj dosta hasnime. Institucionalo phagipe thaj o na-klaro kompetencie e diferentne aktorengi si aver baro pharipe. O problemo e antiziganizmosa si maj but te avel adresime katar varesave kotora le themesqe (sar egzàmplo, o Ministèro vaš o Andruno Them vaj o Ofiso le Guvernosqo), o Ofiso taro Ombudsman, policia, akademsko institucie thaj biprofitno sektori, numa isi bicutja efektivno koordinàcia maškar kadala aktora. Gasave, i responsibiliteta vaš i implementàcia e dine e mesura na si klaro specifikuime, so kerel jekh situacia kote so nesave ključne butja, sar so si sistematikano monitoringo e kriminalitetosko e xoliako, si bidosta. O bi-aštipe te kerel pes jekh jekhutno sistemo vaš o monitorisaripe kerel te našti te sistematikane te evaluinen efektivnost e merengo save si line. Sako institucia kidel thaj evaluil e date ano aver drom, so kerel te ovel fragmentàcia e informàciaqi thaj te našti te kerel pes komparacia maškar e manuša indikatora. E ministria našti te keren funkcionalno interministerialno kooperacia thaj butivar našen te keren mere kodo ka mangel maj bare paruvimata ande kerdine strukture.

Politikani responsibilita vash implementipe si slabo, institucie na si efektivno koordinirime, finansiripe si na dosta thaj naj jekh pherdo monitoringo sistemo savo ka del shaipse vash jekh transparentno dikhipe e progresosko. Bizo akala paruvipa nashti te ažukerel pes o maripe mamuj o antiziganizmo te anel realo rezultatia.

2.1.2. Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF

O maripe mamuj o anticiganizmo (anti-rromano rasizmo) kerel pes majbut ko legislativno, institucionalno thaj edukaciako nivelo. Ande praktika, o anticiganizmo si mardo kana hasnil pes generalo instrumentura kontra e diskriminacia thaj extremismo: e policia thaj e prokurora keren krisi pe kriminalitetura kaj si hatjaripe, o Ombudsman kerel investigacia pe reklamaciji pe diskriminacia, thaj o Inrikesdepartementet dikhel o extremismo thaj kerel prevenciake programura.

Ko 2022 berš, i policia registrisardäs 20 kriminalitèturä kontra le romenqe (jekh tiknäripen katar 33 ando 2021), save sas karing 13% katar sa e ekstremistikane kriminalitetura. šovardeš thaj jekh kriminalcura sas po agor dino krisi vaš rasistikane motivime kriminalitetura katar o hatjaripe. Sar kotor taro piri agenda te arakhel o ekstremizmo, o Ministeriumi bašo androne thana vi del suporto projektura fokusirime pe maškar-etnikane relacie, sar so si workshopura pala policiake oficerura pala romani kultura vaj džanglipe- vazdipnaske kampanje (o Guverno ando nakhlo vrjama suportisarda, sar egzàmplo, e 'Roma si manuša sar tumen' kampània).

Jekh ključno institucionalno paso sasa o fundosaripe e thanesko e Gavermentosko Komisariako pala Romane Minoritetura E butä ando 2021. I angluni Komisari, i Ms Lucie Fuková, lias o than ando 2022. Jekh andar laqe butä si te kerel koordinàcia o maripe mamuj o antiziganizmo mashkar le ministrura. Telal lako ofiso, jekh butjarimaski grupa pe definicia e O Antiziganizmo si kerdo, thaj jekh Komiteto pe Antiziganizmo si kerdo ando Regeringo Konsilo pale Romane Minoritetura, savo anel khetane oficijentura, eksperton thaj reprezentantura katar o Romano civilno amalipe.

Maj dur, si implementime komemorativne thaj memorativne mere, save indirektno si phangle anticiganizmo prinžarindoj e historikane bi-čacimata mamuj e Rroma: ko 2022 berš, o xasaripe e šušenqo kher ko O Lety u Písku sas po agor startuime, slobodindoj than vash o Romano Holocaust Memorial. Akava simbolikano paso pherdo jekh lungo-vrjamako mangipe e Romengoro thaj kontribuisarda te čacarel pes o narativo kotar e Romani historija. Ko lokalno

nivelo, varesave komune organizuin Divesa e Romane Kulturake, festivalura (eg. Khamoro ande Praga) vaj vazdipe e romane flagosko ano dive e Romengo – odola si vi signalia vash suporto. O them vi del love e CSO projektorenqe reslo te marel pes mamuj o predrasude: o programo 'Prevençija e Socialno Ekskluzijaki thaj Komunitetosko Buti' katar o Ofiso e Governmentosko del šajipe e CSO-enge te implementirinen komunitetosko dialogo maškar e Roma thaj o majoriteto, edukaciake eventura pala ofisionalura, etc.

Po agor, i platforma RomanoNet e romane asocijacionqi, savi sas kerdini ando 2017-to berš e finansikane suporto katar o them, koordiniril advokacia thaj aktivitetura pala vazdipe e džanglimasko po nacionalno nivelo.

E anti-diskriminaciake measure si maj but universalne, save si kerdine te maren pes mamuj rasizmo thaj diskriminacia generalo. Ni o Kriminalo Zakono ni i anti-diskriminaciake legislacia specifično identifikuin e Romen – von protektirinen savore katar rasno hatjaripe vaj etnikani diskriminacia. Sar egzàmplo, e policiaqe fòrse si len specialne jekhimata vaš ekstremizmo, thaj anti-Romano xoli perel ande lengo mandato; o Ombudsman kerel buti e diskriminaciasa mamuj Roma ko jekh sar diskriminacia upral aver etnikane grupe. Numaj, o termino 'anticiganizmo' korkoro sas introducime ande politikano leksiko (inkluziv o NRSF) precizno te šaj e specifičnosti e anti- O romano rasizmo ka ovel pindžardo thaj ka ovel adresirimo ko jekh reslo drom. O keripe e komisariako vash Romane minoritetura thaj jekh relevantno komiteto znacij ke si jekh platforma direktno shutini khaj o antiziganizmo (so na si o lil e avere forme e xoliako – amen naj amen, sar misal, jekh governosko komisari vaš i Islamofobia, etc.). Akava sikavel kaj o them lel jekh parcijalno reslo drom ki akaja rig: te dikhel pes specifično anticiganizmo thaj te kerel pes mere 'adaptirime' pala kava tipo prejudicialno xoli. Sar egzàmplo si i metodològia vaš e siklårne sar te den atùnçi respònso karing le anticiganistikane stereotipurà le siklòvnenqe andi škòla, thaj rekomendacie e medienge konsilenge sar te keren sankcie e anticiganistikane deklaracionqe ando vazdipen – gasave rezultaturà si formulirime averčhande, sar so o pučipe si les pire partikularitetura (but-vaxt phanle stereotipura vash e 'Gypsies', thaj aver.). Sa khetane, numaj, e majbare alava (zakono, policia) si universalno bičhalde te maren pes mamuj sa e forme e rasizmosqe. Kadava si ande linia e principosa egalitetosqo – e Romen na-i len 'privilegime' protekcia, numaj na trebal te aven bi dikhlino ni. I akanutni situacia si odolesqe jekh miks: jekh universalno fremo pherdo ad hoc resle inicijative telal o auspicio e governosko komisariako.

E Čehikani legalo ordina del zurale garancie pala protekcia mamuj rasno diskriminacia thaj maripe. O o strafo vash o kriminalo e hatjarimasko si maj lacho ano palune bersha, e policia thaj e kriza maj butivar keren klasifikacia atakura upral e Roma sar hatjarimaske kriminalitetura thaj thovipe bizo kondicionalno krisaripe. Akava kerel buti sar deterrento. Kooperàcia e na-profitno sektorosa si vi egzemplarno: organizacie sar so si In IUSTITIA thaj Romea monitorin manifestàcie e anticiganizmosqe thaj te del suporto e viktimege, savestar o them žal palal (i policiaqi fòrsa si les programo e minoritetonge kontaktoske oficerurengo save keren buti e romane komunitetoncar). O Minoritetosko Komisari sas šajdo te inkerel importantne paša ando jekh tikno vaxt – sar egzàmplo, te del zor vaš o govèrno aprobàcia vaš jekh butjarni definicia pal-o anticiganizmo thaj čhnavipen jekhe themesqo 'Roma Roadshow' (anindoj kethanes e roma, oficijalura thaj e policiake oficerura ande regionura te diskutirinen lače praktike thaj problemura). O trendo e jekh tikno lačharipe andi publikani opinia šaj te dikhel pes vi sar lačo: i proporcia e Čhekenqi savi del rating e koegzistencaqe e Roma sar "but bilače" teljarda kotar 24% (2019) dži ko 15% (2023), dži kote o proporcia taro odola so dikhen koegzistencija sar "maj but pozitivno" si maj bari. Akava sikavel kaj o putardo xoli si te tiknjarel pes, šaj te ovel shukar ki edukacia thaj majbari mediaki senzibiliteta. Jekh lači praktika ko lokalo nivelo si te organizuin pes komunitetosqe eventura save phagen e bariere – misal, khetani ternenge sportoske turnirura save involvirinen vi romane vi na-romane chavorre, vaj programura sar 'Te pindžares tire sused', suportirime katar varesave komune katar subvencije katar o Ministeriumo vash Kultura thaj Edukacia. I komemoràcia ando Lety u Písku si vi jekh egzàmplo

kana o them bičhalde jasno signalo e Rromende prindjarindoj e historikane bi-čaćimata, so zurarel jekh avresqo pativipen.

O maripe mamuj o anticiganizmo djaj opre mamuj o barope e garavde predrasudenqo an-i societeta. Vi te si ekstremistikano i violenca si maj tikni, e garavde negativne stavi ačhile - maj but katar o dopaş e populaciaqo inke evaluin koegzistencija e Romenca negativno. Kadala stavi tradusin pes andi diskriminacia ando sakodivesutno dzivdipen (dikh o kher thaj buti) thaj na si lokho te phagen pes katar legalne drama. Jekh slabost si i tikni reprezentacia e Rroma ando publikano živdipe – Rroma si paše bi-ašunde and-i politika (na-i MP vaj senatora, numaj jekh minimumo reprezentantura), thaj cikne roma keren buti ande policia, ande autoritetura vaj ande edukacia. Kadja si jekh bi-lačhipen egzemplarno reprezentacia savi ka phagel o stereotipo 'Roma = našti te adaptisarel pes'. O šerdipen e bi lače informaciaqo thaj e lače vorbenqo ando interneto, savo si phares te regulisarel pes, vi vov si jekh riziko. Ko vakti e 2022-to beršesko komunalno alosaripe, sikavdile hohavne anti-Romane lila save si dine avri katar e ekstremistikane entitetura, save šaj kerde influencia pe alosarnengo stavi. Sar vi, pe socialne medije, diferentne aktora den mitura (eg. palo zloupotreba taro beneficije taro Roma) bizo o them te ovel efektivno komunikaciaki strategija mamuj akava. Politikani volja si fluktuime – kana o Komisari thaj o Konsilo e Guvernosko si aktivno, o anti-Ciganizmo inke si vakerdo katar varesave politikane manuša (eg. individualno membrura katar e parlamentarno opozicija so pučen e Romen O Holokausto ja se šhivipe e kovlo krisaripnasko e Rromenqo). Gasave vorbimata phagen e guvernoske zumavimata thaj legitimizirinen o predrasude. O bi-ažutipen e datengo pali diskriminacia si vi jekh limitacia: e ofišiàlo statistike astaren numaj jekh frakcia taro akava thaj na reflektirinen i realiteta kote so i diskriminacia si buteder buvljardi numa butivar na raportirime katar e viktime. Bizo data, si phares te evaluisarel pes i efektivitatea e vazdipnaski e šajutnimaski

programura vaj te keren maj lače-resle kampanje. O riziko vash o avutnipe si kaj socio-ekonomikane pharipa (inflacia, čorripen e kherenqo) šaj pale te del zor palo anticiganizmo – maj but kana si eksploatisardo andi jekh populistikani rig.

2.2. Edukacia

O NRSF thovel e mere te ciknjarel pes i segregacia ki edukacia, te promovirinel pes i inkluzia thaj te vazdel pes o sukceso taro romane sikle ko dureder sikljovipa. Specifichno, o Strategikano Objektivno C (Edukacia) katar o NRSF rodel te pherdol perzistento segregacia e romane sikljovnenge thaj te lačharel pes olengere edukaciake rezultatia. O NRSF definisarda o bazikano objektivurja palo vazdipe e participacijako e romane čhavorengo ande angloškolakoko sikavipe, eliminacija e diskriminacijaki thaj segregacia ande škole, sigurisaripe e egzistencijako pala patjavne date pala romane sikle, zurjavipe e džanglimasko sistemo ando sićimasko sistemo, vazdindoj generalo nivelu e sićimasko e Rromenqo, thaj žutipe pala barjaripe e sikavnengo personalo thaj smislo slobodno vrama vash e romane chavore. Kadala objektivura vazden pes pe angluni strategija thaj te den atunci respõnso palo perzistento problèmo e rromane siklõvnenqo save si disproporcionàlo eduquime palal jekh redukisardo kurrikulum thaj separime katar e majbari edukacia. Bizo dikhipe e adoptirime strategiengo thaj e legislaciake paruvimata ando kotor egalutne aksesosko pe edukacia, fenomeno katar segregacia e romane čhavorrenge ande škole perel ande Čehia. E rodipnaske raportura konfirmisaren kaj bari koncentracia e romane siklengje ande individualne škole vaj e klase rezultirinen ko akhardo 'parno čhivipen', i.e. o mukhipen e na-rromane siklõvnenqo, so ando aver rig baràrel e etnikane segregacia thaj kerel homogene kolektivura bi andrune diverzitetosqo. Palal jekh raporto katar o 2023-to berš katar o Ofisi taro Gavermento tari Čehia, romane sikle keren pobuter taro 50% tari školaki populacia ko 14% katar sa e fundone škole, kaj si maj bari koncentracia kadale školenqi andi Moravia-Silesia, Ústí nad Labem thaj Karlovy Vary regionura. 34 Kadi disproporcija vazdel o riziko pala na-egalutno aksesu pe kvalitetno edukacia thaj but ciknjarel e šanse e romane siklengje te nakhen maj dur pe maj dur studije

thaj maj palal te len buti ano marketi e butjako.³⁵ Maj dur, e ekspertonge studie sikaven kaj e Rromane čhave butivar agorin ande thana kaj si maj cikne performansoske trubujimata, na numaj pala lengo socialo bi-lačhipe, numaj vi pala institucionalno phangle mehanizmură save promovirinen i reprodukcia e na-egalutnimatenqi.³⁶

2.2.1. Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo

O NRSF del atůnci respůnso k-e problemură save si opral phende bute řerutne mesurenca. Ande rig e edukaciaki anglal e řkůla, o NRSF andja specifično objektivno C.1 „Te barjarel pes participacija e romane čhavorrenqi ande anglal-řkola edukacia“. I mesura C.1.1 mangel te kerel pes jekh sistemsko solucia vař edukacia e čhavorrenqi katar duj dži ko řtar berřa. Ande praktika, o Ministeriumo pala Edukacia suportirisardas but projektura thaj grantura pe o lokalo nivelo mařkar o 2022 thaj o 2023. Sar egzămplo, ando 2022, sas jekh akharipe te vazdel pes i participăcia e čhave andi siklůvipen anglal-i řkůla ande Regiůnură Karlovy Vary thaj Űstř nad Labem, andi jekh alosaripen 20 milionura CZK, save řaj te aven utilizirime te pokinen pes e xabe ando čhavorrenqo kher thaj te len pes e finansikane bariere vař o phiripen.³⁷ Vi, e themesqe subvencienqo programo ‘Suporto vař i Integracia e Rromane Minoritetosqi’ sas labărdno te finansiril pes aktivitetura te zuraren e romane chavorenqo skolako gatisaripe thaj involviripe lenge familijengo. Ko 2023, vov sas evaluime sar ‘parřialno implementisardo’, sar vi te si o suporto savo si kerdo (9 projektura, alosaripe 20 milionura CZK), e sistemaske-baro mesura na sas inke kerdine. O introdukcia e obligatorikane agorutne berřesko e čhavorrenqo kher thaj o maj dur finansiripe e sikavne asistenturenqo thaj e programurenqo palal-o-vaxt si lačhe.

Vi te si kade, i participacia e romane čhavorrenqi ande čhavorrenqe khera inke na resel o nivelo e majoritetosqo populacia, maj but palal e perzistentno finansikane thaj motivaciake bariere save řaj te aven xasarde numaj gradualno.

Ande rig e primarno edukaciaki, o NRSF kerel pasura te phagavel pes diskriminacia thaj segregacia (specifično objektivno C.2 "Te nakhavel pes diskriminacia thaj segregacia mamuj Rroma ande edukacia"). I mesura C.2.1 si introducisardi kontinuirime monitoringo e řkolengo ande pherdipe e principosko pala egalutno tretmano. O Čehikano řkolako Inspektorăto, odolesqe, monitorisarel thaj raportisarel e kazura e na-egalutne akcesoske pe jekh berřesqi baza. Ko 2022 berř, i Inspekcija registrisardas inja kazura pala egalutne akcesoske phagimata ande fundone řkole, řtar ande mařkarutne řkole thaj oxto ande čhavorrenqo kher, numa ni jekh taro akala kazura na sine eksplicitno klasificirimo sar diskriminacia upral o Roma. Ko 2023 berř, i Inspekcija registrisarde duj kazura diskriminaciake butjake oferte e sikavnenge thaj kerde investigacia pe duj reklamacie pala o na-egalutno tretmano e romane sikljovnenge, save na sine konfirmime. I mesura C.2.1 si formalno implementirimi sar o monitoripe si ande buti, thaj o Čehikano řkolako Inspektoripe siguril o lačharipe.

---

³⁵ Němec, Z. 'Raise your hands who will go to places where they don't feel recognized': on the segregation of Romani pupils in education. Charles University. 2020.

³⁶ Hoření, K. & al. Výzkumnă zprăva: Analýza přičin vyřřřho podřlu romských řkůů vzdělávajřcích se dle RVP ZV UV ve třřdách zřřzených podle ř 16 odst. 9 řkolřkého zăkona a návrh souboru opatřenř pro oblast vzdělávăní a dalřř relevantnř oblasti. [Research Report: Analysis of the Causes Behind the Higher Proportion of Roma Pupils Educated According to the Framework Educational Programme for Pupils with Mild Intellectual Disabilities in Classes Established Under ř 16(9) of the Education Act, and a Proposal for a Set of Measures in Education and Other Relevant Areas.] Ministry of Education, Youth and Sports, 2023. Available at: https://www.edu.cz/wpcontent/uploads/2023/04/Final_Vyzkumna_zprava_ř_16_9_MSMT_PAQ_STE_M.pdf

³⁷ Information in Chapter 2 on the fulfilment of the NRSF action plan are taken from the 2022 and 2023 reports Information on the implementation of the NRSF, published by the Office of the Government

Aver importante paso sas o introdukcia e segregaciao indikato: o gin e školaqo saven si maj but sar 34% rromane siklövne. Kadala date si line katar kvalificirime estimacie katar e školake direktura, sar etniciteto katar e siklövne na si ofišiàlo xramosardo. Numaj, kadala estimacie na si universalne – von si kerde numaj ande alosarde škole thaj lokaliteta kote si identifikuime pobaro numero e romane sikljovengo.³⁸ Ko 2022 berš, akava indikatori sine andre ando raporto pali implementàcia e krisaripnaski e D. H. thaj aver mamuj i Čehikani Republika thaj o e mesura sas evaluime sar pherdi. Akava dija e Themesqo jekh maj lačo dikhipen palo barodipen e segregaciao, savo si jekh angluno kondicia vaš lesqi redukcia. I mesura C.2.2 sas fokusirimi pe prevencia e segregaciaki katar o lačharipe e distrikturengo e pajesqo thaj e regule e admisiaqe. O Ministeriumo vash o Andruno Them kerdas jekh metodologikani rekomendacia kotar o 2017 bersh savi rekomendil kaj e komune či ulaven e školake distriktura ande jekh drom savo koncentril socialo bi-lače čhaven. Maškar 2022 thaj 2023, vov vi dikhel te si e komunalne ordinacie diskriminaciake. Numaj, o Departamento vaš I edukacia na kerdas nisave neve desegregaciake metodologie ando 2022. Na sas ži ko agor e beršesqo 2023 kana i angluni verzia e 'Akciaqo Plano vaš Inkluzivno Edukacia' sas prezentisardi sar respònso pali supervizìa e Konsilo e Evropako, savo dikhel angleder o vazdipe e neve metodologia ko 2024. I implementàcia kadale e mesura sas evaluime sar parcijalno.

Palal i Mesura C.2.3, o Ministeriumo vaš Edukacia astarda te del suporto e maj bi-lače škole ando 2022 sar kotor katar o 'Nacionalo Plano vaš o Sastipen'. Ano angluno vaxt, 256 škole sas alosarde, thaj ko 2023, aver 144 škole sas thodine – but saven sas jekh baro kotor e rromane siklövnenqo. Kadala škole resle metodologikano thaj finansijako suporto, savo šaj te avel konsiderime sar jekh sistemàtikani mesura savi del atùnçi respònso ko tikno kvaliteto e edukaciako ande škole saven si koncentracia e romane siklengen. Ko 2023 berš, i Agencija vaš i Socialo Inkluzia kerdas jekh projèkto savo si les o ciljo te kerel pes i desegregacia e edukaciaqi savi ka avel implementisardi ando 2024. Ano sa kodo vaxt, vov dine metodologikano suporto e komunenge ande planirime mere telal o akharipe 'Akciako Planiripe ande Teritòro'.

Sa khetane, o 2023 NRSF raportil kaj 77% e edukaciake mesura sas resle vaj parcijalno resle, jekh vazdipe katar o berš anglal. Numaj, e sistemàtikane paruvimata progresirinen tikno. Sar egzàmplo, i proporcija e romenqi le siklövne ande programurà vaš e šukar mentalo disabiliteto si tele katar 39% ando 2017 ži k-o 36,7% ando 2019; numaj, varesave katar kadala siklövne sas transferisarde k-o fremo edukaciaqo programo vaš siklövne saven si modifikuime rezultatura, thaj o sasto disproporcija inke nakhela jekh štarto kotor e školake populaciako.

2.2.2. Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF

Maj bare, inkluzivno reforme ande edukacia si ande drom, sar vi projektura save si phangle avrial o NRSF. O Ministeriumo pala Edukacia administriril subvencijake programura saven si reslo direktno te den suporto e romane siklengen. Ko 2022, vov lansirisarda jekh akharipe vaš propozalurà, 'Suporto vash Integracia e Romane Minoriteteski', alociripe ~12.9 milionura EUR. Ka fokusirinel pe pe edukacia anglal e shkola, kooperacia mashkar e shkole thaj e familije, suporto vash o sukcesno tranzicija e Romengo ande maškarutni škola thaj aktivitetura pala slobodno vrama. Telal o programo, e škole, e CSO-urà thaj e komune šaj te implementisaren projekturà katar o den školaqe asistenturà thaj tutoringà ži ko komunitetosqe programurà vaš e dada thaj e deja. Aver specifiko titlo si 'Suporto pala Socialno Bibahtale Romane Sikljovne

---

³⁸ Hoření, K. & al. Výzkumná zpráva: Analýza příčin vyššího podílu romských žáků vzdělávajících se dle RVP ZV UV ve třídách zřízených podle § 16 odst. 9 školského zákona a návrh souboru opatření pro oblast vzdělávání a další relevantní oblasti. [Research Report: Analysis of the Causes Behind the Higher Proportion of Roma Pupils Educated According to the Framework Educational Programme for Pupils with Mild Intellectual Disabilities in Classes Established Under § 16(9) of the Education Act, and a Proposal for a Set of Measures in Education and Other Relevant Areas.] Ministry of Education, Youth and Sports, 2023. Disponibilno ko: https://www.edu.cz/wpcontent/uploads/2023/04/Final_Vyzkumna_zprava_§_16_9_MSMT_PAQ_STE_M.pdf

ande Maškarune škòle, konservatorie thaj kolèzură', savo si stipendija thaj insentivo programo vash maškarutne thaj maj uče profesionalne studentura saven si romano avindipe – kamel te lačharel pe akademikane performanse, prevencija dropouts thaj te barjarel pes o numero e Rromengo saven si len diploma katar e gimnazije. O Ministeriumo vash Edukacia thaj Sikavipe čhivdăs opral 2,2 milionură CZK pe leste ando 2022. Vov ažutisardas bute studenton. Paše kadala resle programura, maj generalo suportò e socioekonomikane bibahtale čhavorrenqe si vi rigărdo karing Romane sikle. Sar respòndo palo impakto e COVID-19-esqo, o Nacionalo Plano vaš o Sastipen³⁹ finansirisarda jekh baro programo vaš o siklòvipe, savo del 1 miliardo CZK maškar o 2022 thaj o 2023 e škòle saven si jekh maj baro kator studentura ande riziko. O Ministeriumo vaš Edukacia deskriptisarel kadava drom – kodo si te del pes maj but resurse te phandel pes o gap maškar e škole – sar jekh katar e maj importantne neve čhinadimata ande areslipe pala e Rromengi integracija. I inkluzivno reforma savi sas inicirime ando 2016-to berś vi voj žal maj dur: e škola si len pedagogikane asistentura, specialo edukatora vaj te den psihologikano suportò e čhavorrenqe saven si len specialo trubujimata, so del lačhipen e rromane siklòvnenqe (save butivar peren ando i kategoria e socialo bi-lačhipenqi). Jekh importantno mesura sas o introdukcia e obligatorikane bershesko anglal školaqo phiripe kotar o 2017-to berś – akava čhudăs te baròl o phiripen e rromane čhavorrenqo ande čhavorrenqe khera anglal te den andre ande 1-to klasa. Partikularno ande regionura kaj si maj bari incidenca katar ekskludirime lokalitutura (Ústí nad Labem thaj Karlovy Vary Region), i participacia e rromane anglune školaqe čhavorrenqi barili but. Avral o fremo e NRSF-esqo, projektură te žutil pes i inkluzia ando lokalo nivelo si vi von ando drom – sar egzàmplo, o ESIF Operativno Programo Jan Amos Komenský del love e školaqe kluburenqe, e školaqe centrurenqe thaj e mentoringosqe, butivar implementirime katar bi-profitno organizacie ande ekskludirime lokalitutura.

Edukaciaki politika kombinil generalo inkluzivno mere e komplementarno ciljosa. Integracia e šerutne rigăqi ande edukacia na žal palal o etniciteto – o suportò si definime katar maj bare kategorie (socialno bi-lačhe siklòvne, siklòvno kas si les aver dajaqi čhib, siklòvno kas si specialo edukaciaqe trubujimata). Akava si te sigurinel pes kaj sa so trubul ažutil te lel les, bi te dikhel pes o fundo. Ande praktika, but katar kadala instrumentura den atùnçi respònso k-e situàcie specifično pala e Rromane čhave: sar egzàmplo, obligatorikano anglal-školako sičope astarel e čhaven katar bi-lačhe fundone thana kote so i participacia ko čhavorenqe khera sasa tikni – thaj džanas kaj o proporcia e Romengo le čhave ande čhavorrenqe škòle maj anglal ačhile palal. Gasave, i generalo inkluziaqi mesura pherel jekh specifiko mangipen (barjarel pes e Rromengi participacia ande angloškolaki edukacia). Pe aver rig, o Ministeriumi vash Edukacia isi le inkerde eksplicitno romane programura (dik subvencijake titlora opral) kote ad hoc suportò vash e romane trubuj komunitèta – tipicno avrial buti e familiença, stipendie vaš e rromane siklòvne ande maškaruni škòla, vaj projektura fokusirime pe romani kultura thaj čhib. Kadala programura si etnikane resle thaj sikaven o fakto kaj e romane sikle šaj te arakhen pes diferentne pharipa (eg. bi-edukuime modelura ande familija, tikno ažutimata ando lenqo ambiènto, čhibăqe diferencie and-o tikno berś, etc.). Sa khetane, si jekh prevalentno mangipe te integririnen pes e Romen andar o mainstream edukaciako sistemo – i.e. te den len suportò khetane e avere manušenca saven si bibaht, na te keren pes averčhante solucie.

I Čehia si la jekh zuralo ramosaripe vaš inkluzivno edukacia, savo si zurardo ande palune berśa. O trendo te kerel pes maj but investicie ande škole saven si majbaro kator bi lačhe siklòvnenqo, so vi ažutil e romane čhaven te astarel pes, si pozitivno. O obligatòro agorutno berś e čhavorrenqo barjarel but i gatavipen e Rromane čhavorre pala fundoni škola thaj dine kontribucia te ciknjarel pes o numero pala deferralura vaj thana ande specialne klase. Te avel Romane skolake asistentura thaj mediatora ande varesave shkole sikadjilas ke si jekh lashi praktika – keren maj lokhes i komunikacia e rromane dadenθar thaj dadenθar thaj keren buti sar phabardo pativipen. Sar egzàmplo, elementàro škole save si ande projektura pala e

---

³⁹ Dikh: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resiliencefacility/country-pages/czechias-recovery-and-resilience-plan_en

Romane pedagogikane ažutimaske (maj anglal telal o CSO Manuša ande trubujipe thaj akana butivar telal e komune) raportuin o maj lacho phiripe e chavorengo thaj maj baro involvipe e dadenqo thaj e dadenqo. O E programura vaš subvencie katar o Ministèro vaš Edukacia šaj te keren pes but inovativne projèkturà: vaš sar egzemplo, komunitetoskere thana ki škole kote so o dada thaj e deja keren tutora pire čhavage khetane, ja se romani čhib thaj kulturake klubora pala romane sikle, save zuraren lengo identiteto thaj relacija pala škola. Kadala aktivitetura, vi te si cikno pe skala, sikaven e themesko kamipe te kerel investicie ande romani minoriteta sar jekhutno, na numaj ande anonimno kategorije. O funkcioniripe e Muzeumosko vash e Romani Kultura thaj olengere edukaciake programia pe i komunitètaqi història si lači – ažutil e majoritetosqe thaj e terne rromen te siklòn pali rromani història, kade phagindoj e stereotipura (preklopime e maripnasa mamuj o anticiganizmo).

Numaj, bi te dikhel pes o deskripto progreso, i segregacia ande edukacia inkrel pes. O kotor e romane siklòvnenqo ando e škòle vaj e klase saven si len modifikuime kurrikule (maj anglal 'praktikane') na si signifikantno tiknjarde ando paluno pandž berša. Akana si o ćačipen kaj e rromane čhave si disproporcionalno reprezentirime ande segreguime struje katar edukacia – palal e maj anglune kvalifikuime ginavimata, von kerde karing 30% e siklòvnenqe ande praktikàlo škòle, makar so gindinen pes e Roma te keren 3% andar i populacia. E kauza si kompleksno (socio-ekonomikane bi lačhipen, thanesqi segregacia thaj predrasude). I reforma 2016-to beršesqi (amendmano palo Zakono pal-i Edukacia)⁴⁰ si numaj parcijalno lačharda i situacia. O tikno edukaciako nivelo e romane populaciako lačharel pes numaj po tikno – o 2022-to beršesqo anketa pale žividipnaske kondicie e Rromenqe sikavdàs ke o maj baro agorisardo nivelo katar edukacia paše dopaš taro romane phure si panda fundoni škola. O nakhavipe ki maškaruni škòla si kritikano punkto: but Rromane siklòvne agorisaren numaj obligatòro phiripen. O mukhipe katar e maškarune škòle si butivar, thaj vi kodola save den andre ande kursura pala praktika butivar na agorin len. Kathe, stipendije thaj o suportò e mentoringosqo ažutil, numaj ži akana, andi jekh limitirime rig (numa šela studenturà ando berš). Jekh slabost si o bi-evaluàcia e impaktosqi – ni e škòle ni o them našti te xamosaren i etnicitàta e siklòvnenqi, kadja o realno efekto e merengo upral o romano minoriteto šaj te dikhel pes numaj indirektno. Sar egzemplo, na si pinžardo ekzaktno kobor romane chavore line hasna katar o post-COVID tutoringosko programo vaj katar o nevo finansirime školake psihologura. O ćororipe e školaqo e projektorenqo si vi jekh riziko – i inkluzia si butivar dikhlini sar jekh 'extra' agenda, thaj e sikavne šaj te nakhen suportò vaj motivacia te adresuin e romane siklen individualno.

2.3. Butàqo than

Bizo nesavo progreso, o sektoro e butjako ačhol jekh katar e maj slabe kotora katar e implementacia e NRSF. O NRSF kerdas kontribucia te kerel pes o trubulimasko institucionalò fundo thaj te zurarel pes katar varesave instrumentura, sar si regularno monitoringo pala diskriminacia katar o Themesko Butjarimasko Inspekciako Ofiso⁴¹ thaj i reforma e butjame ofisurenqi palo šerutno siklòvipen e manušenqo bi agorisardi edukaciaqo.⁴² Aver importantno paso sasa lungjardipe e mandatosko katar Komiteto pale Rromane Bučaripe, savo sas

⁴⁰ The 2016 amendment is filed at: https://msmt.gov.cz/uploads/skolsky_zakon.pdf

⁴¹ In its reports, the Inspection Office publishes data on the number of cases of violation of Law No 435/2004 Coll. (Labor Act) and Act No. 262/2006 Coll. (Employment Act) in relation to individual grounds of discrimination, including discrimination against Roma. For example, in 2023, there were two cases of violations of the ban on making discriminatory job offers, but no confirmed cases of violations of other provisions against Roma.

⁴² Pe baza e metodologikane rigate katar o Ministeriumo vash Buti thaj Socialno Butja, o Ofiso vash Buti astarda te del aktivno kursura vash retraining e manushenge saven naj agorisardi bazaki edukacia. Ko 2022 berš, 65 manuša agorisarde kadala kursurà, thaj ko 2023, o gin sas aba 266 manuša.

transformisardo ko Komiteto vash Buti, Sastipe thaj Socialno Butja ko 2023 bersh, kerindoj shaibe pala majlači koordinàcia e masurenqi maškar e ministrie.

Numaj, nesave mere na sas implementirime. Na sas kerdo independento rodipe pe diskriminacia mamuj e Roma ano marketi e butjako te aktualizirinen maj purane arakhadimata thaj te den relevantne date vash e politika-keripe. Pe aver rig, rodipe pe ekonomikani aktiviteta e romane džuvljengo save len sama pala cikne čhave sasa agorisardo ko 2023 thaj sikavda e ključne bariere vash o andre žanglipe ko marketi e butjako vash akaja grupa, ano partikularno, tikne džanglimata thaj bi-akceso ke servisura vaš e čhavorrenqi griza.⁴³

Bare legislativne pasura, sar so si o adoptiribe e Zakonosko vash Socialno Enterpriza thaj o kerdipe e Socialno Enterprise Register, na sas implementirime ko agor e beršesko 2023. Numaj, sas kerde parcijalne pasura, sar so si o projekto 'Development of Social Entrepreneurship Ecosystem' thaj o keripe e networkosko S-punktura, save den sovli e neve biznismenenge vi ande avri shudine lokaliteta. I maj bari slabost e i strategija ačhel o bi-targeto suportu e Rromende ando fremo e aktivno bučarimasko politikako. E butjarne ofisura thaj aver institucie našti te registruin o etniciteto e aplikantengo, odolesqe našti te kerel pes lačhes dikhen o impakto katar e individualne mere pe romani populacia. Si vi jekh bi-lačhipen e specifična programurenqo reslo ekskluzivno pe Rroma, so slabisarel o impakto katar e mere ande kompeticija e avere grupenca.

Ando avutnipe, odolesqe, trubul te fokusisarel pes po buxljaripe e targetime butjarne instrumenturenqo vaš e Rroma, sar egzàmplo, ande forma katar specializirime konsilieri ande butjarimaske ofisura, subvencije e butjarnenge save len manušen katar ekskludirime lokaliteta, zurjavipe e stipendijengo thaj sikljovimasko programo pala terne Rroma, thaj adoptirindoj o kanuni bašo socijalno pretpriemnaripe thaj aktivitetia save si lenar so ka keren akaja forma taro pretpriemnaripe atraktivno ande kodola riga ande save le Rroma maj but keren butji (p.e., konstrukcija, industrija, servisura, etc.). Ka ovel vi lačhe te zurarel pes i kolekcija e anonimizirime datengo te šaj te avel e efektivitatea e individualne instrumenturenqi evaluime pe baza lengere čačutne impaktosqi.

2.3.1. Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo

E buti si jekh kotar e ključne thana e NRSF-esko. E roma maj dur nakhen bi lachipe ando marketi e buchako, vi te naj direktno statistika pe lengo butjaripe, soske o etniciteto na maj si arakhlo ande publikane registrura. O NRSF, odolesqe, fokusisardās pes maj anglal p-i introdukcija e sistematikane monitorisaripnaski e diskriminaciaqi⁴⁴ thaj pe ajutipe e sistemsko mesurenqo ando fieldo e aktivno butjako politikako. I mesura savi mangel katar o Them Inspekcia e butjaki te kerel monitoringo pe diskriminacia upral e roma ano aksesu ki buti sine implementirimo anglunivar ko 2023 berš vi andi fòrma vi ando sasto. O inspekciako ofiso arakhlja duj kazura save si diskriminirime butjarimaske oferte kerdine mamuj e Rroma, save sas klasifikuime sar phagavipe e Sekciako 12 andar Zakono pala Butjaripe.⁴⁵ Paše odova, duj reklamacie bašo na-egalutno tretmano ano butjako than sine investigacia, numa nisave diskriminacie na sine dokazime. Ande duj dokazime kazura, administrativno procedura sas inkerdi te del pes sankcia pe butjarno.

---

⁴³ Sirovátka, T., Suchanec, T. Roma women and their economic activity, related factors. Labor and Social Work Research Institute(RILSA). 2023.

⁴⁴ In the form of qualified estimates

⁴⁵ Government Office. Information on the implementation of the Roma Equality, Inclusion and Participation Strategy in 2023. [Information on the Implementation of the Strategy on Roma Equality, Inclusion and Participation in 2023.] Úřad vlády, 2021, p. 96. Arakhipnasqo ko <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/informace-o-naplnovani-strategie-romske-integrace-2021-2030-v-roce-2023-216811/>

Kana i mesura sas evaluime sar paršialno resli ando 2022, voj sas aba formalo resli ando 2023. O O Ofiso vaš e Inspekcija e Butađi andar kodoja introducisardas e utilitetura vaš o regularo monitorisaripe e diskriminaciaqo butjarimaske praktike mamuj e Roma. Pe aver rig, i mesura savi sas te lel te kerel pes o nevipe rodipe vash diskriminacia upral o Roma ano marketi e butjako na sine pherdo ji pe agor e bershesko 2023. O rodipe na sine kerdi sar averčhandipe, numa inkorporirimo ko majbaro reprezentativno rodipe e Romengo populacia, saveske rezultatura ka oven evaluime ko avutne berša. Sar phenel o Ministeriumo vash Buti, o mesura savi si kerdini te del šajpe te avel akceso k-e kvalifikacie vi vaš e manuša saven naj len agorisardi primarno edukacia si sas pherdo. O Arbetsmarknadsverket das avri jekh metodologicno instrukcia te aven aktivnie andre kadal manush ande kursura vash o nevo treningo. O akreditaciako sistemo vash maj but kursura na mangel maj but katar e primarno edukacia, savo del šaipe te len than vi e kandidaturen saven si cikno nivelo e edukaciako.

Numaj, monitoringo pala efektivno suportu pala Rroma ande aktivno butjarimaski politika nakhela ande legale limitura. E butjarne ofisura našti te len sama pali etnicitàa e kliènturenqi, thaj odolesqe, na si šajpe te žanel pes sode Rroma čačes len than ande programura. Ko 2023 berš, kadaja mesura sas evaluime sar na resli. O o meripe te analizirinel pes i efektivitatea e aktivno butjarimaske politikake instrumenturenqi sas konsiderime sar pherdo prekal jekh rodimasko projekto katar o Rodipasko Instituto pala Buti thaj Socialne Butja. E analize katar kadava sikade ke kana varesave instrumentura (eg. komunitetosqo serviso) ažutil andi integràcia e butađe marketosqi, von na sajekh anel pe permanentno bučaripe e Rromengo pe butjako marketo.

Ando 2023-to berš, o Rodipasko Instituto pala Buti thaj Socijalne Afera agorisarda rodipe savo si anavkerdo 'Romane džuvlja thaj Lengi Ekonomikani Aktiviteta, Relaciaqe Faktòrurà' save analizisarde e kauza e tikne nivelosqe butađe maškar Romane džuvlja. I studia sikavda kaj o ključno bariera vash olengero butjarimasko than sas o grizipe vash čhave telal e berša šov. Maj dur, edukacia pe tikno nivelo, terni vrama thaj materialno bibutjaripe den kontribucia ko tikno procento e butjako. Majbaro kotor taro ekonomikane inaktivne romane džuvlja na roden aktivno buti palal kadala cirkumstancura, ande partikularno, o na-dostupno serviso vaš e čhavorrenqi griza.⁴⁶

Kotar institucionalno dikhibe, o spektro e Komitetesko vash Romano Buti telal o Gavermento Konsilo vash e Romane Minoritaturengo Buti vazdingyola ano bersh 2023. O Komiteti sine transformimo ano Komiteti pe Bučaripe, Sastipe thaj Socialne Butja, so del šajipe pala maj sistematikano phanglpe e diferentne politikengo thana save si ande relacia e romane populaciasa thaj maj efektivno koordinacia maškar e ministrura.

Ano rig e suportosko e antreprenoriako, o Zakono vash e Socialno Produceripe, savo trubulas te kerel legalno fremo vaš inkluzivno socialo enterprize, na sas adoptisardo ži ko agor e beršesqo 2023. Vi te o drafto gelo prekal jekh inter-ministerialno komentàro procedura thaj sas diskutime katar o Legislativo Konsilo e Guverno, lesko aproviripe nashti te agoril pes. Sar konsekvencia, o registro e socialo enterprizengo, savo sas te ovel kotor taro legislativno meripe, na sine vi introducirimo. Bizo o bi-lačhipen e legislaciaqo e Socialno Enterprise Zakono, maj cerra parcijalne pasura sas kerde ande kadi rig. Ko Aprilo 2023, o Ministeriumo vash Buti thaj Socialo Afera lansirisarde o projèkto 'Development of Social Entrepreneurship Ecosystem', savo inčarel jekh networko 'S-punkturenqo' - regionalne centrura save den bipokinipesko sovli e neve socialne biznismenenge. Kadala centrura vi keren buti ande regionura kaj si len maj baro kotor e socialo ekskludisarde lokalitaturenqo, sar so si o Ústí thaj Moravskoslezský regiono, thaj odolesqe šaj te avel labàrdo vi katar e rromane antreprenòrà

---

⁴⁶ Sirovátka, T., Suchanec, T. (RILSA). Roma women and their economic activity, related factors. Labor and Social Work Research Institute(RILSA). 2023.

vaj kodola save gîndin antreprenoriato andi fôrma, sar egzâmplo, jekh integraciaqo antrepreno.⁴⁷

2.3.2. Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF

Ande butjarimaski rig, e Čehia naj la aver ‘Roma’ programo pašal o NRSF, numaj utilizil baro spektro aktivno bučarimasko thaj socijalno inkluzijako politikako savo šaj del lačhipe e Romenge. O Arbetsmarknadsverket si les implementisarde but projektura finansirime katar o Operativno Programo Buti / Buti+, save te astaren e lungo-vrjamake bibučarne thaj e bešutnenge kotar e socialno ekskludirime lokalitetura. Kadala projektura naj etnikane definisarde, numaj and-i praktika von vi signifikantno involvirinen e Romen (von si maškar e maj but reprezentisarde maškar e lungo vrama bibutjako). Ko 2022 berś, regionalne projèkturâ sar ‘Khetane šaj te keras les andi Regiona Ústí nad Labem’, ‘Iriv man ki buti ki Liberec Regiona’, ‘Nevi šansa andi Regiona Vysočina/Zlín’, ‘Tranziciaqo buti ando Olomouc Regiono’ thaj ‘O dzivdipen bi barierego andi Sudutni Moravia’ sas ando drom.⁴⁸ Kadala projèkturâ kombinisaren konsilio, motivâcia, nevo treningo thaj subvencionime butâ – le participânturâ nakhen treningo pali finansiâlo alfabetizacia, butâ diagnostika, motivaciake kursura thaj pala kodo o Arbetsmarknadsverket del len jekh zumavipnaski buchi vaj jekh socialno hasna buti savi si la jekh kontribucia e lovengi. O gindo si e lungo vrama bi buchake te zuraren peske buchake habitura thaj te len eksperienca. O Arbetsmarknadsverket lel specialno sama pe ternimata zi kaj le 29 bersh ando Ungdomsgarantin programo, sar vi e džuvljenge save len sama pala čhave, manuša save si opral 50 beršengere, thaj manuša saven si tikno nivelo kvalifikacie. Vi le rom si maj butivar representovani ande kadal gruppi. Aver superstrukturâlo dimenzia si o suporto vaš o socialo antreprenoriato. Dzi ko 2022, o Ministeriumo vaš e Buti implementisardas o projèkto ‘Suporto vaš O Socialo Entrepreneuripe ki Čehikani Republika žal maj dur’, savo čhivel o džanglipe thaj o džanglipe pal-o socialo enterprize. Akava kerel jekh ambiènto kaj e CSO-urâ thaj e sociâlo enterprize keren buti vaš e bi-lačhe, inkluziv e Roma. Sar egzâmplo, andi Moravia-Silesian Regiona, si o SINEC ‘Klustro vaš e Socialo Inovacië thaj Enterprises’, savo anel khetane ~60 socijalne enterprize, thaj o nevo kerdo Roma Vision asociâcia fokusisardâs pes ando butârîpen e rromenqo. Ando Regiono Pardubice, socijalno enterpriza Květná zahrada [Flower Garden] kerel buti e ternenca kotar e rizikoske grupe thaj e organizacia Šance pro tebe [Šansa vash Vi] del buti anglunes e Rromenqe. Ande Region Ústí nad Labem keren buti ande sektora vaš o thovipen thaj o xabe (sar egzâmplo, Zelený klíč, Masopust GASTRO). Kadala inicijative, vi te na- them, butivar len suporto katar publikane žanglimata (subvencie katar Ministeriumo vaš buti, komune vaj EU fondurâ). Paše katar o keripe butjako, si programura te den suporto pala korkorutni buti e bi-lačhe manuša, sar so si o Ofiso e Bučako so del kurke pala retraining pe ‘Fundamentura pala entrepreneuripe’ (108 le aplikantura agorisarde len ando 2022). Individualno konsultacia ando tereni kerel pe vi katar e romane konsilierura (sar kotor katar o projèkto ROMACT thaj e agenda katar e Agencia pala Socialo Inkluzia) thaj katar e debtoske konsilierura, save ažutil te lačharen pes e phanglimata, frekvento pharipe e Rromenqe te den andre ande buti legalo.

E butjarimaski politika si buteder inkluzivno thaj universalno. O baro kotor katar e aktivno butjarimaske politikake instrumentura na si kerdine pe etnikane linie. O them, odolesqe, alosardas socio-ekonomikano ciljo: o suporto si rigjardo karing le lungo-vrjamake bibučarne, le tikne šajutnimata, le terne, kodola save len sama pala čhave, le manuša ande materialno trubujipe, etc. Kodo indirektno inčarel bute Rromen save butivar si len kadala karakteristike. Misalâqe, programura ande socijalno ekskludirime lokalitetura si de facto resle majbut pe romane komunitetura bizo musaj mencionindoj len, odolesqe si geografikane resle intervencie.

⁴⁷ At the end of 2024, Law 468/2024 on Integrative Social Enterprise was approved.

⁴⁸ Government Office. The situation of the Roma minority in the Czech Republic for 2022.

[Report on the Situation of the Roma minority in the Czech Republic for 2022.] Úřad vlády ČR, 2024, p. 92. Arakhipnasqo ko: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2022-212008/>

Numaj, e specificane trubulimata e Romenge (eg. diskriminacia ano admisia, na-adekvatno kvalifikacie soske si segreguime edukacia, bariere vash dolgo/exekucia) si adresime maj but marginalo thaj prekal partneripe e bi-profitno sektorosa. Themesqe butaqe ofisura butivar keren buti e romane organizacia save den kulturalno senzitivno konsultacia thaj motivacia e romenge save si len tikno pativipen ande autoritetura. Kadala projektura (butivar si suportirime katar EU fondura), kana si avrial o fremo katar e governosko strategija, te vazdel peske objektivura ande praktika. Sa khetane, o them favorizil o mainstreaming: integriribe e Romen ko generalno programija baso bila che ko than te keren pes averchande Roma programura pala butjaripe.

I Čehia si la jekh baro spektro aktivo butjarimaske politikake instrumenturengo save si fleksibilno thaj finansikane sigurime (a kombinacia e themesqe budžetosqi thaj e Evropako Socialo Fondosqo). Akava drom azutil te aresel pes diferentne grupe e bibutjarnenge thaj del len pherdo suport. Projektura ande regionura kaj si baro bibucaripe save integrisaren but komponente (konsultacia, treningo, subvencionirime buti) si egzemplura la che praktika. Sar egzemplo, o projèkto 'Khetane šaj te keras andi Ústí nad Labem Region' azutisardas bute manušen te lel pes butjako eksperienca ko 1-3 čhona kotar e probako buti kotar o tikno vaxt. Similarno 'Back to Work' projektura ando Liberec thaj 'Nevi šansa ' andi Vysočina sikavde vi kodo kaj o individualo žutimos thaj i motivacia šaj te aktivisarel o lungo-vrãmaço bibucarne (maškar lende vi e Rroma) thaj te astaren varesave lendar ande buci. I koperacia e komunenca si jekh zuralo punkto; E butjarne ofisura koordinirinen pire aktivitetura e komunalne socialne departamentencar, ulaven informacie pal-e kliënturã, thaj šaj te keren buti khetanes, sar egzemplo, pali disponibiliteta e komunitetaqe servisurenqi. Socialo enterprize si sikaven pes sar la che: kodolesqe, butjarne save konsento len buti bi-la che manušen (butivar rromen) thaj kombinin jekh ekonomikani thaj socialo misia. And-o Regiono Ústí nad Labem, sar egzemplo, jekh networko vaš o šerutno serviso si kerdine biznisora save den buti e romane džuvljencar saven averchande našti te ovel len than ko marketi e butjako. O them del suportu pe kadi rig (prekal sovli thaj subvencie), so si la chi strategija te ciknjarel pes dependenca pe la chipenata. E buti pe tereno thaj o menadžmento e kazusengo introducime ande varesave projektura (eg. karierake centrura kerdo katar e CSO-a e suportosa katar o Ofiso e Bučako) reprezentisaren jekh moderno drom – na jekhvar kursura, lungo-vrjamaki buti kerel pes e kliëntosqe thaj lenqe kompleksne problemura (dolgo, kher, čhavorrenço arakhipen) si vi adresirime te shaj lenpe ki buti. Akava sikavel o hačaripe kaj i integracia e Rromenqi ando o marketi e butjako mangel individualno nivelo, pherdo suportu, na numaj tradicionalno butjako than.

Majbari slabost si bi direktno targeting thaj evaluacia paše e Roma. Soske le programura na keren oficijalno diferenciribe e etnicitetosko, na džanel pe kobor Roma len kotor thaj save sukcesia isi olen sas – si jekh bibutjaripe e datengo te evaluin pes e efektiviteto pala kadi minoriteta. Kadava šaj te kerel ke varesave rroma 'te peren avri' katar o suportu, p.e. kodola save na aven and-e kategorizacie (von na si and-o registro katar o Ofiso le Butaqo, vi te keren buti ilegalno) vaj kodola save korkore na keren aplikacia vaš projektura andar o bi-pativipen. I diskriminacia ando marketi e butjako ačhol problemu: vi te kerel o Themesko Butiako Inspekciako Ofiso inspekie, direktno reklamacie pala etnikano diskriminacia si cikne, thaj e incidentura si cikne. Romane aplikantura butivar arakhen jekh na dikhilno bariera ande kodo ke le butjarne chi ka akharen len te keren intervju anda predrasude. Numaj, o them i politika na del šajutnimata te motivisarel e butjarnenge te keren rekrutacia e Rromenqe (eg. sas introducime). O phanglipe thaj o dolgo kerena efekto pe baro kotor tari romani populacia ki butikeribaski vrãma, savi deskurazhil len te keren buti legalno (e love ka den pes po kotor). Kana si aktivno butjarimaski politika instrumentura den finansijaki alfabetizacia thaj konsultacia pala dolgo, te kerel pes buti e phanglimasa trubul te kerel pes sistemsko paruvipe (sar egzemplo, akhardo "Grace Summers" – limitirime vrãme ande save e publikane krediturura mukhen e santacie pal-e dolgora thaj e kosti e zorãqe; vaj i reforma pali insolvenca). O tikno nivelo e džanlipasko bute Rromengo si aver limitiribe – le kursura vaš o nevo treningo save si dino katar o Ofiso le Butaqo del len kotor ando kadava, numaj na den kompenzacia vaš le handicapura kerdo katar o tikno edukaciako areslipe. Jekh strukturalo riziko si ke ande

varesave regiune (Nord-Vest, Moravia-Silesia), naj dosta buti ni e kvalifikuime manuŝenge. Akava sikavel o riziko e lungo-vrjamake bibuĉako saste komunitura, save skurto-vrjamake projektura na ka laĉharen. Po agor, o sastipe si slabost: but projektura e participantura na ka inkren piri buti palo agor e subvencionirime fazako. Integraciake programura si butivar limitirime vrama thaj naj len suporto palal-o-vaxt ande firme (mentoripe, gradualno tranzicia ki buti sasti vrama, etc.). Bizo akava, nesave Roma irinen pe ko Butiako Ofiso, so tiknjarel o generalno efektivnost taro fondija so si nakhavdo.

2.4. Sastipasko zutipe

I diskriminacia ando akceso k-o sastipnasqo zutipen thaj o impakto e ĉororipnasqo thaj e socialo ekskluziaqo ando sastipen si perzistento bare problemura pala e Rroma save trajin ande Ĉehia. O na-dostupnipe e sastipasko si maj baro kotar o fakto kaj but Rroma train ande strukturalno bibahtale regionura ande save o akceso pe sastipasko arakhipe si generalo problemo.

Vi te si ke le love save si dine avri katar o gono vash sastipe aĉhile komparativno cikne ki Ĉehia, le rezultatura katar jekh misal anketa, 'Raporti vash socio-ekonomikani situacia e romane populaciake ani Chehikani Republika 2023/2024, ' sikavel kaj 25.3% katar leske respondentura saven sas dino medicina e ko-pokinimasa ande palune 12 ĉhona arakhlje maj cerra jekh okazia kana von na line e medicina soske na sas len love⁴⁹ vaŝ o ko-pokinipen. I sasti anketa vi kerdas investigacia pal-e na-pherde sastipasqe servisura, save si signifikantho maj baro pale Rroma sar pale generalo populacia (15,6% pale romani populacia komparaciasa 2,5% pale generalo populacia so si generalo doktorura thaj specialistura, thaj 25.2% ande relacia 2.3% so si dentistura).

2.4.1. Efikasnost e NRSF-esqi ando laĉharipen e problemurenqo

Jekh zakono vash finansijaki kompenzacia vash ilegalno zorasa sterilizacie avilo ando efekto ko Januari 2022.⁵⁰ Numaj, bariere vazdile ano proceso e kompenzaciako, thaj jekh amandmano si propozime te lungjarel pes o termino pala kompenzaciake aplikacie te ŝaj kerel pes efektivo reparacia.⁵¹ Adopcia e zakonoski pala kompenzacia vaŝ e zorasa sterilizacia sas jekh importante paso na numaj so involviril te del pes kompenzacia e manuŝenqe vaŝ lenqe phagimata e manuŝkane xakajengo, numaj vi sar jekh prinzaripen vaŝ e historikane bi-ĉaĉimata. Bibahtake, o proceso e kompenzaciako na sikavelas i realiteta, thaj o Ministeriumo vash Sastipe na mukhle maj but viktime te roden laĉharipe.⁵² Duj miji thaj duj ŝela thaj ŝovardeŝ thaj ŝov aplikacie vaŝ kompenzacia sas dino ano duj berŝengo periodo, kotar so o Ministeriumo vash Sastipe favorizirisarda 720.⁵³ CSOs save aŝutisarde e aplikanton⁵⁴ kerde kritika pal-o proceso formalistikano thaj bi-laĉho vaŝ o uŝitori. Sas aŝukerdo katar e viktime katar e zorasa sterilizacie te len evidencia, thaj o Ministeriumo aŝukerdem kaj akava ka ovel lokho te ovel. Akava drom sas legalno chaljardo, thaj o Supremo O Administrativo Tribunalalo phendas kaj o Ministeriumosko drom na sigurisarda efektivo remedio; odolesqe, vov rekomendisarda kaj o

⁴⁹ O raporto si aksesibilno ko: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_556.pdf

⁵⁰ Disponibilno ko: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-297>

⁵¹ Palal maj but informacie dikh: <https://romea.cz/en/czech-republic/extension-of-compensation-for-the-forciblysterilized-opposition-proposes-amendment-govt-wants-a-paragraph-in-the-labor-code>

⁵² Dikh: <https://romea.cz/cz/domaci/primy-prenos-nova-analyza-ukazuje-na-problemy-s-odskodnenimprotipravne-sterilizovanych-zen-sledujte-zive-na-romea-tv>, and: <https://romea.cz/cz/domaci/pravnik-david-strupek-zakono-odskodneni-protipravnich-sterilizaci-prisel-pozde>

⁵³ Dikh: <https://romea.cz/cz/domaci/ministerstvo-zdravotnictvi-eviduje-2266-zadosti-o-odskodneni-zaprotipravni-sterilizace-bude-jich-vsak-zrejme-vice-lhuta-se-mozna-prodlouzi>

⁵⁴ The Government Office supported the process with grants aimed at helping applicants. CSOs are responsible for providing information about the process, providing guidance, explaining the process, and assisting with form completion and necessary documentation.

Ministeriumo te lel aktivno rola te identifikuil e evidencia thaj te akceptirinel vi maj tikno čačutno šajdipen thaj doša.⁵⁵ Maj dur barjaripe si te avel o agor vaš e aplikácie lūngo.

Generalno, o akceso e Romengo ko sastipasko arakhibe na sine but pharuvdo kotar e anglune RCM raportia, kote so jekh maj detalizo deskripcia šaj te arakhel pes.⁵⁶ O Ministèro vaš o Sastipenqo šerutno inisiàtivo andi kadaja rig trebal te avel les sas o projèkto e rromane mediatorenqo, savo sas kerdo katar o 2018-to berš ži ka-o 2022-to berš.⁵⁷ Numaj, i kritika pal-o lesqo o dizajno thaj i implementàcia si zurale, thaj lesqi žutipen si pe but maj tikni skala sar so sas maj anglal ažukerdo, sar o projèkto palal o šerutno⁵⁸ fokusisarel pes p-i edukacia thaj e aktivitèturā vaš o vazdipen e šajutnimatenqo maj but desar p-o adreso e šerutne pučhimata savencar arakhen pes e Rroma: diskriminacija thaj o na-dostavipe e sastipasko. E majbare kritike palo projèkto inčaren jekh bi-lačhipen e rromenqo ando dizajno thaj maj palal ando menadžmento e projèktosqo, lesqo bi-efikasnost ano vakti e COVID-19 pandemiako, thaj zuralo fokuso pe publikane sastipaskere kampanje save na phangle e maj bare thaj maj urgentne pučhimata, anglal o na-aksesibiliteto e sastipasko thaj aver diskriminàcia.

Jekh nevo kazuso, savo si vi kerdo katar o Komisariato pala e romane minoritaturenge butja, ilustriril o persistirime diskriminacia so e roma arakhen kana roden sastipasko zutipe – jekh pediatria thovda jekh lil ano piro ofiso ginavipen: “Ando dikhipen e barjaripnaski agresia e Rromenqi, me na registrisarav len, sigo efektosa.”⁵⁹ Vakerdo kazuso naj izolirime thaj sikavel kaj maj but trubul te kerel pe te maladjol e diskriminacia ando sastipasko arakhibe.

Palal e partikularne NRSF-esqe mesurā, jekh akreditime kurso vaš e butjarne ando socialo tereno vaš e intervencie vaš adikia sas kerdini telal o Ofiso e Guvernosko. Jekh kurso pa romane specifično socialno buči pala socialo le butjarne ande adiktologia trubun te lenpe palal. O kurso inke na kezdisajlo, numaj si jekh perspektivno praktika ande relacia e buxljaripe maškar-disciplinarno kooperacija thaj intervencije fokusirime pe romani minoriteta.

2.4.2. Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF

E mesure save si fokusirime pe vazdipe e sastipasko zutipe ande generalo si importantno te lačharel pes o akceso pala e Rroma. Ministeriumi vash Sastipe, sar ini sastipaskere siguripaske kompaniye thaj regionalune autoritetya, regularune anunsirinen insentivura e doktorenge te putaren pire praktike ano regionia kote so o sastipe nane dosta aksesibilno. E generalno doktoria korkori akharen te kerel pes reforma te sigurinel pes o akceso ki sastipasko zutipe savorrenge, phenindoj kaj jekh miliono katar jekh totalo dešujekh milionura bešutne andar i Čehia na si registrime ando jekh generalo praktikànto.⁶⁰

2.5. Kher, esencijalne servisura, thaj enviromentiaki justicia

O Strategikano Ciljo D e NRSF-esko fokusirinel pe te eliminirinel pes i diskriminacia ano marketi e kherengo, te sigurinel pes jekhutno akceso te keren decentno thaj kovle khera e Romenge, thaj prevencija katar o bi-kherutnipe. I Strategia inčarel štar specifična objektivura

---

⁵⁵ Disponibilno ko: <https://www.nssoud.cz/aktualne/tiskove-zpravy/detail/nejvyssi-spravni-soud-vyjasnil-podminky-apostup-pri-odskodnovani-protipravnich-sterilizaci>

⁵⁶ Maj but ando raporto 2018

⁵⁷ For more details, visit the project website at: <https://epoz.szu.cz/>

⁵⁸ For more details on the ‘Family Health Promotion’ project, which runs from 2023 to 2025, dikh: <https://szu.gov.cz/projekty-szu/podpora-zdravi-v-rodinach/>

⁵⁹ According to the newly signed, dikh: <https://romea.cz/cz/domaci/romy-neregistruji-napsala-lekarka-v-asiprincip-kolektivni-viny-a-anticikanismus-jak-vysity-reaguje-vladni-zmocnenkyne-fukova-na-ceduli-v-ordinaci>

⁶⁰ According to the newly signed, dikh: <https://nasezdravotnictvi.cz/aktualita/vice-nez-milion-lidi-v-cesku-nema-svehopraktika-a-bude-hur-varuji-prakticti-lekari-a-spousti-kampan-11-milionu-duvodu>

(D.1-D.4) save astaren e thana e diskriminaciake, aksesibilitetosko thaj kvaliteto e kherengo, data kidipe thaj sistemsko suporto vash o beshipe. Numaj jekh kotor katar e planirime akcie sas kerde maškar o 2022 thaj 2023. Jekh lačo paso sas o lansiripe e OP Employment+ akharimasko vash suporto vash socialno khera e alosaripe 500 milionura CZK, savo sas putardo e CSO-enge bizo trubulipe vash partneripe e komunenca. JEKH e mesura savi si kerdini te dikhel pes o modularno kher ačhili bi pherdo. Sar phenel o Ministeriumo Regionaluno Barjaripe thaj Ministeriumi vash Buti thaj Socialune Butya, na sine dende resursya vash analizisaren kadaja praktika. Numaj, ande varesave forura (eg., Most), e rromane familije si čhudine ande modularne khera bizo adekvatno dikhipa e impaktosko pe lengere dživdipaskere kondicie.

Maškar e paršalne paša, e strukturàlo problemurà inke na sas nakhle: jekh baro kotor e rromenqo maj dur bešen ande khera save naj standardo, segregacia e kherenqi andi fòrma e kherenqi ande bešutne hotelurà vaj etnikane si jekhutne khera, thaj i egalutni disponibiliteta e komunàlo kherenqi ande forurà thaj regiùnurà si na te avel sigurime. E situacia kerdjiol maj phari anda kodo ke e Tjehia inke chi las jekh zakono pe socialo khera, savo kerel te našti te avel jekh sistemàtikani solucia thaj te čhivel i respònsibiliteta k-e komune bi klaro angažmano thaj finansiripe.

2.5.1. Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo

I analiza pal-i implementàcia e NRSF-esqi ande berša 2022 thaj 2023 sikavel kaj i implementàcia e mesurenqi ano than e kherengo sas bibarabar. Vi te si varesave aktivitetura inkerde thaj finansirime katar o publiko fondura, maj but mesura ačhile pe formalo nivelo vaj na kerdine funkcionalno, sistemsko paruvek pes sa.

I analiza pal-i implementàcia e NRSF-esqi ande berša 2022 thaj 2023 sikavel kaj i implementàcia e mesurenqi ano than e kherengo sas bibarabar. Vi te si varesave aktivitetura inkerde thaj finansirime katar o publiko fondura, maj but mesura ačhile pe formalo nivelo vaj na kerdine funkcionalno, sistemsko paruvek pes sa kotar o andruno than upral e komune. Ando 2022 bersh sas 85 komuni inspektovani, 41 anda lende sas regule save si ande phagipe e zakonosko. Ko 2023 berš, 84 komune sas inspektirime, thaj 17 sas arakhle problemàtikane praktike. Ano ni jekh taro akala kazura na sine arakhli direktno etnikani diskriminacia, numa na sine kerdo mehanizmo te te dikhen o impakto katar e regule pe Rroma.

E kondicie vash o hasnipe e publikane finansirime kherengo si aktualizirime kotar o Themasko Fondo vash Investicie Suporto, savo introducisardas e šajutnimata vaš transparentno thaj socialo sensitivo alosaripe e čherutnengo ando lesqo programura pala subvencie.⁶¹ Vi kaj o etniciteto naj oficialno trakerdo, thaj naj šajpe te dokumentisarel pes kobor Rroma čačes bešen ande relacijake apartmanura, e procedure save si pe than inkljen ande fundavne principurja katar barabar akceso.

Problematikane forme e khereske, sar so si e kontejnerenge modulia thaj e akutno akomodacia, na sine strategikane adresime. E ministria na adoptirinde sistemo vash te monitorinen akala forme, bizo te oven butivar kritika katar o Ombudsman sar exemplo ande relacia pala khera ande Most vaj skurto vrama khera, kaj o O ombudsperson dikhel o hasnipe e kherengo save si len licenca vash permanentno khera vash skurto vramako beshipe te ovel te nakhel o Zakono vaš o Xramosaripen thaj te rekomendisarel lenqo re-licenso.⁶²

O čororipe e energiako si numaj parcijalno lino ande konsideracia. O programo 'Nevo zeleno te arakhel pes'⁶³ sas lansirimo kotar o Ministeriumo vash o Enviromentia thaj reslo e kherenge saven si tikno inkomesti, te del atùnçi respònso palo problèmo e energijako čororipe savo vi afektil e ekskludirime komunitetura. Numaj, si bi-targetiribe e romane kherengo vaj thana e

---

⁶¹ Social Housing Platform. A brief summary of the main negative impacts of housing foreclosure. Brno. 2024

⁶² Palal maj but informacie, dih: <https://www.ceska-justice.cz/2024/04/ombudsman-rekreace-ve-stavbach-protrvale-bydleni-je-obchazeni-zakona/>

⁶³ Dih: <https://novazelenausporam.cz>

socialo ekskluziake. Ano akava drom, i strategìa numaj pherel kotor katar e angažmanura pali justicia e enviromentosqi.

O monitoringo e bešipnaske situaciako e Romengo si kerdo ko minimalno nivelo nais e suportoske katar e norvegikane fondura, save kerde šajpe te kerel pes pilotno terenosko rodipe. Numaj, sistematikane date kolekcia pe romane khera ando kotor e beshipasko pe nacionalno nivelo panda nashel, so kerel te našti te monitorisarel pes o progreso te sigurisarel pes jekhutno akceso ko kher.

O suporto vash o arakhipnaskoro kher thaj prevencia vash o xasaripe e kherengo ačhol buti ano progreso. Vi te si piloto E projektura 'Kher anglal' sas suportirime ande alosarde forura thaj komune (eg. Ústí nad Labem thaj Brno), naj panda jekh integrimo sistema te kerel koordinacia thaj te finansiril kadala aktiviteturã ando lungo vaxt. Aktivimata ačhon čorre thaj dependento katar o finansiripe e projèktosqo.

Sa khetane, maj but katar e strategie vaš o kher sas numaj paršialno implementime ando 2022 thaj 2023. O Ofiso e Guvernosko butivar sikavel problemura e koordinaciaqe, na-klare responsibiliteturã e individualne ministrienqe, bi-data thaj bi-kapaciteto ko centralno thaj lokalno nivelo. Sar rezultato kadale problemurengo, o impakto katar o Strategia palo lačharipe e bešipnaski situacia e Romenge ačhel limitirimi thaj dži akana či kerda sistemsko efekto.

2.5.2. Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF

O Čehikano them fokusirinel pes ko nesavo nivelo pe sistemsko paruvipe thaj specifična projektura ko sektoro e kherengo. O Ministeriumi vash Regionaluno Barvalipe, ano kooperacia e Ministria vash Buti thaj Socialune Butya, gatisargyola yekh nevo kanuni bašo suporto e kherengo te kerel pes jekh sistemsko suportosko sistema te šaj te astarel pes thaj te arakhel pes o kher vash manuša ande khera trubun. Akava zakono vi del atunči respõnso pal-e maškarthemutne obligacie, sar so si manglo katar i Čehikani Republika te činavel pes e perzistentno došimata an-i rig e rromenqe bešipnaski, save but vrãma sas sikavde katar o Evropako Komiteto pala Socialo Hakaja. Sar egzãmplo, andi jekh decizia katar o Septembro 2024, o Komiteto jekhvar pale kondamnisarda e Čehikani Republika pala sistemsko diskriminacia mamuj e romane komuniteta ande akceso pe khera.⁶⁴ Maj dur katar o fremo katar o NRSF, i Agencia pala Socialo Inkluzia kerel buti te del metodikane suporto komune saven si ekskludirime lokalitutura, ažutindoj len te keren thaj te implementisaren projekturã vaš socialo kher (sar egzãmplo, ando Písek, Liberec, Chomutov, Ostrava thaj Brno). Naisaras kadalesqe, but forurã line subvencie vaš khera thaj astarde evaluaciaqe procesurã save dikhen o gin e rromenqo save aresle andre. Pašal kodo, o O Ministeriumo vash e Buti kerdas pilot thaj finansirisarda projektura sar so si o Housing First (13 olendar sas suportirime ko 2018- 2022) thaj jekh projèkto palal, 'Suporto vaš o Socialo Kher thaj lesqi Sistematikani Implementacia' (OPZ+), sas kerel buti desar o 2023. Aver specifiko mesura si o programo 'Houskeeper-Preventer' (finansirimo katar o Crime Prevencija), kote so e grizara kotar e lokalno komuniteta (butivar e Roma) si len buti ko komunalno khera te te arakhel pes e marimata thaj te arakhel pes o òrdino. Akava programo suportisarda deš projektura ko 2022 berš e totalno subvencijasa kotar ~1.46 milionura CZK (59,000 EUR). O projèkto sas kerdo kotar 1.5 milionura CZK (61,000 EUR).

I politika vaš o kher si kerdini andi jekh inkluzivno rig, bi te avel etnikane definime e benefisiãurenqe. O avutno zakono pa kherengo zutipe thaj subvenciji programura si shutine pe manush so si len kherengo trubujipe ande generalo. Akava si ano phanglipe e o principio kaj o socialno kher trubul te služinel sa e vulnerabilno grupenge. Numa, romane khera si mashkar o ključne target grupe kadale mesurengo, sar von si disproportionalno afektive katar e trubujipe pala khera. Nište instrumentura len sama pe specifična bariere savenca e Rroma nakhen indirektno. Sar egzãmplo, i metodològia e i Agencia vaš i Socialo Inkluzia rekomendisarel e komunenqe te dikhen e aplikanturã vaš khera individualo thaj te ciknjaren e

---

⁶⁴ FEANTSA. Ground-breaking decision against the Czech Republic on Roma housing rights. Press release 21 January 2025. Available at: <https://www.feantsa.org/en/press-release/2025/01/21/?bcParent=27>

sastipaskere kondicie (sar so si i obligacia te oven bi-dolgoske) save de facto den bibaht e čorore familienge. I diskriminacia mamuj e Rroma ando kherengo marketi si phangli telal generalo konsumentoski protekcia thaj anti- diskriminaciako zakono.

O akanutno statosko drom fokusirinel pe sistemsko solucie - o draftiribe e Zakonosko vash Socialno Kher del lav vash sastipasqo fremo and-o than e akanutne projektosqe piloturenqo. O aktivno involviribe e komunengo thaj o o hasnipe e Evropake fondurenqo (OPT/OPT+) te barãrel pes o kher savo si lačo thaj e socialo khera si lačo. E projektura 'Kher anglal' sikade kaj o sigo pherdo kher e maj vulnerabilno familienge (butivar Roma) shaj te ovel efektívno drom avri kotar o bi-kherutnipe - sar misal. o foro Brno si jekh katar e pionirura kadale modelosko ande Āehikani Republika. Jekh lačo egzãmplo si vi o programo 'Housekeeper-Preventor', savo na numaj del buti vaš e but vrãmaqe bibuçarne (dikh maj tele), numaj vi lačharel o kvaliteto e kherengo thaj i sekuriteta ande khera e anglune problemoncar.

Jekh bari slabost ande Āehikani socialo kherengi politika si o bi-legalno regulacia pala socialo khera. O lungo- o čhinvado zakono pal-o suporto ando kher inke na sas adoptisardo thaj na ka lel efekto ži ko 2026. Dži ko odova vaxt, naj jekhutno sistemo e suportosko: o ažitipen zavisi katar e komunengi voja thaj si limitirime ko vrãma projekturã. Bidostato targetiribe e masurenqo šaj te anel kaj e specifikane trubulimata e romane familienqe te na oven pherdo reflektirime. Sar egzãmplo, o mangipen te aves bi-dolgo vaj te avel tut jekh permanento bešipen te šaj te avel tut komunalno khera perel but pe chorore romane khera, numa cera komune adjukerde pire regulia. I diskriminacia ano marketi e kherengo ačhol – rodipa mothoven kaj paše dopash taro Roma ko socialno ekskludirime lokaliteta sas refuzime kana rodenas khera. E krisaripe si relativno tikno thaj dependil pe aktivno kontrola (si cikne situacie ande save e viktime korkore roden justicia). O bibuçaripe e tikne lovengo khera vaš bare e familije thaj o vazdipe e kherengo si vi problemura: gindil pes kaj 31,5% katar e romani populacia dzivdinen ando akhardo deprivacia e kherengi (but pherdo vaj na-adekvatno kher, bare koshti), ande relacia karing 9% katar o maj but populacia.⁶⁵ Aver limitãcia si o bi-ažitipen e datengo – ni e komune ni o them sistematikanes tradel o etniciteto e kherengo so roden khera, odolesqe na džanel pes mišto kobor Rroma astarde khera naisaras e individualne programurenqe (o šajdipen si numaj ande paršialne ankěturã thaj e koordinãtorenqe estimãcie).

2.6. Socialo protekcia

E Roma ande Āehikani Republika si disproporcionalno afektirime katar e socialo ekskluzia, jekh fakto savo si deskriptirime thaj analizime ando diferentne dokumentura thaj vi ande anglune RCM raportura. Numaj, jekh etikane korkoro drom karing e socialne pučhimata si maj baro (vaš maj but detalurã, dikh o Kapitolo 3.3 pali buti telal). Pasha kado, le rom butivar malavenpe bi lashe phiravipe katar o Ofiso e Bučako, savo administrisarel o pokinipe e beneficienqo, thaj odolesqe na-egalutno akceso k-o socialo protekcia. Akava pučipe sas registrimo paluno drom ano vakti e bare pajesqo ko čhon e čhonesko 2024.⁶⁶

2.6.1. Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo

E problemura save si identifikuime ande rig e socialo protekciaki na si direktno resle ande NRSF.

---

⁶⁵ Úřad vlády ČR, 2024, p. 31. Arakhipnasqo ko: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-zarok-2022-212008/>

⁶⁶ Pala maj but informacie dikh: <https://romea.cz/cz/domaci/reditel-uradu-prace-odmita-obvineni-z-nerovnehozachazeni-s-romy-postizenymi-povodnemi-vladni-zmocnenkyne-fukova-ma-opacne-informace> and <https://romea.cz/cz/domaci/romove-v-ostrave-si-stezuji-na-nerovne-zachazeni-pri-poskytovani-pomoci-po-povodnichurad-prace-celi-kritice-situaci-resi-vladni-zmocnenkyne-fukova>
Discriminatory treatment by the Labour Office was also documented through an academic experiment that covered the Labour Office's unemployment agenda. See Mikula, S. and Montag, J. Roma and Bureaucrats: A Field Experiment in the Czech Republic. Muni Econ Working Paper n. 2022-01. 2022.

2.6.2. Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF

O maj baro thaj maj kontroversialno puçipe si o propozalo katar o Ministeriumo vash e Butjaripe vash e reforma vash e socialne beneficie. Kadava ka ažutil te kerel pes maj lokho jekh but komplekso sistemo e beneficienqo sar planiril te kerel pes jekhipen nesave akanutne, vi socialo siguripaske laçhipenata thaj laçhipenata ande materiàlo trubujimata. Numaj, si pharipa kaj o socialo protekcia e maj vulnerabilno khera, sar so si e familije saven si tikne çhave, jekhutne dada thaj deja thaj penzijake džuvlja, ka oven ano riziko.⁶⁷ O Ministeriumo na kerdas modeloske kalkulàcie te prezentisarel e projektme impaktură pe khera inkomesti, so maj dur vazdel o pharipe vash o impakto e neve sistemasko. Leske kritika vi daran kaj o nevo sistemo e socialo beneficienqo na sikavel e akanutne koštură vaš o dzivdipen. O proposalo si kerdo pe jek minimum summa e živdipnaski, savi, vi palal o Instituto vaš e Rodimata vaš e Buti thaj e Socialne Afera, jekh publikano think tank, na sikavel o çacutno kosto e živdipnasko. O propozalo si anglal zuralo pharipe na numaj katar e CSOs numa thaj taro aver Ministerija, sar ini taro Ombudsman.

2.7. Socialo servisura

Socialno servisi si jekh taro šerutne instrumentija bašo socialno inkluzija e Rromengi. O Ofiso le Guvernosko si sajekh te del pes suporto e socialo thaj komunitetosqe butăqe prekal e grantoske šeme, thaj ESF+ akharimata egzistuin save si fokusirime pe Rromengi integracia, komunitetosko butikeripe thaj barjaripe sar vi pe kapacitetosko vazdipe e romane CSO-enge. Thaj maj but kaj, pozicie vash socialo buti thaj konsultacia ki shkola si legalno phanle, so ka del kontribucia vash maj dur te phandel pes o edukaciako sistemo e socialo suportosa.

2.7.1. Efikasnost e NRSF-esqi ando laçharipen e problemurenqo

O Ofiso e Guvernosqo kerel jekh programo e subvencienqo akhardo 'Prevenia e Socialo Ekskluziaqi thaj Komunitetosko Buti'.⁶⁸ Kava si jekh importante instrumento savo del suporto e Rromane CSO-enge thaj del šajipe pala o Ofiso le Guvernosko te implementirinen aver NRSF mere, sar so si te fokusirinen o 2024-to beršesko akharipe pe ažutipe ko proceso e kompenzacia vaš zorale sterilizàcie vaj o akharipe vaš o 2025-to berš vaš o zloupotreba ando kher, sastipen thaj participàcia. O ESF+ si les akharipe phanglo e integraciasa e rromane minoritetosqi⁶⁹ thaj pal-o vazdipen e kapacitetenqo thaj profesionalizacia katar e Rromane thaj pro-Romane CSO-a.⁷⁰ Duj akharimata si telal o socialo inkluzijako prioriteto.

Paše finansijako žutipe pala socialno buti savi del pes e Romenge, o NRSF inçarel objektivura pala introdukcija thaj barjaripe e socialno butjako ande edukacija. Kado pushipe si te avel vasdino ando förslag zakono pe socialni buchara, savo eksplicitno definisarel i škola sar than vaš socialo buti, kadja legalo ankrindoj i pozicia thaj i realizàcia e pozicienqo e socialone butjarnengo andi edukacia.⁷¹

2.7.2. Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF

O Ministeriumo vash Buti implementirinel e Strategia vash Socialno Inkluzia (2021 – 2030).⁷² Ko 2024, jekh trin-beršesqo Akciako plano sas adoptuime thaj aprovirimo katar o gavermento. Leske goalura si ande relacia e NRSF-esa, eksplicitno resle e Roma sar ključno grupa, thaj

---

⁶⁷ Palal maj but detalură, dikh e analyzes of reforms from SPOT and the Social Housing Platform, save si disponibile khatar: https://socialnibydleni.org/wp-content/uploads/2025/01/Analyza-Davkova-reforma-%E2%80%93-hlavni-problemy-arizika_2025.pdf

⁶⁸ Palal maj but informacie, dikh: <https://vlada.gov.cz/scripts/detail.php?pgid=943>

⁶⁹ Dikh: <https://www.esfcr.cz/vyzva-076-opz-plus>

⁷⁰ Dikh: <https://www.esfcr.cz/vyzva-073-opz-plus>

⁷¹ Dikh: <https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNDCLMWLV/>

⁷² Disponibilno ko: <https://www.mpsv.cz/strategie-socialniho-zaclenovani-2021-2030>

koordinàcia maškar o Ministeriumo vaš i buti thaj o NRCP vaš i implementacia e NRSF-esqi si ande drom.

Ko 2024 berš, jekh amandmano ando Zakono pale Socialo Servisura sas aprovisardo, savo dikhel anglal i adopcia jekhe precizno definicia pala socialne servisura save si len nacionalno thaj supra-regionalno karaktero. O Ministeriumo vash e Buti akana isi le subvencijako programo vash socialno servisura savengo spektro e butjako žal maj dur katar varesave regionura numaj planirinel te definisaren maj specifiko telal save kondicie ka ovel šajpe ko avutnipe.⁷³

Vi, maj dur paruvimata ande zakonura pala socialo servisura, sastipaskere servisura thaj publikano sastipasko insuransa trubun šaj te keren pes socialo-sastipasqe servisurã thaj del lav vaš jekh efektivo koordinàcia maškar o socialo thaj o sastipen servisura kote so trubul.⁷⁴

2.8. Protekcia e čhavorrenqi

O NRSF na thovel dosta akcento pe čhavorrenqi protekcia, sar so si identifikuime vi ando 2022 RCM raporto. But goalura thaj mere save si fokusirime pe hakaja thaj lačhipe e čhavorengo si ramosarde telal i tema edukàcia. O maj importante paruvipe savo kerel efekto pe protekcia e chavorengo kerdas pes ano fieldo e institucionalno grizhako. Akana, maj but etnikane date si disponibile vash e institucie save keren buti telal o Ministeriumo vash Edukacia. O Ministeriumo kotar o Buti thaj Socialno Afera kidisarda data kotar o etniciteto e čhavorengo telal trin berša ko institucionalno griža; sar ko berš 2024, 52% taro akala čhave sine taro romano etniciteto.⁷⁵ Kadi kolekcia e datengo si palal o 2023 decizia katar o Evropako Komiteto pala Sociale Hakaja. O Komiteto kerdas decizia kaj o bi-lačhipe e Čehiako te kidel pes etnikane date pe čhave save si ande themesko grizipe phagel e artiklura 16 thaj 17 andar e Evropaki Socialo Karta ando konjuktura e zabranasa pala diskriminacia sikadini ande Chartaki preambula.⁷⁶ Maj dur etnikane date kolekcia, notabilno vash o numero e Romengo ano Khera vash Manusha disabilitetoncar, manglape te lelape.

2.8.1. Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo

O NRSF si les o ciljo te “zurarel o suporto thaj i prevencia e familienge save si ano riziko thaj te del konceptualno solucie vaš o arakhipen e čhavorrenqo”. Akava pučhipen sas phanglo ando jekh nevo amandmano ando Zakono vaš e Socialo thaj Legalno Protekcia e Čhavorrenqi, savi sas aprovirimi ando 2024.⁷⁷ Katar o 1-to Januari 2024, o phandipe te thoven pes e čhave telal e trin berša ande institucionalno griža ka avel ande zor ande Čehikani Republika. Katar o 2028, odothe trubul te avel jekh phanglipe te na thon pes e chavoren dji ko eфта bersh ande institucionalno grizha. O zakono vi del suporto vash o arakhipnasqo arakhipnasqo lil. O amandmano introducil maj baro suporto e familienge thaj e chavorenge save si ano riziko, kerel maj lokho o responsibilitetura katar e komunalne thaj regionalne autoritetura, thaj lačharel o sistemo e čhavorrenqo thaj e adopciaqo. Vov akcentirinel i importanca e čhavorrenqi socialo inkluzia, zurarel e preventivne thaj konsultaciake servisura, thaj parovel e procedure vaš te aranžisarel pes i adopcia thaj o thanaripe e čhavorrenqo. O amandmano vi klarisarel e butja e autoriteturenqo ando monitorisaripe e čhavorrenqo thaj promoviril i interdisciplinãro

⁷³ Law No. 164/2024 Coll., savo parovel o Law No. 108/2006 Coll., pale Socialo Servisura

⁷⁴ Act amending Act No. 108/2006 Coll., on Social Services, Act No. 372/2011 Coll., on Health Services, and Act No. 48/1997 Coll., on Public Health Insurance.

⁷⁵ Palal maj but detalurã, dikh:

[file:///C:/Users/roman/Downloads/Zprava_o_DD3_2024_8000duvodu+a+MPSV%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/roman/Downloads/Zprava_o_DD3_2024_8000duvodu+a+MPSV%20(1).pdf)

⁷⁶ Palal maj but detalurã, dikh: https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/pending-complaints/-/asset_publisher/lf8ufoBY2Thr/content/no-190-2020-european-roma-rights-centre-errc-v-czech-republic

⁷⁷ Disponibilno ko: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2024-242>

kooperàcia. Palal e dada thaj deja save si len òhave, o o amandmano introducil maj laòho suporto vaš o konsìlio fokusirime pe edukaciaqe, sociàlo thaj legalo aspèkturà le òhavorrenqe grìža. E komune thaj e regionalne autoritèturà si len obligacia te ažitil e òhavorrenqe save len sama pali reintegràcia e òhavorrenqi ande bijandipnaski familija thaj te arakhel pes e finansikane vaj socialne pharipa. Vov vi introducil regularno konsultacie pal-o arakhipnasqo arakhipnasqo buti e profesionàlurendar, kaj e arakhipnasqe òhave šaj te len kotor vi von. Deja thaj dada saven naj len jekh formalo kontrakto vaš o šerutno šerutno šaj te avel len jekh obligatòro treningo, specifikuime katar o lokalo autoritèto. Paše odova, e autoritèturà si len obligacia te dikhen o barjaripe e òhavorrenqo andi grìža thaj te keren regularo vizite khere. Ko 2025 berš, jekh amandmànto ando Zakono pal-i Exekucia e Instituciaqe Sastipnasqi⁷⁸ trebal te avel vi aprobisarde (kadava sas aprovirime katar o Senato ko Januari 2025), so del šaj saripen te del pes institucionalo zutipe ko apartmanura thaj familijake khera, vi ande maj cikne grupe. Odolesqe si o ciljo te kerel pes i instituciaqi grìža maj sa kadja sar šaj ko familijako ambienti.

2.8.2. Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF

Jekh amandmano ando Zakono pala Publiko Defensori pala Hakaja (Ombudsperson)⁷⁹ sas promulguime ando marto 2015, te kerel pes jekh dedikuime Òhavorengo Ombudsperso. Ko 2025 berš, jekh institucia (organizaciaki phangli e egzistuime ofiso e Publikane Defendenqo) fokusirindoj pe òhavorrenqe xakaja, vi andi rig e diskriminaciaqi, ka ovel stabilime,⁸⁰ kade zurarel pes e chavorengi protekcia ande Āehia.

2.9. Promoviribe (o džanglipe pala) e Rromane artura, kultura, thaj historija

Ko vakti e NRSF 2024 reviziako, mangipya sine vazdine kotar o Romane kulturake CSO-ya vash o Ministeriumi vash Kultura te ulaven grantoske sheme vash profesionalno thaj amaterno kulturake produkcie. O fakto si kaj e Roma profesionalno produkcie si dikhlina maj anglal katar e etnikane lensa thaj si len tendinca te aven referirime ko nacionalno minoritaturengo grantoske sheme, numaj kadala palune si kerdine pala maj cikne projektura bi te kerel pes varesavi distinkcia maškar amaterikane thaj profesionalno produkcie. Ko jekh, iako o finansijako suporto kotar o Ministeriumi taro O programo e subvencienqo e kulturaqo si kontinuo, lesqo gin na sikavel i inflàcia thaj numaj marginalo adresisarel puèipe pala suporto pala profesionalne romane kulturake produkcije. Akava si ilustririmo kotar lungo-vrjamake zumavipa te te kerel pes jekh profesionalno rromano teatro, palal savo o Ministeriumo vaš i Kultura aèhel bi-laòho. Advokatura pala jekh profesionalno romano teatro argumentirinen kaj jekh profesionalno platforma ka del šajipe te oven majbut Roma profesionalno artistura thaj kaj e Roma trubun te arakhen thaj te vazden uèi kultura (thaj akanutne subvencije thaj politika meripe fokusirinel pes maj but pe amatersko, folklorno, thaj pop kultura), so si esencijalno vi pala e Roma te barjaren vi pala e majoritetno populacia te evolvirinen pe pire gndipa premal o Roma. Maj but šaj te kerel pes vi palo komemoracia e importantne romane divesa. E akanutne eventura si maj anglal finansirime katar projektura thaj iniciirime katar e civilo societeta; odolesqe, i kontinuitèta na si sigurime pe lungo vràma.

E romane artura, kultura thaj historija si promovirime katar e Āehikani them majbut prekal grantoske sheme save si resle e Romenge sar nacionalno minoriteto. O Muzeumo pala e Romani Kultura aèhel sar majimportantno institucia ande kadi rig.

---

⁷⁸ Disponibilno ko: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2025-37>

⁷⁹ Disponibilno ko: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=9&t=688>

⁸⁰ Palal maj but informacie, dih: <https://deti.ochrance.cz/kdo/detskyombudsman//>

2.9.1. Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problemurenqo

Maj importantno evenimento ki rig e memorijaki e romane historijaki sasa o putardipe e Holokaustesko Memorialo le Romenge thaj le Sintonge ando Lety u Písku ando 2024. O Muzeumo le Romane Kulturako, o majimportantno publikani institucia ande kadi rig, si ande organizaciake paruvimata. Anglal, sas konsiderime te paravel pesqo legalo forma katar akanutni kontribuciaki organizacia katar o Ministeriumo pala Kultura ki nevi kerdini forma katar publikano kulturaki institucia. Akava vazdas bari griža palo šajdo šerutno šerutno vaš lesqe avutne aktiviteturã.⁸¹ Po agor, o instituto e garanciako bordosko sas introducime, savo trubul te del neve perspektive katar avral o muzeumo thaj te zurarel o dikhipe pe lesko funkcioniripe. I mesura sas implementirimi maj anglal, odolesqe si trubujipe te ažukerel pes jekh vrãma vaš jekh procena pal-o lesqo impakto p-o muzeumo. Sa khetane, i Mesura A.2.1 “Te sigurisarel pes o suporto vaš o Muzeumo pala e Romani Kultura, organizacia finansirimi katar o them, inkluzivno finansiripe pala menadžmento e Romengo Holocaustoske memorijake thana ando Lety u Písku thaj Hodonín u Kunštátu” kerel pes.

Pe aver rig, e mesura A.2.2. thaj A.2.3. “Keren jekh Romano thaj Sinto Centro ande Praga” thaj “Te sigurinen finansijako suporto vash o Romano thaj Sinti Centro ani Praga” na realizuinen pe. Maj o procesi taro kezdisajlo o kerdipe e Romane thaj Sinti Centrosko ande Praga, vov sas phandlo vash e problemura e vazdipnaske, so kerel te avel čhnavipen andi implementàcia e projèktosqi.

I masura A.2.4 “Te sigurisarel pes o suporto vash o Lumako Romano Festivalo Khamoro” phirel, vi te si ke o Ministeriumo vash E kulturake subvencie na paruvde pes but ano nakhle berša, thaj odolesqe na len sama pali inflacia.

Sa kadja si vi pali implementàcia e Mesurenqi A.2.5 thaj A.2.6, “Arakhipnasqo e Ministèrosqo vaš i Kultura subvencijake programura te zuraren e kultura nacionalne minoritaturengi” thaj “Arakhipe e subvencijake programosko te suporto vash o hasnipe e romane chibyako thay te delpe informacie pe romani chib”. O Ministeriumo vaš i Kultura žal maj dur te implementisarel subvencienqe programurã te žutil i integràcia e membrenqi andar o Romano minoriteti thaj promovirinen buhljaripe thaj primipe e informaciengo pe čhibja taro nacionalno minoriteta, sar vi e kulturake aktivitetura katar e membrura katar e nacionalne minoriteta save trajin ande Čehikani Republika, e aproksimativno sa kodola sume.

Mere A.2.7 thaj A.2.8, save astaren i rig e medijenqi (“Inkluzia e rromane tèmengi ande publike šerutne medije” thaj “Te thovel pes jekh nevo spektro e suportosko vaš e nacionalne minoritaturenqe projekturã ando šerutno šerutno”) na sas signifikantno kerdo inke.

Jekh signifikantno paso si kerdo ano umal e edukaciako te promovirinel pes i rromani kultura thaj historija, maškar lende vi o teme kotar i Romani historija thaj kultura, prekal o revidirimo ‘Ramko Edukaciake Programengo’ sar kotor taro olengere generalo bari revizia.

---

⁸¹ The law’s stated purpose is to allow public cultural institutions to use multi-year funding plans. In general, large cultural institutions with access to funding from different sources, such as the National Theatre, welcome eparauvel. On the other hand, some museums and galleries are concerned that, if their legal form is changed, it could lead to
to less stable funding.

Pala maj but informacie dikh, e. g.: <https://plus.rozhlas.cz/nova-legislativa-o-verejnych-kulturnichinstitucich-tesime-se-na-vicelete-9115099>

3. FOKUS PE KLUCHE PROBLEMURĂ SAVEN AFEKTIN E ROMEN

3.1. Vorba palo xoli

3.1.1. Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problèmosqo

O hatjarimasko vakeripe si jekh perzistentno problemo ki Čehia. O NRSF kerel buti direktno monitorindoj lesko manifestacie, vazdipe e prevenciako bazirime pe monitoringoske rezultatura, thaj angažmano te lačharel pes e statistika pe hatbrott karing le rom. Numaj, si importante te dikhel pes o lav e xoliako ano fremo e majbare relaciako problemura pala diskriminacija, anticiganizmo thaj bi lači participacija. O bi-lačhipen e rromenqo ando procesura vaš decizie thaj lenqo tikno nivèlo e reprezentàciaqo ande konsultàciaqe organură keren than vaš sikavipe thaj šhivipe e negativne stereotipurengo thaj vorba e xoli.

O NRSF-esko ključno meripe, B.2.2. “Monitoririn o xoliako vakeribe mamuj o Roma”, phanglo e specifichno rigjasa e maripnaske lafi e xolimasko, si pa o monitoripe thaj evaluacia e prejudicialo vakeripnasqi thaj e anticiganizmosqi, inkluziv lesqi publika forma (xramosaripnaski vorba ande medije, pe socialne mreže, etc.) thaj o monitoringo e paruvipnasko ande atitùde karing Roma prekal o vakti. Kathe si andre o kidipe e datengo thaj e evaluacia pe nacionalno nivelo te identifikuil pes e trendura thaj te meren e efektiviteto e politikako thaj e mere mamuj e diskriminacia. Ande praktika, o monitorisaripe o anticiganizmo sikavel pes problematikano sar data pe incidenca e prejudicialno violenciaki, diskriminaciaki thaj hatjarimaski o vakeribe si butivar bipherdo. But kazura nakhen bi raportirime thaj odoljestar naj registrimo ande oficialno statistika. JEKH perzistentno problemo si o fakto kaj e Romane viktime butivar na kamen te raportirinen bias-bazirime atakura kotar e dar taro maj dur stigmatizàcia vaš o bi-patživipen ande institucie thaj bilače anglune eksperiençură e policiaça (čhivipen, bi-lačhipen te keren pes kriminalo raportura, çorripe thaj daravipe) kana keren pes raportura pala gasave atakura.

Akana, e Mesura B.1.2, “Rafinisar e statistike pal-e bilače kriminalitètură mamuj e Rroma thaj andi relacia e Rromenθar”, kerel pes parcijalno implementirime kotar o Ministeriumo vash Androne Butja thaj e policija kotar e Čehikani Republika. Akana, maj čačas trubul te ovel statistika bašo kriminaliteti motivirimo taro xoli mamuj o Roma. Akava trubul te lel pes ko konto ano fremo e projektesko vash o vazdipe thaj inovacia e kriminalitetosko statistika. O i responsibilitèta te lačharel pes i statistika pal-e kriminalitètură save si len xoli sas phangli andi Rezolucia e Guvernosqi Čehikani Republika No. 495 katar 8-to Juli 2019-to berš palo barjaripe thaj inovacia e statistikenqi pal-o kriminalo.⁸² O nevo rezolucia e Guvernoski e Čehiaki No. 118 katar o 15-to february 2023-to berš pal-o kerdipen e o projèkto vaš o barjaripe thaj inovacia e statistikenqi pal-o kriminalo lias o than e opral-phende rezoluciaqo. I nevi rezolucia thovda sa kadja buti sar i savi sas čhudini. O fakto kaj nesave kazura ačhile bi raportirime trubul vi te avel adresime metodologikane thaj ande konjuktura e ekspertonge organizacienca save keren buti e viktimenca katar e violencia motivime katar o bias (sar egzàmplo, andi IUSTITIA). Organizacie save den suportoske servisura e viktimenge katar o predrasude violencia (inkluzivno o vakeribe e xoliako) si len piri statistika, rodipe thaj relevantno data katar so si šajpe te pherel pes o na-dostato patreto e situaciako savo si astarto katar e policiake statistike.

O bi-monitorisaripen e manifestàcienqo e anticiganizmosqo ande vever riga (sar egzàmplo, buti, siklòvipen, khera, akceso pe servisura, medije) thovel ande riziko e akcia palal.

Ano akava kontèksto, kamas te sikavas kaj, bi te dikhel pes e rekomendàcie thaj e mesură save si kerde, na si analiza inke sas kerdo katar e šaimata te dikhel pes e krisaqe decizie ande civilo thaj kriminalo procedure save concernirinen diskriminacija thaj xoljaripaske violencia

⁸² Available at: <https://www.odok.gov.cz/portal/services/download/attachment/2019/495/pdf/>

sebepi so si romano. Paše odova, jekh bi-lačhipen e mesuraqo mamuj o hatjarimasko vakeripe si publikane dino avri katar e politikane manuša (pe jekh dživdi baza vaj, sar egzemplo, sar kotor katar alosarimaske kampanje). Po agor, o NRSF na kerdas nisave šerutnimata palal specificane legalne reforme vaj specificane legislativno inicijative te implementirinen e NRSF-eskere mere save si phangle e maripnasa mamuj o xoli. Maj but, o individualo e mere varekana na si len klaro phanglipe e budžetoske resursenca.

Vi kaj ando Aprili 2024-to berš o gavermento lia jekh definicia pala anti-Romane atitudine,⁸³ kava naj legalno phanglo materija, odolesqe lesqo lav si maj simbolikano thaj indikativo. I definicia akharel specifična forme e manifestacia e rasizmosko (ande vi individualno vi sistemsko forme) so e Roma arakhen pe sebepi piro etnikano avindipe, kultura vaj stilo e žividipasqo.

Katar amari perspektiva, šaj te phenas, e manifestácie e anticiganizmosqe vi von aven ande relacia save viktime katar diferentne forme katar prejudicialno violencia, inkluzivno vorba e nasulimasko, trubun te arakhen zutipe, kodo si, katar e autoriteta save keren buti e zakonosa. Ando o governosko dokumento savo evaluil i implementacia e NRSF-eski, si eksplicitno phendo kaj o implementacia e Mesura B.2.6 (“Te sigurisarel pes kaj e autoriteta save keren buti e zakonosa den raporto, ande relacia e legislacia, pe publicirime kazura katar kriminaliteta motivime katar o hatjaripe mamuj varesave grupe manušengo, e akcentosa pe protekcia e viktimgo, thaj te deklarinen piro intereso te keren buti e kriminaloske motivosa vash o hatjaripe”) si te lel than. Vi te si kade, trubul te phenas kaj kana kerdam map e nasul anti-Romengo sasto, arakhlam gasave postura, vash sar egzemplo, ande diskusie ande socialo networkura e Čehikani Policiaqe bi te avel varesavi dikhli regulacia thaj aksesibilno e publikake.

Edukaciake kampanje vash o džanglipe isi len vi jekh rola savi našti te parovel pes ano maripe mamuj o hatjaripe thaj generalno predrasude violencia, sar so den kontribucia te phagaven o distortirime imidžo e Romengoro so si konstruirime ande medije thaj pe socialne networkura, ande retorika thaj agenda bute politikane grupengo thaj lenge specifična reprezentantura, thaj ande purane materijalura ande školake kurrikule, etc

Te šaj te anel pes efektivno paruvipe, trubul te del pes suportu lungu vramake thaj resle kampanje save inkludirinen na numa informiripe e publikako, numa aktivno involvirinen romane aktivistura thaj artistora save šaj te prezentirinen e Romen kultura thaj sakodiveseskoro živdipe ande jekh autentikano thaj realistikano šukaripen. Si vi trubujipe te kerel pes specifiko metodologie te mezij pes e efektivnost kadale kampanjengi.

Vi te o NRSF definisarel klaro objektivura thaj mesura vash o monitoripe e anticiganizmosko thaj maripe prejudicialno violencia, lengi implementacia si anglal but pharipa pe nacionalno nivelo. Te šaj te arese pes o ćacutno paruvipe, trubul te zurarel pes i kooperacia maškar o them, e medije, e CSO-urā thaj e rromane aktivisturā, thaj te len jekh maj integrime drom savo fokusiril pes pe lungu-vràmaqi prevencia thaj paruvipen e šajutnmatenqo andi Čehikani societeta thaj konzistentno sankcionirinel sa e forme e prejudiciake violenciake, inkluzivno e vorba e nasulimasko.

3.1.2. Sinergija e avere akciencar

Pasha o NRSF, savo eksplicitno kerel buti e konceptosa antiziganizmo sar jekh forma e rasizmosko (so vi lel i fòrma e xolimaski), i Čehikani Republika si la aver nacionale politike thaj strategije save direkto vaj indirekto adresirinen o xoli thaj o anticiganizmo. Ande partikularno,

---

⁸³ Government Office. The government today unanimously adopted a non-binding legal definition of anti-Gypsyism.] Press release 10 Aprilo 2024.

Available at: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-dnes-jednohlasne-prijala-pravne-nezavaznou-definicianticiganizmu--212819>

akala fenomenura si phangle andar o maj baro konteksto te marel pes mamuj o rasizmo, te promovirinel pes egaliteto, thaj te barjarel pes e digitalno šajutnimata. O maj importante si o 'Koncèpto vaš o maripe kontra o ekstremizmo thaj o prejudiciaqo xoli 2021-2026'. Ande kado politikako dokumento, savo perel telal o Ministeriumo vaš o Andruno Them, o termino "xramosaripe" sikavel pes ando Ĉehikano ekvivalento ("nenávistné projevy", manifestácie e xoli). O dokumento si vi pa o fenomeno pa fördomars hatbrott, thaj vi te si diferentno katar e ekstremistikane vorbe ando teksto, si kerdo klaro kaj e rizika katar o prejudicialno hatjarimasko vorbipe si sar ande but thana sar kodola save si kerdine katar e ekstremistura thaj shaj te len e forma katar putarde, publikane dizutne vorba e nasulimasko. O dokumento vi eksplicitno phenel kaj o hatjarimasko vakeribe kotar e kriminalcura bizo ekstremisto o fundo kerel jekh nevo pharipe.⁸⁴

Premal e Evropaki Komisia, o toksiciteti taro hatjaribasko vakeribe, sar so si o anti-Romano hatjaripasko vakeribe vazdingja pe kotar 30% ano maj tikno kotar jekh bersh – akava gin si kerdo kotar oxtio milionia online mesazhura analizime ki EU mashkar Januari thaj Septembro 2023 – thaj 55% katar e respondentura katar jekh anketa katar e Evropaki Uniaki Agencia vash E Fundamentalne Hakaja (FRA) sas targetirime maj but desat trin drom ki EU maškar o 2022 thaj o 2023.⁸⁵

Odoljestar ano than te marelpe mamuj o hatjarimasko vakeribe, mashkar lende vi o anti-romano hatjarimasko vakeribe, e EU adoptirinel jekh numero katar e politike thaj e mere te lačharel pes i situacia thaj te arakhel pes e individue thaj e grupe save si ande riziko.

Sar so si sikavdo kotar o Evropako Parlamento, sar misal ki piri rezolucia kotar o 18 Januari 2024 bersh vash o propozalo pala jekh Decizia e Konsiloski palo vazdipen e EU-esqe listaqo pal-e kriminalo kriminalo te inkludil pes o lav e xoliako thaj o xoli kriminalitetura, maripe mamuj o xoli thaj o kriminalo, vi online vi offline, trubul jekh butdimenzionalo drom thaj verver droma te marenpe lenar, sar so si kriminalo zakono, civilno thaj administrativno procesi thaj aver relevantno politika vaj socialo mere.

E thema save si membrura angažuisarde pen te len legislacia thaj mesure save ka den kris e kriminalonghe save den дума palo xoli, adresisaren te na raportisarel pes thaj te introducil pes vaj te vazdel pes maj dur e aktivitetura vaš o vazdipen e kapacitetosqo vaš e zorāripen e zakonosqo thaj e krisaqo personalo. I Direktiva pal-o maripe mamuj o rasizmo thaj i xenofobia (2008/913/JHA) obliguil e thema save si membrura te te kerel pes krisaripe pala incitacia pala violencia thaj xoli mamuj e rasistikane thaj etnikane grupe

O EP vi sikavel kaj te o maripe mamuj o hatbrott thaj o hatbrott si te ovel efektivno, trubul te te adresein e fundavne činadimata, specialo e buteder arakhle stereotipura pala e vulnerabilne minoritetura. Preventivne mesure, edukacia (inkluzivno digitalno edukacia, alfabetizacia, kritikano gindipe, thaj šajutnimata te promovirinen jekh sekurno digitalno than), thaj sistematikano vazdipe e džanglipnasko pe akala pučipa si ključno ano akava dikhipe.

And-o fremo e stratięiaqo te marel pes mamuj o xoli ando interneto, o Zakono vaš o phiripen mamuj o Ilegalo Online O sasto (2018) thaj o Digital Services Act (DSA) regulacie, save si efektivno katar o februari 2024, trubun te aven sikavdo, sar misal.

O Zakono akharel e platforme online (sar misal, Facebook, Twitter) te den atūnci respōnso kana si lače vorbimata, inkluziv e anti- Rroma nasul vorba. E platforme trubun te len korkore

---

⁸⁴ Palal maj but informacie, dikh: https://citizens.ec.europa.eu/tackling-hatred-society_cs

⁸⁵ According to the Counter Extremism and Prejudicial Hate Concept 2021-2026, p. 10.

Aksesibilo ko:

https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/koncepce-2021-2026.pdf

aktivno o hatjarimasko sasto thaj te den efektívno, lokho-te- hačaren e alava vaś e običajne užitorā te raportisaren les.

O DSA-regulacia kerel e online platforme te oven responsabilno vash ilegalno sasto, savo inkludil hatjarimasko vakeripe, thaj obliguil len te regulirinen thaj te len les. Isi vi jekh mangipe vash prioriteto handlo kotar o digitalno furnitori e servisurengo e raporturenqo vaś ilegalno sasto savo avel katar jekh 'pačavdo reporteri'. Bizo odova, numa, ROMEA-qi eksperienca, konfirmisardi katar aver organizácie sar so si o SafeNet, jekh konzorciumo e eksperturenqo CSO-enqo mapipen socialo medijake reakcie pe raportiribe e hatjarimasko, sikavel kaj but kotar akava ačhol teoretikano.

Akana kadava legalo fremo si jekh paso andi lači rig, si legitimne pharipa pal-o kodo te platforme ka oven dosta angažirime te keren prevencija thaj eliminiribe e nasul (na numa) anti-romano vakeribe. Sar vi, naj jekhutne standardura te definisarel pes o hatjarimasko vakeripe ano online ambienti, thaj but platforme šaj te našen katar i responsibilitèta kana našti te definisaren kasavo sasto vaj te len tele sasto ande jekh pučhipen drom bazirime pe na-klare regule.

Bi-efikasno zumavipen te regulisarel pes o sasto lav e xoliako online

Jekh egzàmplo sar, bi te dikhel pes o statuso 'trust flagger', o trubujipe te del pes atùnci respònso katar e socialo netvorkurā na sas avutne, thaj na-klare procedure ka garaven o čhivipen e nasul sasto, si i komunikacia maškar Romea thaj jekh reprezentanto kotar o socialno netvorko X/Twitter.

Jekh komentari arakhlja kotar e Romea online, kote vakerela: "... amen na mangaja te inkludirina olen. Jekh cigano pe ulica vaj ande jekh škòla si šukar, numaj kana si len buteder gin, sa si čorri." Romea raportisardas o anti-romano komentaro thaj resle reakcie kaj čačes sas phagipe e regulengo. O o konto savo kerdas o komentàro sas phandlo, e xatāripnasqe kaj ži kana o komentàro sas xasardo, o kontàkto našti te del maj but komentàro, sar, etc. Numaj, o komentàro ačhilo publikane dikhlino sa e užitorenqe numaj o notifikatoro; vaś i Romea, o komentàro sas 'garavdo'. O avtòro e xoli komentari šaj te thovel vi aver posturā. Vi palal so informisardam e platforma kaj na sas reslipe so o netvorko X kerdas ande peski regula, na sas dino remedio.

Sar o EU inkurajil e thema save si membrura te len zurali legislacia mamuj o hatjaripe, i realiteta ande varesave thema sikaven kaj i implementácia thaj i zor kadale legislaciaqi si bi-adekvatno vaj ačhel 'pe lil'. But thema save si membrura, mashkar lende vi i Čehikani Republika, inke si len problemura e efektívno implementaciasa e zakonoski mamuj nasul vakeribe thaj sa dosta protektiribe e romane jekhinake taro nasul vakeribe thaj atakura.

3.1.3. Romani participacia

O NRSF thaj o Koncèpto vaś o Kontràlo e Extremizmosqo thaj e Prejudiciàlo Xramosaripnasko 2021-2026 deklarisarde i importanca kotar o kotorleutnipe e romane komunitetengo, numa na definirinen specifikune mehanizmya vash olengo involviripe ano menadžmento, kontrola thaj evaluacia e mesuraki. Maj dur, e lokalno autoritetura, pe save maj but konkretne paruvimata dependin, na si sistematikane inkurajime te len kotor ki implementacia.

3.2. Bibarabaripe ande edukacia

E na-egaliteta ande edukacia ande Čehia, save maj dur keren baro impakto pe e Romengo trajò, sikaven pes korkore ano tikno nivelo e participaciako e romane čhavorenqo ano angloškòlako sikljovipe, i segregacia e Romenge siklòvne andi fundavni siklāripen thaj o limitirime akceso e rromane siklòvnenqo andi maškarutni vaj maj bari edukacia. O bi-lačhipen

e suportoske mehanizmurenqo thaj skurto-vrãmaqo finansiripe si mařkar e maj importante pharipa te implementisarel pes mere save si resle te del pes kvalitetno edukacia e Romenge.

3.2.1. Majbare řinadipa e edukaciasa e romane řhavenge

3.2.1.1. Tikno nivelo participacia e romane řhavorengo ande anglal-řkolaki edukacia

O tikno nivelo e participaciako e romane řhavorengo ande anglal-řkolaki edukacia but vrjama si identifikuime sar jekh katar e majbare problemura save den kontribucia lengere bibahtake. Akava problemo sas butivar dikhlino ano monitoripe raportura pal-i implementãcia e NRSF-esqi.⁸⁶ Bizo o NRSF so si les mere te vazdel pes o participacia e romane řhavorengo ande řhavorenge khera, lengi efektivnost dikhel pes sar nadosta katar o Ministeriumo pala Buti thaj o Ministeriumo vash Edukacia. Palal e dãte prezentisarde ando dokumento e gavernosqo Informacia pe Implementacia e NRSF-eski ko 2023-to berš, i participacia e romane řhavorenqi an-i edukacia anglal-řkola ařhel but maj tikno kotar o maj baro kotor e populaciako. Bizo o implementiribe e mesurengo sar so si obligatõro agorutno berš e řhavorengo thaj finansiãlo řutipen e familienge, i situãcia na lařhardãs pes but katar e berša anglal. E diferencie ande participacia maj dur si evidentno, maj but ande lokaliteta kaj si majbaro kotor taro socialno ekskludirime romane familije, kote so isi problemija taro kapaciteti taro řhavore, ekonomikane bariere thaj bipatjavipe e edukaciake instituciengo ařhile. Ande varesave regionura, o phiripe e romane řhavorengo ande e řhavorenge khera ařhen but maj tele, so konfirmisarel i perzistẽna e strukturãlo bibarabaripnasqi.⁸⁷ O tikno nivelo e participacia e romane řhavorenqi ande anglořkolaki edukacia ařhel baro obstakulo, savo afektisarel lengo avutnipe sukcesu ando edukaciako sistemo. Vi te o NRSF akharel e mesure sar so si o suporto vař e komunitetosqe centrurã thaj finansijako ařutipe e familienge, implementacija ařhel bidostato. E majbare problemura si o limitirime kovripen e programurenqo, tikno nivelo e prinřaripnasqo mařkar e familie thaj kompleksne administrativo procesurã save dekurařin e grupe save si phangle te na hasnin kadala alava.

Jekh kotar e NRSF-esqe mere sas te del pes suporto e komunitetosqe centrurenqe save si fokusirime te keren buti e řhavorendar thaj familije katar socialno ekskludirime lokaliteta. Akala centria den pozitivno rezultatia ko nesave lokaliteta, numa lengo geografikano pherdo thaj kapaciteto si limitirime. E raportura sikaven jekh bi-sistemãtikano suporto vař o barjaripe kadale centrurenqo ande thana kaj si maj bari trubujipe, specijalno ande Ústí nad Labem thaj Moravia-Silesian regionura.

Aver kritikano faktori an i tikni participacia si o bipařavipe e romane dadenqo an i edukaciave institucie, so si pala lengo historikano eksperienca pala diskriminacia thaj segregacia. O NRSF dikhel o involviripe e komunitetosko butjarnengo thaj majbaro reprezentiribe e romane sikavnengo, numa olengiri rola si panda na dosta suportirime katar o them. O tikno patjavipe e romane dadenqo thaj e dadenqo ando institucionalno siklãripnasqo sistemo ařhel kljuãno faktoro savo kerel efekto pe participacija e romane řhavorenqi ande anglal-řkolaki edukacija. Akava bipatjavipe avel kotar e historikane eksperienca tari diskriminacia thaj segregacia, so sine signifikantno afektirime e Romen komuniteta thaj zurarde o řajipe te aven avri řudine katar e řkõle. But romane dada thaj deja dikhen e řkola ambiẽnto sar duřmano vaj bi-sensibilivo karing lenqe specifikane trubujimata, so redukisarel lenqi motivãcia te involvirinen lenqe řhavore ano edukaciako proceso taro cikno berř. O aver paso e NRSF-esko te kerel buti kadale problemosa si te den suporto e kooperaciave mařkar e řkõle thaj e romane komuniteta prekal e mediatora thaj e komunitetave butjarne. Vi te nesave programura dine laãhe rezultatura, lengi efektivnost si but limitirime katar o tikno numero e romane mediatorengo thaj butjarnengo save si direktno involvirime ande akala aktiviteta. Si jekh xasaripe e sistematikane suporto e romane komunitetoske liderenge save shaj te khelen kljuãno rola te vazden o patjavipe mařkar e řkõle thaj e dada thaj e deja. Bizo lengo maj baro involvipe, but mere ařhon kotor-kotor thaj butivar bi-efikasne.

---

⁸⁶ Dikh e anglune RCM raportura.

⁸⁷ Informacia pal-i implementãcia e NRSF-esqi ando 2023

Aver problemo si o bibučaripe e romane sikavnengo save šaj te služin sar misal thaj te den kontribucija ko profundiribe haćaripe maškar e škole thaj e romane komunitetura. I prezença e rromane siklārnenqi šaj te avel signifikantno vazden o pativipen e dadenqo thaj e dadenqo ando institucionalno siklāriplasqo sistemo thaj te laćharen e siklāriplasqe rezultaturā e Rromenqe xurdorre. Ko akava dikhibe valjani te vakerel pe kaj na ikerel pe nisavi statistika bašo numero taro romane sikavne so ka kerel šajpe te konfirmisarel pes vaj te nakhavel pes o konkluzia opral. Numaj, šaj te phenel pes ke lenqe reprezentācia ande škole si bi-importanto (kadava si na-oficiālo prinžardo katar e edukaciaqe eksperturā, reprezentanturā katar fundatorā thaj CSO-urā), so ćhinafel o efektivno transfero e rromenqe kulturalo prindzaripnasqo thaj dzanipnasqo ad-o edukaciako proceso.

O NRSF inkludil vi suporto e sikavnenge prekal treningura sar te keren buti e chavorenca katar diferentno socio- kulturalne funda. O ciljo kadale treningoske programonca si te vazden e sikavnengo kompetenso te shaj aj maj laćhes den atūnci respōnso pe specifikane trubujimata e rromane ćhavorenqe thaj lenqe familienqe. Numa, asavko treningo si butivar nane dosta adaptirimo vash specifikune problemya e romane komunitetyengo thaj neglizhiringyola e romengi sheruni rola mediatora ando edukaciako proceso. Maj but, o tikno finansiripe kadale programurengo thaj o na-kamlipe e varesave sikavne te len kotor ande lende signifikantno ciknjaren lengi efektivnost.

O bibučaripe jekhe pherdo sistemasqo vaš te sigurisarel pes lungo vrāmaqo suporto vaš e rromane komuniteturā vi merisarel kritika. Na si koordinirime strategie save len pe sama e trubujipa e individualne regionengo thaj involvirinen romane reprezentantura ko keribaske procesija. Palo aktivno participacia taro Roma komunitetura, si birealno te azukerel pes o keripe pativipnasqo thaj laćharipen ando rig e siklōvipnasqi.

3.2.1.2. Segregacia ande fundone škole

I segregacia e romane siklengen ande fundone škole ande Ćehikani Republika aćhel seriozno problemo, thaj e egzistuime date konfirmim kaj i situacia laćharel pes numaj but tikno. Palal jekh anketa⁸⁸, aproksimativno jekh štarto kotor katar e Rromane siklōvne si siklōvne ande škole kaj von si maj but andar sa e siklōvne. Kadava i koncentracija si jekh konsekvenca e thanesqi thaj sociālo segregaciaqi thaj konfirmisarel o lungo vaxt bi-laćhipen e politike kerdine te tiknjaren kadi bibarabaripe. O raporto vi phenel kaj naj efektivno mere po sistemsko nivelo te tiknjarel pe kadi koncentracija katar romane sikle. Jekh PAQ Research analiza katar o 2022,⁸⁹ savo fokusirimo pe edukacia e romane sikljovnenqe ande škole thaj klasura telal o kotor 16(9) andar zakono pala edukacia, konfirmisarel e perzistentno disproporcije. E studia sikavel ke e romane elever si inke maj but representovani ande shkoli vaš e siklōvne saven si len tikno mentalo disabiliteto, bi te dikhel pes o amandmano ando Edukaciaqo Zakono ando 2016-to berš sas trubul te kerel te parovel pes o gindo thaj te zurarel pes i inkluzia. Palal o PAQ Research, o bi- e inkluzija e romane siklengen ande mainstream edukacija si vi phangli e bibutjasa katar profesionalno personalo. Misalāqe, sikavne asistentura, save trubun te zutin e sikljovnen te nakhen specifična edukaciake trubujimata, but vrama si ande skurto provizia ande regionura kaj si bari koncentracija socialno ekskludirime lokalitaturengi. PAQ-STEM rodipe sikavel kaj dži ko 40% e školengo ano akala thana nane len dosta sikavne asistentura, so but limitirinel olengere šajutnimata te suporto e edukaciake e romane chavorenqe.

⁸⁸ The research report 'On the segregation of Roma pupils in education' (Němec, 2020).

⁸⁹ Hoření, K. & al. Výzkumná zpráva: Analýza příčin vyššího podílu romských žáků vzdělávajících se dle RVP ZV UV ve třídách zřízených podle § 16 odst. 9 školského zákona a návrh souboru opatření pro oblast vzdělávání a další relevantní oblasti. [Reporto pal-o rodipen: Analiza pal-e kauza pal-o maj baro kotor e Rromane siklōvnenqo save si siklōvde Palal o Ramko Edukaciaqo Program for learners with mild intellectual disabilities in classrooms made Pursuant to Section 16(9) of the Education Act, and a Proposal for a Set of Measures in Education and Other Relevant Areas.] Ministry of Education, Youth and Sports, 2023. Available at: https://www.edu.cz/wpcontent/uploads/2023/04/Final_Vyzkumna_zprava_§_16_9_MSMT_PAQ_STE_M.pdf

O tikno nivelo taro involviribe korkore Roma ko aniba decizie bašo edukaciake politike si aver bariera bariera. Rromane komunitetura praktično naj involvirime ando menadžmento katar edukacijako sistemo, so kerel te perel pes e mesura save naj ande relacia lengere realne trubulimasa.⁹⁰ Akava bi-participacia tiknjarel o pačape ande institucionalne strukture thaj vazdel o duripe maškar e komunitetura thaj e škole.

Ande but lokalitetura, vi te si legislative angažmanura thaj formale mere, si 'muto segregacia'. Kadava si sikavdo, sar egzàmplo, katar o kerdipen e averhande klasenqo ande škole, kaj si paše ekskluzivno rromane siklövne si thodine.⁹¹ Dži kaj kadi praktika na phagel o lil e kanonesqo, si signifikantno kontradiktil piro duxo, sar so promovirinel i segregacia thaj anel ko limitirimo kontakto maškar e romane čhave thaj o maj bari populacia.

E mesura save si line pe Europako nivelo naj dosta efektivne. E thema save si membrura, inkluzivno e Čehia, džan maj dur te aplikisarel pes jekh drom savo si deskripto sar formalno implementàcia e obligacienqi bi te avel varesavo ćacutno paruvipen ando praktika.⁹² Si bibutjaripe e konkretno instrumenturengo te keren pes desegregaciake mere thaj bibutjaripe e politikane voljako te implementirinen sistemikane paruvimata ande jekh ambiènto kaj i segregacia si butivar konsiderime sar jekh 'naturalno' konsekvenca e thanesqe aranžàcie vaj e dadenqe thaj dadenqe preferènca.

E školake konsultaciake thana⁹³ thaj e suportoske mere⁹⁴ ačhen bi-financirime thaj bi-butjarne. O bi-aštipe profesionalno personalo, sar so si e školake specialne edukatora, psihologura thaj karierake konsilieri, kerel prevencia e romane siklengen te len suportu savo si lačo pala lenge trubujimata. Gasave, bi te dikhel pes o egzistuime legislativo fremo, o edukacia e romane siklengen ande Čehikani Republika ačhel signifikantno bibarabar, vi ande relacia pala kvaliteto vi akceso pe edukaciake šanse.

I kritika trubul te avel vi pe o bibaht e Evropake institucienqo. Vi te si e Evropaki Unia del love te promovirinel pes i inkluzia prekal fondura sar so si o Evropako Socialo Fondo, akava suportu si butivar fragmentime thaj fokusirime pe skurto vramake projektura. Si jekh bi-lačhipen vaš lungu-vràmaqo thaj sistematikano finansiripe, thaj o O raporto e Evropaki Komisiako 2022 vash o Monitori e Edukaciako thaj Treningosko sikavel kaj o perzistentu bi-lačhipe e societatosko konsenso pala lačhipa katar inkluzia thaj limitirime insentivura pala škole čhinaven šajimata pala Rroma siklövne.⁹⁵

Maj but, i politika e themesqi andi Čehia butivar fokusisarel pes p-e generalo mesurà save našti te keren efektivno buti ande regionurà specifiko problemura. Sar egzàmplo si o suportu vash komunitetoske centrura, save, vi te inkren pozitivno rezultatura ande varesave lokalitetura, si len limitirime reslipe thaj lengo impakto našti te hatjarel pes pe maj bari skala. Bizo akcento pe resle aktivitetura save si resle pala e majbilače regionura thaj involviripe e

---

⁹⁰ Dikh o research report 'On the segregation of Roma pupils in education' (Němec, 2020).

⁹¹ Dikh, for example, the report 'Secondary Analysis: the Highlights of Czech Education'. Czech School Inspection.

⁹² Palal maj but informàcie, dikh ibid.

⁹³ School counselling centres are institutions that provide educational and psychological support to pupils, parents and schools. These include school counselling centres, educational-psychological counselling centres and special education centres.

⁹⁴ Support measures are specific forms of support provided to pupils with special educational needs. They can take the form of, for example, a teaching assistant, adjustments to the content of education or the use of special aids.

⁹⁵ European Commission. Education and Training Monitor 2022: Country analysis for Czechia. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022, p. 5. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cd653a8f-66f4-11ed-b14f-01aa75ed71a1/language-en>

romane komuniteturengo korkore, signifikantno pharipa ande edukaciake rezultatura maškar e romane sikle thaj lenge kolegura ande majoriteto populacia ka ačhol.

Po agor, trubul te akcentirinel pes kaj te trubul te ovel čačes eliminirimi i segregacia, o them thaj e Evropake institucie musaj te len responsibilita vash olengere bibahtimata. E politike thaj e mesure trubun te aven orientirime karing e rezultatura, te promovirinen e paruvimata save reflektirinen realo trubujimata, dži kote zuraren i rola e Romengi sar aktivne kotorleutne ando proceso e paruvipnasko. Bizo akava paruvipe, duboko na-egalutnipe ka ačhol maj dur, so daravel na numaj o avutnipe e romane čhavorengo numaj vi generalo socialo kohezia.

Segregacia ande fundone škole ačhel sar sistemsko problemo. Bizo dikhipe e legislativne instrumenturengo save den suporto inkluzia, lengi implementacia si bidosta. I segregacia na numa limitirinel o kvaliteto e edukaciako e Romenge čhave numaj vi del kontribucia te barjarel pes o predrasude thaj i socialo ekskluzia. Studije sikaven kaj e škole saven si baro koncentracie Rromane siklövnenqe resen maj biläche edukaciave rezultatură thaj naštin te gatisaren e siklövnen dosta vaš o tranzicia ki maškaruni škòla.

3.2.1.3. Limitirime akceso ki maškarutni thaj maj bari edukacia

Proporcija e romane sikljovnenge save nakhen kotar e fundavno ki maškarutni edukacia si panda alarmantno cikno. Tòko 15% taro romane sikle agorinen o programia taro maškarutno sikljovibe e graduiribaske diplomasa, komparativno pobuter maj but katar 80% katar e maj bari populacia.⁹⁶ Kadi situacia si rezultato katar lungu vrama strukturalno problemura ande Čehikano edukaciako sistemo, ande savo perzistentno segregacia thaj na-dosta mere te del pes dumo e romane sikljovnenge.

E ekonomikane bariere signifikantno afektirinen e romane familijengo akceso ki maškarutni edukacia, soske butivar nane len o finansikane šajutnimata te pokinen e koštură vaš e školeqe bută, transporto, xabe thaj khera. Vi te si stipendijake programura pala romane studentura, lengo reslipe si inke limitirime. E evaluaciave raportura sikaven kaj akala programura butivar na den atunci respõnso k-e čacutne trubujimata e familienqe thaj na si dosta vazdine maškar e roma komunitetura. Maj but, o bi-ažutipe e aktiviteturenqo sar so si o mentoring thaj o žutimos pal-i karrera kerel jekh tikno nivelo e motivaciako e studentonge thaj kerel pharipe lengere suksesoske nakhavipnaske ki maškarutni shkola. Aver kritikano o problemo si o bi-aštipen te kerel pes sistematikano diagnostikano šerutno šerutno thaj te del pes buti ande škòle ande fundone škòle, save si ključno te džanen e romane siklen pe lačhe opcije pala maškarutni edukacija. Pa akala servisura, romane sikle si butivar thodine pe maj cikne nivelura edukaciave, maj dur limitirindoj lengere shaipa. Segregacia ande fundone škole direktno afektirinel o kvaliteto e edukaciako e romane sikljovnenge thaj tiknjarel olengere šanse te oven sukcesno admisija ki maškarutni škòla. Vi te si e legislative angažmanura pala desegregacia, o progreso ande kadi rig sasa minimalno. I situacia si maj dur zurali katar o na-kamlipe katar varesave lokalno autoritetura te implementirinen inkluzivno mesura thaj perzistentno predrasude andar maj but komunitetura. O bibučaripe taro dosta numero taro Roma sikavne thaj asistentura pe sikavne ande škole reprezentirinel jekh xasardo šajipe te vazdel pes o patjavipe maškar e Roma familije thaj edukaciave institucie. E romane sikavne thaj asistentura shaj te aven sar modelura e siklengen thaj den šukar kulturalne dikhimata te lačharel pes i komunikacia thaj i inkluzia. Numaj, lengi prezencia ande škòle si inke bi-importantno, thaj o them na del prioriteto lengere rekrutaciave vaj treningoske.

Dži kote si nesave pozitivno egzemplura kotar e programura save si resle te den suporto e romane studentonge prekal stipendie thaj mentoripe, kadala inicijative si butivar lokalizirime thaj bi-financirime. Sar rezultato, lengo maj baro o impakto si limitirime, thaj o potencijalo vash sistemsko lačharipe na si pherdo realizirimo. O proporcija e Romane e sikle save agorin e maškaruni škòla si inke but maj tikno sar kodo e maj bute populaciaqo. Kadava i diferència si

---

⁹⁶ Palal i Informacia pal-i implementàcia e NRSF 2023

kerdini katar i perzistento segregacia, o bi-ažutipen katar e školaqe programurã thaj mentoring, thaj na dosta sistemsko suporto vash o nakhavipe katar e primarno ki sekundarno edukacia.

3.2.1.4. Bi-aštípen e mehanizmurenqo vaś o suporto thaj o impakto e skurto-vràmaqe finansiripnasqo

O raporto katar o Ministeriumo vaś Edukacia 2023-to berśesqo sikavel e seriozno problemurã asociime e na-dosta kapaciteto thaj tikno finansiripe e školake konsultaciake thana, save si ključno te kerel pes buti e čhavorenca katar diferentne sociokulturãlo fundo, andar save si vi e rromane siklõvne.⁹⁷ Kadala thana si esenciãlo vaś te identifikisarel pes i siklãripnasqi trubujimata thaj te del pes suporto e bibahtale čhavorenge. Numaj, palal e limitirime finansikane resurse thaj na-adekvatno personalo, von našti te resen adekvatno e trubujimata sa e sikljovnenge save trubun lengere servisura. Jekh katar e maj importantne problemura si o kritikano xasaripe e sikavne asistenturenge, save khelen jekh krujalno rola ande siguripe e inkluzivno edukaciako. E sikavne asistentura si responsabilno te den suporto e sikljovnenge saven trubul individualno atencija thaj te zutin e sikavnen te keren efektívno menadžmento e klasengo e čhavorenca saven si diferentno trubujimata. I rõla e sikavne asistentura thaj sikavne save si len šaipe te den efektívno responso pala trubulimata e romane čhavorenge si krujalno na numaj ande čhavorenge škõle numaj vi ando aver nivõlo e siklõvipnasqo. Maj but katar 40% katar e škõle ande regiünurã kaj si len jekh maj baro proporcia e socialno ekskludirime lokalitaturenqi raportisarel jekh kritikano xasaripen e sikavne asistenturenge,⁹⁸ so but limitisarel e šajutnimata te del pes kvaliteto thaj individualizirime suporto e siklõvnenge and-jekh inkluzivno ambiõnto.

Maj but kana kerel pes i tranzicia katar i škõla anglal-i škõla ži k-i škõla, si jekh šukar xasaripen ando nivõlo e suporto dino e chavorenge. Te na si maj but adekvatno ažutipen ando čhavorenge kher, o čhavo žal maj dur ki fundone škõla e slabi šajutnimatenqe bi te avel len jekh šerutno suporto. Akava si specialno o lil vash e chavore kotar e romane familije kola arakhena pe čhibjake thaj kulturake bariere sar vi sistemsko bipačavipe kotar institucie.⁹⁹

Maj but, kadava bi-kontinuiteto e suportosqo maśkar e nivelurã edukaciaqe vazdel o riziko vaś o bi-lačho than e čhavore ande specialo edukacia, sar si ramosardo opral. Sar phenel o Ombdusmano, ande disave regionura, romane čhavore si sistematikane andre ande edukaciake programura kerdine vash e sikle saven si tikne mentalno disabilitetura, butivar pe baza e na-adekvatno diagnostikane evaluãciaqe alavenqi.

Te sigurisarel pes jekh dosta baro gin e kvalifikuime sikavne asistenturenge thaj te introducil pes sistematikano suporto vash o sikavipe personalo si odolesqe jekh angluni kondicia vaś te

---

⁹⁷ Czech School Inspectorate. Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2022/2023. [Annual Report of the Czech School Inspectorate for the 2022/2023 School Year.] Česká školní inspekce, 2023, p. 172 Arakhipnasqo ko:

<https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Kvalita-vzdelavani-ve-skolnim-roce-2022-2023---vvi>

PEDAGOGICKÉ.INFO, 2023. MŠMT: Výsledky výzkumu „Vytvoření souborů nástrojů určených ke zjišťování potřeb regionálního školství“ [online]. 24. října 2023 [cit. 2025-07-23]. Dostupné z: <http://www.pedagogicke.info/2023/10/msmtvysledky-vyzkumu-vytvoreni-souboru.html>

⁹⁸ Čehikani Školaki Inspekcia. 2022. Maj importantne momentura katar e Čehikani Edukacia: Czech School Inspection. 2022. Highlights of Czech Education: Selected Factors Influencing the Conditions, Course, and Outcomes of Education from the Perspective of Five Years of Secondary Analyses – Secondary Analysis.

.Disponibilno ko:

https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2023_přilohy/Dokumenty/Sekundarni_analyza_Zajimavosti_ceskeho_vzdelavani_finalPT.pdf#

⁹⁹ PAQ Research. 2022. Analysis of the reasons for the higher proportion of Roma pupils educated in schools and classes established under Section 16(9) of the Education Act, Available at: https://www.edu.cz/wpcontent/uploads/2023/04/Final_Vyzkumna_zprava_§_16_9_MSMT_PAQ_STE_M.pdf

lačharel pes i tranzicia maškar e edukaciaqe nivelurã thaj te arakhel pes i segregacia. O suporto e sikavnenge trubul te ovel phanglo e profesionalno treningosa savo lel pe sama e specifičnosti e butjake le romane shavorenca, lengi shibaki enviromentia thaj familiako fundo. Aver rig, e bibarabarimata ka oven reproducime, savenqe funda si thodine maj anglal sar e berša anglal e škola.

Aver fundavno problemo si o bičaripe e edukaciake trubujipasko e romane siklengo. Bi-efikasno thaj butivar bi-lačhe diagnostikane procenakere procesura anen kaj but romane čhave te oven bi trubujipaske inkludirime ande edukaciake programura pala čhave saven si tikne mentalne disabilitetura. Akava fenomeno, pindžardo sar 'garavdo segregacia', si la devastuime efektura pe edukacia thaj avutne butjarimaske šanse kadale xurdorre. Prekal o raporti e Ombudspersonesko, o romane čhave ano nesave regionia si ramosarde ko akala programura dži ko pandž drom maj but katar lengere kolege katar e majbari populacia. Kadi praktika na numaj phagel e bazake principura pala egalutno akceso ki edukacia numaj vi vazdel e edukaciake na-egalitetura thaj perpetuil ciklura e čororipasko.

Ano raporti e Edukaciako Ministeriumesko sikavela ini kay implementipe e masurenko kola resle te laqharen o suporto vash e romane sikle djal but tikno thaj butivar si chaljardo kotar o bipolitikano kamipe thaj finansiripe. Vi te si ke le školaqe konsiliaqe thana si len jekh ključno rōlo andi identifikàcia le čavorrenqe trubuimatenqi thaj te den adekvatno suporto, von si inke bi-financirime thaj naj len dosta kapaciteto te keren pire butja efektivno. Sar sar rezultato, but čhave save ka len lačhipen katar o suporto na len les, so kerel negativno efekto pe lengo edukaciake rezultatura thaj avutne žividipnaske trajektōrie.

Ano konteksto e inkluzivno edukaciako, si vi klaro kaj e themesko politika but vrama teljarda o trubulipe vash sistematikano thaj reslo drom te den suporto e romane siklengje. Naj dosta intervencia te te sigurinen egalutne shaipa thaj te arakhen e chavore te na oven bi lache thana ano na-lačho edukaciako programura. E mesure save si kerdine te lačharen kadava problēmo butivar ačhen pe lil vaj si implementime pe jekh limitirime skala, savi na anel ko ažukerdo rezultato.

Si trubujipe e themeske na numaj te vazdel o finansiripe vash e shkolaki konsultaciake thana thaj sikavne asistentura, numa vi te sigurinel pes kaj e diagnostikane procesura ka keren pes transparentno thaj objektivno. Te lačharel pes o kondicie vash e buti e skolake konsultaciake centrenko, vazdipe e disponibilitetosko e sikavne asistenturenko thaj introdukcija e maj zorale kontrolake mehanizmurenqi vaš te arakhel pes edukaciaqe trubujimata si ključne paša save šaj te ažutil te eliminisarel pes perzistentno na-egalutnipe thaj te lačharel pes edukaciaki situacia e romane siklengje. Bizo kadala paša, o problēmo taro nadostato finansiripe thaj suporto ka dureder ka perzistirinel thaj ka buvljarel edukacijako pharipe maškar o Roma čhave thaj lenqe kolege. O bibutjaripe e mehanizmengo vash o suporto, maj but e sikavne asistentura, e shkolake konsilierura thaj aver profesionalcura, ačhel jekh kritikano problemo. Ano but regionia, akala pozicie si tikne finansirime thaj po personalo, odolesqe e rromane siklōvnenqe trubujimata na aven pherde.

Aver baro pharipe vash efektivno implementacia e NRSF-esko si o skurto-vrjamako natura e projektosko finansiripe. E Evropake thaj nacionalne fondura fokusirinen pe duj-beršengere vaj vi jekh-beršengere projektura, so phagel i kontinuiteta e aktivitetura thaj arakhel lungovrjamake paruvimata. E paruvimata andar e komunitetura, maj but ande edukaciaki rig, trubun lungovrjamake thaj koordinirime zumavimata save si inkompatibilno e gasave skurto vramake horizontonca. Maj but, le procesura le monitoringoske si butivar limitirime pe formalitetura, thaj lengere rezultatura žangle te den kontribucia ki politika vaj praktika paravel. Akana e Evropake institucie butivar den akcento pe importanca e monitoringoski, von na thoven dosta presia upral e thema save si membrura te keren thaj te implementirinen efektivno evaluaciake sistemura. Bi fundamentalne paruvimata ki evaluacia thaj finansiripeske metode, e efektivnost e NRSF-eski ka ačhol limitirimi. Perzistentno problemura sar so si segregacia, cikno nivelo e

participaciako e romane čhavorengo ande edukacia thaj o skurto-vràmaço fokuso e projèktenço našti te avel reslo bi jekh sistematikano thaj lungo-vràmaço drom savo sikavel o trubujimata e romane komuniteturengo thaj siguril lengi aktivno participacija.

3.2.2. Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problèmosqo

O NRSF si jekh bazako dokumento e Čehiako savo si les o ciljo te eliminisarel e bibarabaripe ande edukacia thaj te del suporto e inkluzia e romane čhavorengi ando sićimasko sistemo. O dokumento vazdel pes upral o Evropako fremo thaj identifikisarel e ključne mere, inkluzivno te siguril pes jekhutno akceso ki edukacia, te promovirinel pes inkluzivno sikljovipe thaj te arakhel pes i segregacia. Sas but importantne paruvimata ande Čehikani legislatcia savi den kontribucia te pheren pes kadala objektivura. Mashkar o maj importantno si o amandmano kotar o 2016 bersh ko Edukaciaço Zakono, savo introducisardas o obligatòro phiripen ando paluno berś ando škòla thaj introducisardas jekh sistemo e akharde suportoske mesurengo. Akava sistemo si kompletirimo kotar jekh maj zurali rola e shkolaki konsultaciake centrura thaj maj baro hasnipe e sikavne asistenturengo. Kadala measure kerde i baza vaś o implementacia e inkluzivno edukaciaki, numaj lengo impakto ačhel limitirime. Bizo dikhipe e deklarime goalengo thaj legislativne paruvimata, strukturalno pharipa ačhile save mukhen e efektivno inkluzia e romane čhavorenge ando edukacia ande rig. Sar vakerdo ano 2023 NRSF 'Implementaciako Monitoripe Raporti', o Romane čhave panda arakhen pes bi lačhipnaça thaj bibarabaripnaça ando akceso k-i lačhi edukacia, maj but andi jekh tikni vràma, so si but importanto vash olengero avutno sikljovipe.

E NRSF-eskere cilura ando kotor e edukaciako si ande relacia pala e identifikuime trubujimata katar e romani populacia. Sathaj, lengi implementacia si but limitirimi. Bizo angažmanura te kerel pes desegregacia thaj te promovirinel pes i inkluzia, na jekh baro lačharipen sas kerdo, sar si sikavdo katar e dàte katar o raporto e evaluàciaço pal-o implementàcia e NRSF-esqi. Akanutne mere save den suporto e edukaciake e romane čhavorenge si but bi-efikasno, thaj bare pharipa ačhen pe sa e nivelura e sistemasko. E majbare pharipa si o na-dosta legislativo phanglipe e suportoske mesurengo, slabo efektivnost e monitoringoske mehanizmengo thaj o bi-koordinacia maškar ključne aktora, maškar lende i administracia e themeski, lokalno gavermento, škole thaj Roma komunitetura. Perzistentno segregacia thaj o bi-ažutipe lungo-vràmaço stabilo thaj sistematikane finansirime programura maj dur vazden e na-egalitetura ande edukacia. Vi te si o NRSF konceptualno lačho ande relacia e sasto, lesqi praktikani implementàcia po than si anglal but pharipa, thaj vov inke na reslās le ažukerde rezultatură.

O bi-aštipe te kerel pes jekh koherènto metodològia vaś te evaluisarel pes thaj te monitorisarel pes i implementàcia e NRSF-esqi si maj tikno tele e NRSF-esko efektiviteto te kerel buti e deskriptuime pharipaske. Akava bi-ažutipe kerel baro subjektiviteta ano dikhipe e areslipasko e strategikane objektivurengo, e diferentno aktorencar save interpretirinen areslipa ano but diferentno droma. E themeske institucie butivar prezentuin optimistikane raportura pe implementàcia e angažmanurenqi, kana i civilo societeta butivar sikavel jekh bi-ažutipe e šajutne rezultaturengo thaj bi-pherdo konkretno akcie. Kadala diferencie na numaj čhinaven o pativipen maškar e ključne interesime riga, numaj vi čhinaven jekh objektivno patreto pala e aktualno efektivnost e strategijaki. I NRSF-esqi evaluàcia ando nivelo e themesqo si karakterizirime katar o bi-aštipe te avel jekh klaro thaj phandlo monitoringo sistemo savo inćarel lačhe definime kriteriumură, vràma milestones, thaj standardizirime procedure. Akava xasaripe kerel te oven evaluime o progreso ano implementiribe i stratègia si but inkonsistènto thaj phares te kerel pes i komparacia ando vaxt. E evaluaciake raportura butivar bazirinen pe formalno thaj kvantitativno indikatora, sar so si o numero e aktiviteturengo save si suportirime vaj organizacie save si ande relacia, bi te reflektirinel pes o ćačutno impakto upral e romane komunitetura vaj te lel pes sama e eksperienca e targetosqi grùpo.

Na sar avrutne egzemplura kote so e publikane institucie thaj e independentno ekspertoske platforme si sistematikane involvirime ki evaluacia e strategienqi, ando Čehikano ambiènto, i šerutni responsibiliteta vaś o monitorisaripen si mukhli e individualne ofisionalenqe vaj e

membronqe butaqe grupenqe bi jekhipenqi metodologjia. Kana o Monitoripe Komiteto pala aktivitetura katar Agencia pala Socialo Inkluzija thaj Komiteto pala Implementacija katar o NRSF isi, olengere funkcionalitetura si limitirime – nane len exekutivo autoriteto, strukturirimo fremo vash evaluacia thaj nashti te sigurinen transparentno thaj konzistento monitoringo e impaktosko e politikengo pe phuv. Aver problemo si limitirime kapaciteto e civilo societatosko. CSOs, save šaj te len jekh rola vaš monitoringo thaj te aven kontraverzno procene, na si len dosta finansikane thaj personaloske resurse. Vi von naj len akceso te den relevantne date thaj metodologikano suport. Sar rezultato, o monitoringo si butivar limitirime ko deskriptivno raportura bi analitikane pherdo thaj bi-reakciaqo, so kerel te keren pes ažutimata andi implementacia e stratègiaqi. Kadi situacia inkrel pes vi te si butivar akharde vash jekh independento thaj bazirime pe evidenciako sistemo vash monitoripe.

Jekh katar e maj problematikane aspèkturā si i diskrèpanca maškar i NRSF-esqi procena thaj o ćaćutno situacia e romane komunitetengo. Rodipaske date, sar so si o rodipe kotar o 2021 bersh kotar e Evropaki Uniaki Agencia vash Fundamentalne Hakaja,¹⁰⁰ sikavel klaro kaj o NRSF na kerel efektivno buti e kritikane pućipnasa sar so si segregacia ande edukacia, cikno nivelo e participaciako e romane ćhavorengo ande angloškolaki edukacia thaj nadosta suport vash o nakhavipe ki mashkarutni shkola. Kadala problemura na numaj aćhile, numaj ande varesave regionura si ćaćes si maj bilaćho, palal e akanutne date. O raportu e gavermentosqo pali implementacia e NRSF-esqi phenel kaj 29.2% e romane siklōvnenqe sas siklōvne ande škōle kerde ando § 16 andar o Zakono pal-o siklōvipen ando 2022-to berš, e tikno vazdipen andi kadaja proporcija maškar o 2021 thaj o 2022 (katar 29%), so sikavel jekh maj dur strukturālo segregacia. E projektura finansirime katar e Evropake thaj nacionalne žanglimata butivar na si len lungu-vrāmaqo sastipen, so kerel o anglal-vaxt agorisardipe e aktiviteturengo save šaj te anen jekh sistemātiko paruvipen. Akava problemo si vi vakerdo ano raportu e gavernosko vash implementacia e NRSF-esko, kote so vakerel kaj but projektia nane len kontinuiteti, naj len sistemsko barvalipe e rezultaturengo thaj si agorisarde bi te len pes palal-o-vaxt. Projektura finansirime katar E Evropake thaj nacionalne žanglimata butivar na si len lungu-vrāmaqo sastipen, so kerel te agorisarel pes anglal o vaxt e aktivitetura save šaj te anen jekh sistemātiko paruvipen.

Eksempla sar meripe savo si implementirimo po drom te laćharel pes edukaciake kondicie e romane ćhavorenge si o furnizipe e bipokininde školake habeske. O ciljo kadale mesurako si te lel pes tele e finansikane bariere save na mukhen bi-laće familije katar o pherdo kotorleutnipe ande angluni školaki thaj ande primarno edukacia. Gratuime habe na numaj te sigurinen o akceso ki xabe numa vi te vazden o phiripe ki shkola thaj te keren pozitivno efekto pe akademikane performanse. JEKH studia sikavel kaj o bipokinipesko xabe signifikantno kerel efekto pe regularno shkolako phiripe thaj laćharel edukaciake rezultatura vaš e ćhave katar e familie saven si tikno inkōsto.¹⁰¹ Maškarthemutne egzemplurā konfirmisaren i efektivitāta kadale mesuraqi. Anda Finlando, Švedo thaj Estonia, kote so si dino bipokinipesko habe sa e ćhavorenge, pozitivno efektura sas dikhline na numaj pe frekvenca numaj vi pe sastipe thaj socialo integracia e sikljovnengo. Sar phenel o E Evropaki Uniaki Agencia vash e Fundamentalne Hakaja,¹⁰² akava drom si konsiderimo sar ključno instrumento vash te arakhel pes o socialo ekskluzia thaj edukaciako bibaht. Maj dur, o 2019-to beršesqo ‘Muk len te xan lunžo’ studia¹⁰³ konfirmisarel ke o bipokinipesko o habe laćharel e siklōvnenqe škōlaqe performānce, kadava efekto si maj but dikhline vaš e ćhave katar e socialo bibahtale funda. Ki Ćehia, isi programura te den suport e školake xabeske, sar so si o ‘Škola Programo vaš o xamasko’, finansirime katar i EU. Numa, kadala programura si len limitirime reslipe. Sar

¹⁰⁰ FRA. (2021). Roma in 10 European Countries. Main Results. Publication Office of the European Union. Available at: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf

¹⁰¹ PAQ research. 2023. The impact of providing free school lunches on the attendance and educational outcomes of children from low-income families.

¹⁰² FRA. 2020. Coronavirus pandemic in the EU – impact on Roma and Travellers.

¹⁰³ Kristin F. Butcher. 2019. Let Them Eat Lunch: The Impact of Universal Free Meals on Student Performance. National Bureau of Economic Research Working Paper No. 26162.

egzàmplo, ando 2023, E žene vaš e žene—jekh katar e maj bare partnerurã le Ministeriosqe vaš Edukacia—žutisarde karing 14,500 çhave prekal inicijative vaš bipokinipesko xabe e školaqo. Numaj palal e ginavimata, but maj but çhave si ande trubujipe kotar asavki ažutipe, nesave ginavimata sikaven kaj o gin šaj te ovel kotar e šela šela.¹⁰⁴ PAQ o rodipe sikavel kaj kompleksne kriteriumura thaj birokratsko procedure butivar keren te na resel o suporto sa familije save si ande trubujipe. Aver problemo si o stigma asociirimo te del pes habe numaj e alosarde çhavorenge. Kadava stigma sas dikhlino avrial, sar egzàmplo, ande Litvania thaj Ungro, kaj e çhavora save line bipokinipesko le habena sas butivar diskriminirime katar lengere kolege. Te šaj te ciknjarel pes kadava riziko, si rekomendisardo te kerel pes jekh trubul te kerel pes universalno bipokinipesko sistemo sar so si ando Shvedo vaj ande Slovakia. Bizo kadala mere, trubul te akcentirinel pes kaj o bipokinipesko xabe si numaj jekh instrumento te kerel pes buti e maj bare problemenca ande edukaciako sistemo. Studije katar o FRA thaj o Ombudsperson¹⁰⁵ sikaven kaj e ključne pharipa si perzistentno segregacia, tikno nivelo e dadenqo thaj dadenqo pativipen ande institucie thaj jekh bi-ažutipnasqo mehanizmo. Kadala problemura trubul jekh pherdo drom savo phandel e bipokinipeske lunchura e avere mesurenca sar so si o laçharipe e familijako šajdipen, te sigurisarel pes o aksesio k-i laçi edukacia ande thana kaj si but koncentràcie e manušenqe save si socialo avri shudine thaj te zurarel pes i rola e komunitetosqe centurenqi. Palal i analiza katar o PAQ Research,¹⁰⁶ i introdukcia bi lovengo xabe sa e çhavorenge katar familije saven si tikno inkomesti ka koshtinel karing 700 milionura CZK (28.44 milionura EUR) ži ka 1.1 miliardura CZK (44.69 milionura EUR) sako berš, so reprezentisarel 0.35 – 0.55% katar e regionalo edukacia buzèto. Kadala koshti si bi-importantne ande relacia e potencijalne laçhipnasa, sar te laçharel pes e çhavorenqi edukacia e rezultatura šaj te anen lungo-vràmaqe redukcie ande socialo bibarabarimata thaj maj baro ekonomikano barvalipen.

3.2.3. Sinergija e avere akciencar

Te kerel pes buti e problemurenqe avrial o NRSF na si numaj jekh komplemento e egzistuime strategienqo, numaj si jekh trubujipe respòndo pale lungo-vràmaqe sistemàtikane bibaxtagorã save astaren e rromane komunitetura. I urgencia te arakhel pes thaj te çhivel pes solucie si maj importante, soske but kritikane puçhimata açhile bi-dikhle vaj na-adekvatno adresirime and-o akanutno vaxt strategikane fremurã. Kadala problemura nashti te aven maj dur çhudine, soske te na reslãs len ka kerel pes maj but na-egaliteta, vazden e socialo tenzije thaj phagen o patjavipe ando institucionalo suporto.

Jekh ključno argumento savo zurarel i trubujipe te adresuin pes e problemura avrial o NRSF si o perzistentno bi-efikasno egzistuime mesura. Perzistentno segregacia ande edukacia, cikne butjake procentura thaj bibutjako kher sikaven klaro kaj e egzistuime strategije na resen e ažukerde rezultatura. E romane komunitetura dureder te arakhen pes e marginalizaciasa savi na numaj si socialo bi-laçi numaj vi ekonomikane bi-sastipasqi. Neglijindo kadala problemura keren lungo-vrjamake kosti save afektin sa e societeta.

---

¹⁰⁴ Svoboda, M. Přes 25 tisíc dětí dostalo obědy zdarma. Přibývá rodin, které je nemohou zaplatit. [Over 25,000 Children Received Free School Lunches. The Number of Families Unable to Afford Them Is Growing.] Asociace krajských samospráv ČR, 3. July 2023. Disponibilno ko: <https://www.asocr.cz/obsah/54/pres-25-tisic-deti-dostalo-obedy-zdarmapribyva-rodin-ktere/333928>

¹⁰⁵ Dikh: Veřejný ochránce práv. 2020. Zpráva o vzdělávání romských dětí v České republice.

¹⁰⁶ Korbelt, V., Zeman, J. & Škvrňák, M. Free School Meals Have Proven Results. We Show How to Set Up the System in Czechia. PAQ Research, 2024. Disponibilno ko: <https://www.paqresearch.cz/post/obedy-zdarma-maji-prokazatelnevysledky-navrhujeme-jak-system-nastavit-v-cesku/>

I urgencia te implementirinen pes akala mere si suportirime kotar e repetitivno rekomendacie e ekspertonge save sikaven o pharipe maškar e phende objektivura e Strategiake thaj e realiteta pe tereno. Jekh katar o maj baro xasaripe si o bi-aštipe te avel jekh pherdo drom savo integril e diferentne strategie thaj programura ande jekh butjarimasko sistemo. Sar egzemplo, edukaciake mere save si resle te den suportu e romane čhavorenqe nashti te ovel sukcesu bizo te kerel pes buti e problemencar e khera thaj buti. Akava bi-integraciako činavel o impakto katar e individualne aktivitetura thaj kerel xasaripe e finansikane thaj manuškane resursengo.

Kadale mesura si justifikuime katar e principura pala egaliteto thaj socialo justicia. E romane komuniteten isi len hakaj te ovel len jekhutno aksesu ki edukacia, buti thaj khera, sar vi aver dizutne. Te ignorinel pes kadala hakaja na numaj kontra e demokratikane valutenqe numaj vi phagel i sasti socialo kohezia. I Evropaki Unia thaj I Čehia kerdas klaro angažmanura te del suportu e bi-lače grupenge, save butivar ačhen bi-pherde ande kazuso e romengo. Odoleske si esencialno kaj o them thaj olengere institucie te pindžaren i realiteta thaj te len mere save den atūnci respōnsu pal-e čacūtne trubujimata e romane komuniteturenqe.

E ključne solucie save naj dosta kerdine ande akanutne strategije si o introdukcija e lungovrjamake mehanizmura vaš finansiripe te šaj te paroven pes e skurto-vrāmaqe thaj fragmentime projēkturā. Bizo stabilno finansiripe, sastipasko progreso nashti te ažukerel pes. Paše odova, trubul te thovel pes jekh phanglo legislativo fremo te šaj te arakhel pes na-efikasno menadžmento thaj te zoraren implementacia e merengi sar desegregacia e školaki. Legislativo suportu trubul te avel akomodime katar jekh efektivno monitoringo sistemo te siguril pes transparenca thaj evaluin o impakto katar e individualne mesura.

Aver ključno kotor si involviribe e romane komunitetengo ano planiripe, implementacia thaj evaluacia e mesura. Aktivno participacia e Romengo ano keripe e politikako si esencijalno te sigurinel pe efektivnost thaj legitimiteto e inicijativengo. Bizo lengo input, na si šajpe te keren pes mesura save čačes sikaven lengere trubujimata. Akava drom vi zurarel o pachape ande institucie thaj promovirinel e socialo inkluzia.

O urgentno trubujipe te keren pe akala pasura si maj dur te sikavel pe o fakto kaj e romane komunitetura arakhen pe na numaj historikane bi-lačhipa numaj vi akanutne pharipa save si phangle e ekonomikane thaj socialne paruvipnasa. O vaxt te implementisarel pes kadala mesura si limitirime, thaj maj dur činavipen šaj te avel les seriozno konsekvence vaš i sasti societeta. Solucie avrial o NRSF si odolesqe na numaj jekh alternativa, numaj jekh fundamentalo drom karing o keripe jekh maj lačo thaj maj kohezivno societeta.

3.2.4. Romani participacia

I participacia e Romane thaj pro-romane civilno amalipaskere organizaciencar si importantno faktori an i realizacia e strategijengo save si resle te lačharen o statuso e romane komunitetengo ande Čehia. Lengo involviripe na numaj limitirime ko implementiribe e individualno projekteengo, numaj vi inčarel participacia ko keripe e politikako, o gataripe e akharipnasko pala propozalo thaj evaluacia e programurengi finansirime katar publikane thaj Evropake žanglimata. Paše odova, akharde reprezentantia taro romano minoriteti ko bukjarne khedipa baši gataribe o akharipe PRO-ROMA, savo kamel te kerel platforma vash reslo finansiripe vash komunitetoske intervencie telal o OP JAK. Sar vi, o involviripe e Romengo si specifikuime ko kazuso e OPZ+ akharipasko (Specifik Obiektivo 2.3). Ko rami taro PRO ROMA subvencijako programo anuncirimo taro OP JAK, evaluatorija taro Roma sas ande evaluacia e aplikacijenqi ando berš 2023. Maj dur, jekh romano reprezentanto sas kotor ando selekciako komiteto ando akharipe pala propozalo fokusirime pe edukaciake aktivitetura katar nacionalne minoritetura. Kana akava paso kontribuisarda ki majbari transparenca thaj inkluziviteta ano procesi e decizjako, sikavela vi kaj e Rromengi involviripe ande evaluacijake thaj ande decizjake strukture ačhel limitirime.

Sar ini, o Ministeriumi baši buti thaj socijalno pučipa činavgja reprezentaten taro romano minoriteti ko piro konsultativne organura, ande partikularno e Komisia vash Socialo Inkluzia thaj o Programosko Partneripe andar o fremo e OPZ+-esqo (Specifiko Objektivno 2.3). Kadala reprezentantura len kotor ande diskusia pala planura pala projektura thaj akharel propozalo telal o prioriteto savo si reslo te del suporto e marginalizirime komunitenge.

Bizo kadala lače measure, si importante te dikhel pes o bi-sistemàtikano dàto pale save specifikane aktiviteturà Romane organizacie kerena implementacia ano fremo e operative programengo thaj savo impakto lenge intervencie si te aven. Maj but publikane dokumentura thaj evaluaciake raportura fokusirinen pes maj but pe formalno indikatora (sar egzàmplo, o gin e akharipnasqo vaj alokuime love), kana konkrèto egzàmplurà vaš e rromane organizàcie participacia ano tereno thaj olengero impakto pe target grupe ačhile bi dosta astarde.

O Maj Baro Revizijako Ofiso vi vov kerdas kritika pe akava than, alarmirindoj ano piro raporto vash o phagipe e suporto, kompleksne thaj birokratsko pharipa, thaj o bi-aštipe e sistemasqo savo ka del šajsaripen e maj tikne organizacienqe, inkluzivno e romane organizacienar, jekhutno akceso ko finansiripe. Sar rezultato, maj but finansiripe agoril pes bare organizacie, ži kana si komuniteta-ankerde thaj eksperiencake aktora save šaj te den efektive intervencie ande marginalizirime lokaliteta si butivar mukhle bi suportosko. Numa, akharipa save ciljaren target grupe taro Roma komuniteta si jekh na-dosta kotor katar o sasto volumo e grantoske mehanizmengo. Sar egzàmplo, o akharipen No. 2.3 telal OPZ+ dikhlja baro vazdipe e aplikacienqo, numaj pali limitirime alokacia, numaj jekh kotor lendar šaj te avel suportirime. E maj cikne romane organizacie, specialo, sas maškar kodola save našti te keren pire projektura bizo dikhipe pe lengi trubujipe soske si len limitirime kapaciteto vash absorbipe thaj phare kondicie. Akana, ano akanutno sistemo, vi lače gatisarde intervencie agorin pes bi-lače soske o sistemo e evaluàciaqo našti te kerel adekvatno sikaven lengo kontèksto thaj kontribucia po tereno thaj and-o than te fokusisarel pes numaj p-o formàlo pherdipen le aplikacie thaj evaluil o kvaliteto lengere sasto maj but katar lengo kontribucia.

Kotar avela kaj o zuraripe e rola e romane organizaciengo trubul te ovel prioriteti na numa ko pučipe e barabaripaske akceso, numaj vi sar jekh instrumento vaš te lačharel pes i efikasitàta. E romane organizacie si len eksperienca thaj patjavipe ande komuniteta, so si kritikano vash o sastipasko impakto e projekteengo. Anda kodo si esencialno te lačharel pes o disponibilitèta e datengo palo lenqo involviripe thaj impakto, te vazden lenqi kapaciteta te keren projekturà thaj te zuraren lengo involviripe ande sa e faze katar e politikaki implementacija. Aver rig, e organizacie save si len šajpe te xramosar jekh lači projektosqi aplikàcia numaj šaj te na avel la realo thaj dikhlino rezultàto ka avel butivar suportime, so ka te avel sikado ande generalno patreto pe parujimata ande romani integracija. Pale, ka ovel suporto e organizacienqe kaj sikaven kaj kerena buti e Romencar, numa savenge na samo mangela o pachape taro korkore Roma, numa thaj si len projektura orientirime karing jekh paternalistikano drom.¹⁰⁷

3.2.5. Specifična rekomendàcie pali edukacia

- I. Segregacia ande edukacia limitiril egalutne šaipa pala Rromane čhavre. Si esencijalno te promovirinel pes legislativo mere mamuj segregacia, suportirime katar koordinàcia maškar e themesqe autoriteturà, lokalo autoriteta thaj škole. I kooperacia e romane komunitencar si esencijalno te sigurinen kaj e mere sikaven lenge trubujimata. Jek studia pe segregacia e romane siklenge (2021) sikavel kaj 24% taro romane sikle phiren ande škole kaj von si maj but, so negativno afektil lenge edukaciake rezultatura.

---

¹⁰⁷ As the detailed content of the projects that have been submitted is not publicly available and only published in general terms, specific evidence regarding their focus or contribution cannot be provided. However, the author of this statement is part of the evaluation processes and therefore has direct experience with the process of assessing the quality and impact of these projects.

- II. Involviribe e romane komunitetengo ano keripe e edukaciake politikengo thaj olengere participacia ano procesura vaš decizie ka sigurin ke e mesure save si adoptuime maj mišto sikaven lenqe realo trubujimata thaj kulturalne specifičnosti. Kado drom si te zurarel o pachape mashkar e shkoli thaj e rom familije thaj te promovirinen jekh inkluzivno sikljovipasko ambienti. Sar egzàmplo, o akharipe PRO-ROMA telal o OP JAK fokusiril pe po suportò pala naformalo siçope pala romane çhave thaj terne thaj akcentiril pe importanca e kooperaciaki e romane organizaciencar.
- III. Evropake fondurja trubuj te den prioriteto pe lungovrjamake thaj sastipaskere projektura te den dumo e inkluzijake e Romengi çhave upral skurto-vràmaqe inisiàtive save si len limitirime impakto. O akcento trubul te thovel pes pe transparentno evaluacia e efektivitetosqi kadale fondurenqi. I Evropaki Komisia (2022) rekomendisarel fokusirime pe projektura save si len lungo-vrjamake impakto thaj sastipe.
- IV. Adekvatno finansiripe si esencialno te sigurinel pes kvalitetno edukacia sa e çhavorenge. O vazdipe e finansirimasko ka del shaibe e škòle te len dosta but siklårnenqe asistenturà, školaqe psilogurà thaj aver trubul profesionalcura te zutin e romane siklen. Akava ka vazdel o šajpe e školaço te keren efektivno te den дума pale individualne trubujimata le siklõvnenge thaj te den kontribucia ko lenqo edukaciaço suksèsò.
- V. E diagnostikane alava vaš te identifikesarel pes e specialo edukaciaqe trubujimata si butivar finansirime katar e granturà thaj volontàro, numaj but ačhile bi-aktualno thaj naj len etnikani senzibiliteta. Lengo maj dur hasnipe rizikuil te kerel bilaçhe klasifikacia e Rromenqi çhave saven si tikne intelektualne disabilitetura, save šaj te çhiven len ande specialo edukacia, segregacia, thaj limitirime aksesò ki shkola. Data katar o Ofiso e Ombudsmanesqo sikavel kaj e romane sikle si paše deš drom maj but te sikljon telal e specialno edukacia fremuria sar lenge na-Romane amala. Kadi diferencia sikavel e urgentno trubujipe te kerel pes revizia thaj standardizirinen e procedure e evaluàciaqe thaj trenirinen e profesionàlurà save den konsilio ande kulturàlo senzitivne metode. Studije katar o Ministeriumo vaš Edukacia konfirmisaren kaj e bi laçhe diagnoze si inke ande buti, bi te dikhel pes klaro evidencia vash lengo negativno impakto. E kritika phenel kaj akava sistemsko bibaht si institucionalno diskriminàcia. Te si ke le alava sikaven ke keren nasvalipe, von trubun te aven line avri vaj te aven thodine striktno regulacia thaj sigo paruvipe. E Evropaki Uniaki Agencia vash e Fundamentalne Hakaja del varningo kaj e diagnoze save ignorinen o socialo bibaht si vi bi-efikasne vi bi-etikane. O bi-lačhipen e themesqo te te thoven pes e moderne standardura sikavel jekh maj baro bi-responsabiliteto thaj politikano kamipe. Jekh 2022-to beršesqo rodipen sikavel i trubujipe te introducil pes jekh uniformo diagnostikani metodològia thaj te siklõvel pes e profesionàlo personalo te sigurinen adekvatno aksesò e romane çhavorenqe.¹⁰⁸ Te šaj efektivno te kerel pes buti kadale problemosa, si esencialno kaj o them thaj leske institucie te ačhon te toleririnen bi-efikasne droma thaj te promovirinen aktivno o reforma e diagnostikane procesurenqi. O pučhipen trubul te kerel pes: te žanas ke kadala utilite si nasvale, sostar von si inke kotor katar o edukaciako sistemo? Akava si puçipe savo o them thaj o profesionalno e institucie musaj te den atùnci respònso.
- VI. Studirindojo suksesutne modelura vaš inkluzivno edukacia ande aver thema šaj te del šukar dikhimata vaš implementiribe e efektivne strategijengo ano Čehikano ambienti. Sar misal, nesave Evropake thema si len sukcesno implementiribe e programencar saven si reslipe te integririnen e romane çhaven ko mainstream škola, so reslās te laçharen pes e edukaciaqe rezultaturà.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ Hoření, K. & al. Výzkumná zpráva: Analýza příčin vyššího podílu romských žáků vzdělávajících se dle RVP ZV UV ve třídách zřízených podle § 16 odst. 9 školského zákona a návrh souboru opatření

- VII. O lungo-vràmaço trubulipen vaš o monitorisaripe e kvalitetosqo thaj e evaluàcia e mesurenqi, sar si sikavdo ando NRSF, sikavel peski importanca. Numaj, e ćacutne paruvimata save sikaven kadava legitimno mangipen si inke minimalno. Akana isi jekh bi-aštipe te kerel pes jekh pherdo sistemo vaš e kolekcia thaj i analiza e datengo savi ka šaj te kerel pes efektivo evaluàcia e impaktosqi e mesurenqi savi si implementisardi. Bizo lačo kvaliteto data, si našti te dikhel pes objektivno te si e politike save si implementime si ćačas lačharipe e edukaciake rezultatenqo e romane čhavorengo. Akava problèmo si dikhlino vi ande Evropaqe strategie, save den akcento pe importanca e monitoringoski numaj na den dosta akcento pe obligatòro introdukcia e evaluàciaqe sistemurenqi ande thema save si membrura. Monitoringoske procesura vi butivar ačhon formalno, thaj lengere rezultatura tikno drom den kontribucia ko realno paruvipe ki politika ja edukaciaki praktika. Te te nakhavel pes akava problèmo, trubul te vazdel pes o finansiripe, te zurarel pes o profesionalno kapaciteto thaj te lačharel pes i koordinàcia maškar e governosqe institucie, e škòle thaj e CSO-urã. Paše odova, si esencijalno te te kerel pes jekh solidno legislativo baza vaš o monitorisaripe. And-o than te žutil pes lungo-vràmaqe strategije, o finansiripe si butivar koncentrimpe pe skurto vramake projektura saven si limitirime impakto. Evropake institucie butivar akcentirinen i importanca e monitoringoski, numaj na keren dosta presia pe thema save si membrura te barjaren pes thaj te implementirinen efektivo evaluaciake sistemura. Aver kritikano xasaripe si o tikno nivelo e involviripe e romane komunitetengo ano procesi e monitoripesko. Bizo lengi aktivno participacia, si našti te sigurisarel pes kaj e rezultatura e evaluacienqe ka maladjon e realne trubuimatenqe thaj prioritetenqe Romane familije. Gasavi participacia šaj te promoviril maj baro paštivipen ando edukaciaqo sistemo thaj te vazden e efektivnost e mesura save si implementirime. Involvirime romane komunitetura ka vi te ažutil te na avel e procesurã e monitorisaripnaske divorcime katar i realiteta thaj te sigurisarel pes ke von efektivo te adresuin e problemura.
- VIII. O them trubul te lel aktivno rola te vazdel e kolaboràcia maškar e škòle, e familie thaj komunitetura. Akava drom mangel, ande partikularno, maj baro finansiripe vash e shkolaki konsultaciake thana thaj suportoske programura te šaj kadala institucie te den atùnći e specifikane trubuimatenqe e regionurenqe saven si len baro koncentracie e socialno ekskludirime komuniteturengo. E legislativne mesure trubun te definisaren klaro obligacie e školaqe te keren buti e komuniteturenqe thaj e dadendar thaj e dadendar, inkluziv regularo monitorisaripen thaj evaluàcia katar e efektivnost kadale aktiviteturengi. I Evropaki Unia šaj te del jekh baro kontribucia

---

pro oblast vzdělávání a další relevantní oblasti. [Research Report: Analysis of the Causes Behind the Higher Proportion of Roma Pupils Educated According to the Framework Educational Programme for Pupils with Mild Intellectual Disabilities in Classes Established Under § 16(9) of the Education Act, and a Proposal for a Set of Measures in Education and Other Relevant Areas.] Ministry of Education, Youth and Sports, 2023. Disponibilno ko: https://www.edu.cz/wpcontent/uploads/2023/04/Final_Vyzkumna_zprava_§_16_9_MSMT_PAQ_STE_M.pdf

¹⁰⁹ In Romania, for example, a ministerial order on desegregation has been issued requiring schools to integrate children from different ethnic groups and to regularly monitor for segregation. In the Netherlands, there is an emphasis on local community projects that not only involves monitoring the composition of classes but also actively promotes individualised educational approaches to avoid the segregation of pupils along ethnic lines. In Germany, schools regularly analyse data on school performance and the socio-economic composition of classes, which allows for early detection of possible segregation and targeted integration measures. Sweden has put in place a comprehensive monitoring system to ensure, through regular assessments, that every child has equal access to quality education, regardless of ethnic or social background. In Spain, some regions are experimenting with decentralised models, whereby schools are given greater autonomy to design inclusive programmes, which are then regularly evaluated by the Ministry of Education. These examples demonstrate that different European countries are finding their own effective ways to counter segregation and promote inclusive education, providing valuable insights for implementing similar measures in the Czech environment.

ži ko te del pes lungo-vrjamake finansijako suporto savo si kerdo te vazdel pes komunitetoske programura. EU-esko finansiripe, sar so si sar o ESF+, trubul te fokusirinel pes maj anglal pe sistematikane thaj dureder projektura save den suporto e inkluziake Romane chave. E Evropaki Komisia trubul te dikhel o efektivno hasnipe kadale lovengo ando Thema save si membrura thaj den metodologikane rigärimata pal-i adopcia e suksesutne maškarthemutne modelura vaš kooperàcia maškar i škòla thaj i komunitèta.

3.3. Butäqo than

I buti e Rromenqi an i Čehia ačhol jekh katar e majimportantne problemurä savesqi solucia si ključno na numay vash te laqharen o jivdipasko standardi e romane komunitetyengo numay vash olenge pherdo socioekonomikune integràcia andi societèta. Stabilno, digniteto thaj legalno buti del e manušen na numaj ekonomikane sekuritato, numaj vi akceso ki kvalitetno khera, sastipe thaj edukacia. Pe sa kodo vaxt, vov del kontribucia te socialo stabiliteto thaj lel tele e faktora save anen te barjarel pes i marginalizacia. I importancia e butäqi žal maj dur katar o individualo nivelo – vov vi direkto afektisarel o sasto socialo klimato thaj del kontribucia te redukisarel pes negativno stereotipia thaj predrasude mamuj e Roma.

E raportura palo monitorisaripe e civilo societètaqo katar o 2018, 2019 thaj 2022, sar vi o NRSF, den jekh detalno dikhipen pal-o perzistentno bariere save nakhen e Rromen te pherdon integririnen pe ko marketi e butjako. Kadala dokumentura identifikuin but strukturàlo thaj sistemàtikane pučhimata save si but žangle thaj trubun te aven phangle thaj lungo-vràmaqe zumavimata te adresuin. E maj importantne bariere si diskriminacia pe butjako marketo, buteder dolgo, tikno edukaciaqo areslipen, jekh bi-aštipe te keren programurä vaš o nevo sikläripen thaj limitirime akceso k-o suporto e butjarnengo vash inkluzia e romane butjarnenge. Kadala faktora na numaj mukhen e Rromen te len pherdo kotor ande ekonomikani aktivitetura numaj vi den kontribucia te barjarel pes lengi socialo ekskluzia thaj ekonomikani dependencia.

Katar analiza fokusisarel pes pe perzistentno problemurä andi rig e rromenqi butäqi, lenqe kauza thaj impaktura, sar vi jekh dikhipen e efektivitetosko e mesurengo save si line dži akana. O rezùmo e konkluzie katar e individualno monitoringoske raportura den jekh pherdo dikhipen katar o than e implementaciako katar i stratègia, laqe rezultàturä thaj xatärimata. Kado tèksto vi kritikane reflektisarel pe savi rig si e problemurä identifikuime ano anglune monitoringoske ciklura sine adresirime thaj akcentirinel o hačaripe e strukturalno thaj sistemsko aspektura save keren efekto pe Rromenqi bučaripe.

3.3.1. Ključne bariere pala buti e Rromengo

E bariere pala buti e Rromenqe si len fundone strukturalno korena, save sikaven pes na numaj ande ekonomikani situacia e manušenqi numaj vi andi lenqi integràcia andi maj bari societèta. O RCM monitoringoske raportura butivar sikavde but bare pharipa te lačharel pes kadi situacia

Angluno problemo si perzistentno segregacia e romane komunitetengo, savi direkto afektirinel e Romengo akceso ko šanse vaš buti. Segreguime lokalitutura, save si butivar thanarde pe agor e forurenqo vaj ando geografikane izolirime thana, limitirinen o shaibe e Romengo te roden buti avrial akala thana. Slabo akceso te transportirinen thaj o bibučaripe e butjako pe akala thana vazdel o bibučaripe. Sar phenel o 2022 NRSF monitoripe, akaja izolacia lela but Roma te mukhen pe te roden buti avral pire perutnipen.

Aver ključno pučipe si o bi-adekvatno edukacia thaj džanglimata. O tikno nivelo e edukaciake reslimasko limitirinel šajutnipen e Rromenqo te den andre ando butäqo marketi thaj te keren konkurènca e majoritetosqe populaciača. Palal e date andar o 2018-to thaj 2019-to RCM monitoringoske raportura, numaj jekh cikno procento katar e romani populacia agorisarel o

škòla e škòlaqe diplomasa, jekh šerutno trubujipe vaš but bută.¹¹⁰ Akava pharipe e šajutnimatenqo si o rezultato katar jekh lungo vrama, bi-efikasno edukaciako sistemo savo našti del jekhutno than pala e Rroma studentura.

O problemo e skuldosko si pashe phanglo e bi-sekuretosa e butjako thaj e cikne lovengo. Manuša saven si len instabilitèta andi buti vaj finansijako bi-sekuretato butivar trubul te lel kreditura te pokinen e bazake koštura e živdipnaske. Akava finansijako presipe, pe aver rig, vazdel o nivelo e stresosko, so šaj te afektisarel lenqi butjarimaski performànca thaj te kerel riziko lenqi retencija andi buti pazàri. Paše odova, o but baro dolgo šaj te limitisarel e šanse vaš maj dur profesionalo barjaripe vaj investicia ande edukacia, kerel pes jekh bilačo krugo kote so o finansijako bi-sekuretato na mukhel te arese pes stabilno thaj lačo butăqo than.

Aver baro pharipa si diskriminacia ano marketi e butjako, so sasa dikhli no sa monitoringoske ciklura. Butivar e butjarne na kamen te len e Rromen ande buti sebepi predrasude thaj stereotipia, sar so si konfirmimo kotar e butjarnenge ankete. O 2022 NRSF Monitoring Raporto sikavel kaj e efektivne solucie vash akava problemo si phangle kotar na-dosta legislativno protekcia thaj slabo implementacia e anti-diskriminaciake merengi. Publikane organizacie ande Čehia inke či sikavde sistematikane thaj lungo vramake strategije pala aktivno bučaripe e Rromengo, sar so si konfirmime na numaj katar definime strategikane fremurja numaj vi katar maj palune rodimata thaj statistikane analize. Vaš sar egzàmplo, i ofișiàlo Socialo Inkluziaqi Stratègia 2021-2030 sikavel objektivură save si kerdine te promovirinen i egalitèta thaj inkluzia, numaj specifična mere ande umal e Rromenđe bučarimasko si implementirime ande jekh majbut fragmentirime čhand. Maj dur, o rodipe kerdo katar o Rodipasko Instituto vash Buti thaj Socialno Butja sikavel kaj o perzistentno socio-ekonomikano ekskluzipe e romane populaciako, so traducil pe ko limitirimo akceso ko šanse vaš buti. Informacia pal-i implementàcia e NRSF-esqi sikavel kaj e mesure save si phangle e promoviripe e butjako na resel e ažukerde rezultatura. E statistike registrime ko 2023 Staff I analiza del maj baro kontèksto pali Čehikani ekonomia andi savi kadala problemură si but evidentne. Anda paše odova, e ekonomikane barjaripa thaj e biznis analiza publicirime ko 2023 berš sikaven kaj bi koordinirime thaj lungo-vrjamake mere, e romane komunitetura dureder arakhen e tikne butjarne rate thaj limitirime šanse vaš buti

3.3.2. Efikasnost e NRSF-esqi ando lačharipen e problèmosqo

O NRSF rodel sistematikane te lačharel e kondicie e butjarimaske e Romenge prekal legislativno, edukativno thaj ekonomikane mere. Vi te o NRSF si les but instrumentura kerdine te den kontribucia ko majbaro inkluzipe e Romengo ano marketi e butjako, oleski realizacia si problematikani, sar so isi raportura palo monitorisaripe.

Jekh taro ključne stolpa taro NRSF si o ciljo te arakhen pe e Rromen tari diskriminacija ko butikeribe. O egzistuime anti-diskriminaciako zakono, savo siguril jekhutno tretmano thaj phandel diskriminacia pe baza e etnikano avindipe, trubul te avel suportirime katar treningoske programura pala butjarne thaj maj baro monitoringo pala diskriminaciake praktike. Numaj, kadala mesure na sas dosta implementime. E butjarne na si dosta informišime pale juridikane konsekvence katar e diskriminacia thaj si vi akana daran te len buti e Rromen. Mamu egzistenca e legislaciaki, oleski zoralipe ačhel slabo, thaj but kazura e diskriminaciake naj sar trubul investigacia, činavindoj lesqi efektivitàta.

O NRSF gndisarda kaj te lačharel pes o akceso ko juristikano ažutipe ka zurarel pes o šajipe e Romengo te arakhen pes korkori mamuj e diskriminacia ando marketi e butjako. Numaj, o akceso ki juridikani servisura si but limitirimo, maj but and-e regionură kaj si len bari koncentràcia socialo ekskludisarde komuniteturenqi, sar so si o Ústí nad Labem regiono.¹¹¹

¹¹⁰ Palal maj but informacie, dikh o 2018 thaj 2019 RCM raportura, save si disponibile ko: <https://www.romacivilmonitoring.eu/countries/czechia>

¹¹¹ Sar so si ramosardo ano 2018 RCM raportura.

Ande kadala kotora, naj dosta institucie thaj organizacie te den legalo ažutipe ande butjake marimata. Paše odova, but Rroma nane len dosta džanglipe bašo pire hakaja thaj defenciake opcie, so redukisarel e efektivnost kadale mesuraki. Ande Tjexia e romane organizacien butivar naj len jekh specializirime juridikano konsilio serviso specijalno dedikuime vaš butāripen thaj butāqe marimata. Te si organizacie save den bazaki juridikani asistenca, von butivar fokusirinen pes maj but te keren buti e diskriminaciasa kazura vaj te del pes sovli pal-o kher. Specialistikano socialo konsiliripe, savo kerel pes katar varesave CSO-a (eg. Romodrom), si obično dino katar socialo butjarnen saven naj juridikano treningo. Kadi situacia kerel ke le rom butivar naj len akceso pe adekvatno legalno suporto thaj na džanen sar trubul te arakhen pire butjarnen hakaja, so maj dur kerel pharipe lengere integraciake ano marketi e butjako.

Jekh integralno kotor katar o NRSF si o zumavipe te eliminisarel pes o negativno stereotipo savo reprezentisarel jekh signifikantno bariera te keren buti e Romenge. I stratègia, odolesqe, involvirisardas te implementisarel pes e kampanje vaš o šajdipen ando sasto them te sikavel pes o lačhipe katar o diverzitetu e publikake thaj e butjarnenge thaj te žutil te phagel pes e phanle predrasude. Numaj, ni jekh signifikantno kampanja na sas implementirimi. Akava bilačhipen kerel kaj e stereotipura bašo bipačavipe thaj bilači butjarimaski etika e Rromengi ačhen zurales phanle ande Čehikani societeta, so maj dur phagel lenge akceso ko marketi e butjako.

Paše e diskriminacia, e Rroma arakhen pes vi e strukturalne barierenca save nakhen len te astaren stabilno butāqo than. Ano thana kote so si baro bibučaripe thaj tikno butikeripe, sar so si o Ústí nad Labem thaj o Moravian-Silezijake regionura, e Rroma butivar naj len akceso pe butja save maladjon lenge džanglimatenca. E butja save si ande kadala regionura si predominantno tikno džanglipe thaj butivar trubun fleksibilnost ando phiripe¹¹². I geografikani izolacia e Rromengi komunitetura pe agor e forosko thaj o bi-ažutipe e publikane transportosqo ki industrialo zone limitisarel e šanse e romane butjarnenge te roden akala butja. O NRSF planirisardas te del suporto e regionalne transportoske projektorenqe save ka šaj te keren maj lače konekcije maškar e ekskludirime lokaliteturā thaj e butāqe thana. Numaj, palal o monitorisaripe raportura, kadala mere sasa numaj parcijalno realizuime, thaj lengo impakto pe Rromane bučaripe ačhel bi-importantno.

Jekh nevo programo kamel te barjarel e džanglimata thaj profesionalno kompetitivnost e romane komunitetosko prekal aktivno butjarimaske politike. Ko Aprilo 2023, o Ministeriumo vash Buti thaj Socialno Butja kezdisardas o projekto 'Barjaripe e Ekosistemasqo vaš e Socialo Antreprenoriato'. Kado projèkto inkludil jekh networko 'S-punkturenqo' - regionalo centrura save den bipokinipesko sovli e neve socialne biznismenenge. Kadala centrura si maj but ande regionura jekh maj baro kotor e socialo ekskludirime lokaliteturenqo (sar egzàmplo, ando Ústí nad Labem thaj ando Moravikano-Sileziàno regionura), thaj lengo ciljo si te den suporto na numaj e start-up aktiviteturenqe numaj vi o barjaripe e integrativno enterprize save šaj te den šanse vaš buti e rromane antreprenurenqe. I mesura sikavel i trubujipe vaš jekh individualizirime thaj adaptàbilo drom vaš o barjaripe e butāqe kompetencienqo sar si sikadino ando lungo- termino strategikano ramosaripe dži ko 2030 berš.

O suporto e romane biznismenenge si ključno elemento katar e aktivno butjarimaski politika. O Ministeriumo vash e Buti thaj Socialo butja del finansikane instrumentura, sar so si jekh grantu te kezdis korkoro-butjaripe thaj jekh bridging grantu te te pokinen e operativne kosti, te ažutil e rromane antreprenoren te nakhen e anglune finansikane bariere. Ko jekh vakti, si organizuime specializirime kursura vaš o nevo treningo, save si fokusirime te astaren o prinžaripen ande riga e taksaqe, kontabilitetu thaj komercialno zakono. Kadala kursura si kerdine te den o trubulimasko suporto e manušenqe save kamen te vazden pire biznis

---

¹¹² Job Vacancy Analysis with an Emphasis on Foreigners. Ministry of Labour. 2023

aktivitetura ande relacia e paruvipnaske mangipnasa katar o marketi e butjako, prekal jekh personalizirime drom savo del akcento pe adaptàcia karing neve tehnologije thaj inovacia.¹¹³ Kotar o Juni 2023, o projèkto 'Garancie vaš e ternimata' sas çhudio telal o OPZ+, savo kamel te del suporto e intjaripe ano marketi e butjako e kandidatengo kotar o berša 15-29, maškar lende vi terne Roma. Paše odova, ekonomikane inaktivno E romane džuvlja, specialno kodola save len sama pala e çhavore save si anglal e škola si suportirime. O principio si te sigurisarel pes kaj kadala manuša si len akceso ki resli konsultacia thaj retreningo kerdo pala lenge specifična trubujimata. Sathaj, trubul te akcentirinel pes kaj ande praktika, profesionalno socialo sovli si butivar dino katar socialo butjarne save naj len legalo kvalifikacie, so kerel te na avel len dosta thaj pherdo legalo suporto. Kadala mesura si len o ciljo te nakhavipe e bariere palo agoripe ki buti thaj suportiripe e inkluziako e romane komunitetosko ano marketi e butjako, thaj olengi lungu vramaki efektivnost ka ovel monitoririmi prekal regularno evaluacie ano fremo e 2030-to beršesqo Strategiaqo.¹¹⁴

Retreningo programura sas te khelen ključno rola ande integracija e romane manušengo ande buçako marketi thaj te vazdel pes lengo šajpe te kerel pes buti. O NRSF gndisarda kaj e kursura save si phangle e nevo treningosa ka ažutil e Rromen te nakhen e bariere asociime te avel len tikno nivelo e kvalifikacienqo, šaj te len šajutnimata save si relevantne te trubul e butjarimaske marketoske. Ko 2023 berš, o Ofiso vaš e Butäqe çaçes vazdäs o spektro e programurenqo vaš o treningo – inkluzivno kursura fokusirime pe bazake thaj avansime digitalno džanglimata, kursura pala zanatura thaj tehnikane profesie (eg. šukar, zidari, plumber), sar vi o nevo treningo an-o šerutno šerutno, kliëntosqo šerutno thaj griža vaš e manuša dependantno katar o zutipe katar aver manuš. Numa, kadala kursura butivar keren pes ande maj bare forura vaj ande regionalne centrura, so kerel phares te resen len e Rroma save trajin ande socialno ekskludirime vaj geografikane izolirime lokalitetura. Paše odova, but kandidatatura arakhen pes e bariereña save si len relacia e transportosa, e çhavorenqe arakhipnaça vaj e tikne digitalone šajutnimatenqe, save vi te na mukhen len te len informacie pal-e kursura korkore. Kadala faktora keren telal o efektivnost katar o suporto so si manglo thaj sikaven e trubujipe pala maj but ciljome thaj aksesibilno edukacia ando regionura kaj trajin maj baro kotor marginalizirime manušengo. Jekh fundamentalno problemo si o fakto kaj o nevo treningo programura naj organizuime ande thana kaj si majbari koncentracija e romane populacijaki arakhlo. Ande but regionura, sar so si o Ústí nad Labem thaj e Moravikane-Silesikane Regionura, naj retrainingo centrura paše socialno ekskludirime lokalitetura.¹¹⁵ Kodo značinel kaj e Rroma save si interesime te astaren neve kvalifikacie butivar trubun te phiren ko dur forura, so kerel finansijako thaj logistikano pharipe. Kombinisardo e bibučaripnaça e publikane transportosqo, akava kerel praktično bišajdipe bute rromenqe te len kotor ande kursura pala nevo treningo. Aver kritikano xasaripe si o na-dosta sasto kotor e kursesko vash o nevo treningo. But anda e kursura naj relevantne pala trubujipa e buçako marketosko, so anel kaj e Rroma si len pharipe te arakhen buti vi palal so agorisarde len. Ande varesave regionura, sar egzemplo, si dine kursura ande zanatoske profesie, numa naj dosta mangipe pala lende ande kado than. Ko aver rig, ano sektora kote so isi lungu-vrjamake buti skurto, sar so si e socialo servisura vaj e informaciaki teknologia, e programura vash o treningo na si adaptirime vash o specifična trubujimata e romane komunitetosko. Akava na-match maškar o furnizipe e retraining-esko thaj o çaçutno e trubujimatenqe e butäqe marketosqe but redukisarel lesqi efektivtata. Maj dur, dikhel pes kaj o Romani populacia nane dosta informirimi bašo egzistenca thaj kondicie taro pretreningo programia. Informacia pal-i implementàcia e NRSF-esqi ži ko 2023-to berš phenel kaj vi te si ke i stratègia si kerdini te avel šerdipen e informacienqo pal-e kursurã pal-o retraining, kadaja mesura na sas implementisardi andi praktika. O bi-informaciaqi kampanja thaj o tikno involviripe e socialo butjarnengo ando tereno

---

¹¹³ Strategic framework of employment policy until 2030. Ministry of Labour and Social Affairs. 2020

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ According to the Report on the socio-economic situation of the Roma population 2023/2024 (Šimiková et al., 2024).

reslās jekh baro kotor kotar e romani populacia te ovel bipindžardo bašo akala šajdipa, so signifikantno ciknjarela o numero taro participantura ande kadala programura. E programura vash o nevo treningo si len vi institucionalno bariere. E themesqe administracie thaj e regionalne autoritetura butivar naj len e trubujipaske kapacitetura thaj finansikane resursura te adaptirinen efektivno o nevo treningo programura pala trubujimata specifične grupengo sar e Rroma. Isi vi jekh bibučaripe e sistematikane monitoripesko e e efektivnost kadale kursengi, so znachil ke naj dosta data pe sode retreningura le absolventura arakhlje buti. Akava bi-reaktivo resljarda te na oven e programura dosta adaptirime thaj ačhilo bi-efikasno. Vi te o NRSF pindzardas lačhes i importanca e retreining sar instrumento vash te vazdel pes o butjaripe e romane manushengo, oleski implementacia si angleder yekh numero bare pharipa. Kathe si vi e limitirime disponibiliteta e kursurengi ande regionura kaj si maj baro kotor e rromani populacia, na-adekvatno sasto kotor katar varesave re-treningura ande relacia pala akanutno butjako marketo trubujimata, tikno nivelu e džanglimasko e grupako savo si ciljo thaj na dosta institucionalno suporto. Kadala faktora signifikantno te ciknjarel pes i efektivitatea e programurenqi vaš o treningo. Bizo resle zumavimata te keren pes treningura oferel maj aksesibilno, relevantno thaj majlače komunicirime, lengo impakto pe rromengi buti ka ačhol limitirime.

O finansijako suporto vash o phiripe si propozime sar ključno instrumento te nakhaven pes e geografikane bariere save te mukhen e Rroma te na resen buti. O NRSF dikhel kaj e transportoske dozàcie ka ažutil te tiknjarel pes o finansijako pharipe te phiren ki buti, specijalno bašo Roma so djivdinena ko izolirime thana kote so publikanole transportoske phanglipe si bi-adekvatno. Vi te si kadava mekanizmo, lesqi implementàcia si bi-dosta, thaj lesqi efektiviteto ačhel limitirimo, palal e raportura katar o monitoringo. O suporto vaš o phiripen si implementisardo numaj ando nesave pilot regionia, so značinel kaj majbut Roma save ka trubun akava ažutipe nane hakaj te len odova. Kadala e mesura sas aplikime maj but ande Karlovy Vary thaj Ústí nad Labem regionura, kana von na sas implementirimo ko aver regionia kote so si vi baro o bibučaripe e Romengo. Akava selektivo drom redukisarel o sasti efektivnost e programosqi thaj vazdel e regionalne bibarabarimata. Maj but, ande thana kaj si len baro nivelura e socialo ekskluziako, o publikano transporto si butivar bi-barjardo, so znachil kaj vi o finansijako kontribucia te phiren pe drom šaj na ovel dosta te šaj e Roma te resen regularno ki buti. Maj but katar kadala šajutnimata numaj kaveren jekh vaxt, butivar nesave čhona, so na kerel buti e lungu-vrãmaqe problemurenqe e akcesosqe te keren buti e Romenge. Kana agorilpe o suporto, but roma arakhenpe bizo shaipe te lundjaren o finansiripe regularno phiripe, so kerel te iril pes ko lungu-vrjamako bibučaripe. Akava drom na kerel buti e strukturàlo problèmo e bi-ažutipnasqo e transportosqo thaj numaj temporarno čhinafel e negativne efekturã katar geografikani izolàcia. Jekh aver problèmo si o administrativo pharipe asociirimo e utiliziribasa kadale beneficiengo. But roma save ka oven eligibilno te len suporto si bipindžarde olestar vaj našti te resen o kompleksno administrativo kondicie. Sar egzãmplo, andi Regiona Moravia-Silezia, arakhlās pes kaj numaj jekh tikno kotor e rromengo i populacia resljarda e formalno kondicie te lel o transportosko alosaripe, bizo dikhipe e bare mangipnasko vash akala insentivura. O tikno nivelu e džanglipnasko thaj e kompleksiteta e aplikaciake procesosko odolesqe redukisarel i efektivitatea sa e mesura. Ande relacia pala jekh sistemsko solucia, dikhel pes ke e finansikane insentivura pala o transporto si numaj jekh parcijalno paso thaj našti te nakhen korkore lungovrjamake bariere pala Rroma bučaripe. Jekh maj but efektivno alternativa ka ovel te lačharel pes sistematikane i infrastruktura e transportosqi ande thana save si socialo ekskludirime, so ka kerel majlače konekcie maškar e romane komunitetura thaj e butjarimaske thana. Kana o NRSF dikhel o vazdipe e regionalno transportosko politikako savo si kerdo te integril e socialno ekskludirime lokalitetura ande o maj baro transportosko sistemo, i implementàcia ži akana sas tikni thaj bi-efikasno. I implementacia e nacionalne kampanjengi vash o džanglipe trubulas te ovel jekh kotor e ključne instrumentura te paravel pes o publikani percepcia pala e Rroma thaj te motivirinen e butjarnenge te len len ande buti maj aktivno. O NRSF dikhel o ciljo kampanje save ka resen na numaj e generalo publika numaj vi e ključne aktoren ko butjako marketi, sar so si biznisoro, sindikatura thaj themeske institucie. Vi te sas kadi intència formulime sar jekh prioritèta ando

dokumento, leski praktikani implementacia inke na kerdas pes. Akava xasaripe si alarmantno, sar so si empirikano o rodipen konfirmisarel kaj e stereotipikane percepcie pal-e Rroma signifikantno keren efekto pe lengere šanse te astaren butāqo than. Palo deklaririmo res taro NRSF te promovirinel jekhutno aksesu ko marketi e butjako e Romenge, ni jekh resli thaj buxli informāciaqi kampanja savi si la o res te den buti e rromenqe vaj te vazden i diverziteta ando o than e butjako sas implementirimo ko 2023. O NRSF dikhlja anglal jekh asavki mesura. O beršesqo raporto pal-o implementacia e Strategiaqi vaš o 2023-to berš phenel kaj khonik katar e responsibilo ministrura na dine i baza vaš o pherdipe kadale objektivosko, thaj o meripe odolesqe ačhilo bi pherdipnasko. Pe sa kodo vaxt, o bi-lačhipen sistematikane zumavimata katar e publikane institucie sar butjarne vi von inkren pes. Von trubun te den egzemplo te keren buti e principura pala egaliteto thaj diverzitetu. Sar egzemplo, o NRSF propozisardas o labaripen e socialo responsibilo publikaqo prokuracia sar instrumento te promovisarel pes i buti e rromenqi, numaj i relevanto mesura (E.5.6) na sas evaluime ando sa ko 2023, so sikavel kaj na sine kerde konkretno pasura. Akava pasivno drom del kontribucia ko perzistencija taro negativno stereotipia thaj predrasude so dureder kerela phare e Romenge te resen o aksesu butāqo than. Sar si ramome ando RCM raporto (2022), e Roma save roden buti butivar arakhen pes e automatikane nakhavipnasa bizo dikhipe lenge kvalifikacie vaj eksperienca. Ko kontrasto, nesave Evropake thema, sar so si i Spania, sikavde e efektivnost e kampanjengi save si phangle. Kathe, but medijake aktivitetura sas kerde telal o Acceder programo, ande kooperacia e privatne thaj publikane sektorencas, save kerde pozitivno influencia pe percepcia e rromane butjarnenge thaj anel te barjarel pes lengo butjaripe.¹¹⁶ Negativne stereotipura save asociirin E Romane manuša saven si bilači butjarimaski etika, bipačavipnaski vaj maj cikne kvalifikacie maj dur ačhon.¹¹⁷ Kadala le predrasude si butivar but na numa mashkar le butjarne numa vi mashkar o sasto publiko, so kerel te phares te implementirinel pes efektivno aver NRSF mere. Bizo jekh aktivno kampanja savi si kerdini te phagel pes kadala mitura, e butjarimaski situacia pale Rroma našti adžikerel pes te lačharel pes. O bi-ažutipen e strategienqo te te adreisarel kadala predrasude si vi evidentno katar e maškarmutne komparacie. O evaluaciako raporto katar o Nacionalno Strategikane Ramurā (2023) konfirmisaren kaj ande maj but Evropake thema kaj si sistematikane kampanje te den suporto minoritetura si implementirime, dikhlino ciknjaripe e diskriminaciako po marketi e butjako. E aktivitetura vash o vazdipe e džanlipasko save so sas kerde ko nakhlo vaxt sas butivar limitirime ko maj cikne lokalno inicijative katar e CSO, savengo reslipe sas but limitirimo. O Ofiso e Guvernosko pindžarel kaj, bizo te oven programura save si phangle te promovirinen i inkluzia, naj jekh lungovrjamako thaj koordinirime medijaki strategija savi ka kerel buti sistematikane te eliminirinel pes o fundone predrasude. Numa, o I Čehikani Republika inke na si la varesavi koordinirime kampanja kadale tiposki. Vi te o NRSF rekomendil i kreacia katar jekh mediaki strategija savi ka inkludil televizia, radio thaj internetoske kampanje save si phangle te vazden o džanglipe thaj te parovel pes i percepcia palo Rroma andi societeta, vov na sas inke implementisardo. Ko nakhle berša, na dosta si alosarde love pala gasave projektura,¹¹⁸ so anel o temato pale Rromengi inkluzia ando butjarimasko marketo ačhilo neglijirime ki publikani sfera. E ekspertura phenen kaj jekh efektivno kampanja na trubul te inkludil numaj pozitivno egzemplura katar romane butjarne save resle sukcesu ande ververutne profesie, numaj vi fokusu pe butjarne save den e romane manushen jekh chansa thaj sas len lashe experienciji lenca. Ka ovel vi importantno te involvirinel pes ključne autoritetura sar so si e themeske institucie, profesionalne asocijacie thaj medije, save si len baro influencia pe formacia e publikane opiniaki. Kampanje save kombinirinde pozitivne egzemplura e Romenge ande bučaripe e involviribaja taro publikane institucie thaj medijakoro suporto isi len

---

¹¹⁶ Fundación Secretariado Gitano. 2022. Programa Acceder: Informe de resultados 2021.

¹¹⁷ According to the Report on the Socioeconomic Situation of the Romani Population 2023/2024 (Šimiková et al., 2024).

¹¹⁸ Ministry of Labour and Social Affairs. 2023. Overview of measures in the field of inclusion in the labour market.

meripe e impaktesko upral o Roma buti thaj butjarimaski stabiliteta.¹¹⁹ Sa khetane, o bi-ažutipe e nacionalne kampanjengo vaś o šajdipen but slabil e aver mesura katar e strategia. Te si o negativno stavi e publikako thaj e butjarnengo karing Rroma naśti te parujen pes, atùnci ni legislativne, ekonomikane vaj edukaciaqe instrumenturã na ka avel len o ažukerdo lungovrãmaço efekto. I strategìa naśti te kerel buti andi kadaja rig maj but pal-o bi-politikano kamipen thaj finansiãlo suporto, savo kerel prevencia jekh zoralo thaj koordinirimo drom te paruvel pes o publikano diskurso pe Roma ande buti pazãri.

3.3.3. Sinergija e avere akciencar

Mamuj e egzistenca e NRSF-eski, e problemura e Rromane butjarimaske ande Āehia aĉhen bi-resle katar jekh dosta baro. Vi kaj o NRSF inĉarel mere save si resle te vazden e Rromenĉe buĉaripe, lesko implementacia si bidosta thaj na astarel e kljuĉne bariere savencar arakhen pe e Rroma po marketi e butjako. Anda paše odova, isi aver faktora save so nane kotor taro NRSF so ĉhinaven sukcesno integracia e Romenge ando marketi e butjako.

Jekh taro Ńerutne problemia si o bibuĉaripe e strategikane dromesko te kerel pe buti e specifiĉna grupencar taro Roma, maŃkar lende djuvlja save len sama pala ĉhavore, terne roma save mukhen e shkola, thaj e phure. Akanutne mesura na inkludirinen dosta resle programura save sikaven lengere specifiĉna trubujimata thaj den len maj lokho akceso ko butãço than. Aver bi-laĉhipen si bi-efikasno programura vaś o treningo, save butivar na den atùnci respõso k-o trubujipa kotar o marketi e butjako jali o realiteti e romane komunitetengo. But absolventura katar kadala kursura na arakhen buti soske e Ńajutnimata save von astaren na maladjon e mangipnasa e butjarnengo.

Ande regionura kaj si maj baro rromano bibuĉaripe, naj dosta suporto thaj reslo programura te keren buti e lungu vramake bibuĉaripe ande specifiĉna lokaliteta. E regionalne strategie na si dosta koordinirime, thaj lengo reslipe si limitirimo, so znaĉinel kaj e Roma save djivdinena ko akala thana aĉhon ekskludirime taro butjako bazari. Maj dur, naj systemsko suporto pala romano entrepreneuripe te kerel pes lungu-vrjamako, Ńanse vaś buti savi Ńaj te kerel buti. E romane biznismenura butivar arakhenpe pharipa te len krediti, administrativne komplikacie thaj pharipa te den andre ko marketi, so limitirinel olengere shaipa vash ekonomikano korkorutnipe.

Aver baro problemo si o bibuĉaripe lovengo thaj politikani voja te laĉharel pes buĉaripe e Rromenĉe. But EU-finansime butjarimaske suportoske programura (OPZ+) naj len lungu-vrjamake finansiripe, so kerel lenge o aĉhavipe vaj o naŃtipen te vazdel pes o impakto pe maj baro gin e manuŃenqo. Te na si jekh sistematikani strategìa e jasno definime mesurenca si adoptirime te reflektirinen e trubujimata e romane komuniteturenge, lengi pozicija ande buti o bazari ka aĉhol slabo.

Esencialo si te o butjaripe e Rromengo te kerel pes komprehenzivno, te lel pes sama lenge diferentne socialo thaj ekonomikano kondicie, thaj kaj e implementacia e mesurengi te avel suportirime katar adekvatno finansiripe thaj koordinacia vi pe regionalno vi pe nacionalno nivelo.

3.3.4. Romani participacia

Ande Āehia, involviripe e romane komunitetosko thaj e romane thaj pro-romane organizaciengo ande rig e buti kerel pes maj anglal ko nivelo e servisesko, a olengero kotorleutnipe ko strategikane decizie-keripe, o dizajno e systemsko mesurengo, thaj o planiripe e regionalne politikengo aĉhel but limitirime. Roma organizacie si len importanto rola ande implementacia e suportoske aktiviteturengi save si phangle te vazden o butjaripe e Romengo,

---

¹¹⁹ Case study Discrimination against Roma on the Labour market. Papers in Regional Science 2011

numaj kadala si maj but parcijalne projektoske intervencije saven si limitirime spektro thaj duripe.

E Romane thaj pro-Romane CSO-a but vrama si dedikuime te den individualno konsultacia, ažutipe ande komunicirindoj e Čehikane Butjarne Ofisosa, akompanirime e manušenca save roden buti, thaj suporto te arakhen buti. Von vi te del suporto e bazake barjaripaske e kovle thaj praktikane šajutnimate nqe save si trubujipe vaš buti. Nesave lendar keren kooperàcia e lokalone butjarnenca, te organizuin skurto-vràmaqe butàqe šanse vaj te den kursurà vaš o treningo. Mamuj kadala aktivitetura, kadala organizacie naj sistematikane involvirime ando keripe butjarimaske politikengo thaj lengi ekspertiza na si utilizirime te keren programura vaj evaluaciake mehanizmura.

Gavermentosqo konsilo vaš e rromane minoriteturenqe pučhimata kerel buti ando nivelo e themesqe administraciaqo, savo vi incarel o Komiteto vaš buti. Ko 2023 berš, kadava komiteto sas barjardo te inkludil vi aver rigårde, kodolesqe sastipaskere thaj socialne pučhimata, kerindoj nevi platforma te phandel pes buteder tematikane thana save si relevantno e Romenge integracia. Akana kadava paruvipen sas kerdo te zurarel i inter-sektoràlo koordinàcia, andi praktika, vov reslās te jekh xasaripe katar o themesko fokusò ande butjako than thaj jekh slabipe katar o specializirime fokusò pe romani inkluzia. Ano nevo set-up, isi maj tikno than te kerel pes buti e butjarimaske politikake pučipa ano detalura, thaj o direktno efekto e romane organizaciengo ando formiribe e akciako ande kava kotor ačhel limitirime.

Nane permanentno konsultativne strukture ko regionalno nivelo te sigurinen o involviribe e Romengo organizacie ando planiripe thaj implementacia aktivno bučarimasko politikako. Ande varesave kazura, e Rroma organizacie len kotor ano projektosko partneripe ano lokalno akciake grupe ja komunitetoske projektura, numaj olengere o involvipe si maj but parcijalno, thaj von naj len formalo mandato te keren influencia pe publikane politike.

Ko jekh korkore Roma rigate len kotor ko gatisaribe programesko akharipe vaj definiribe e kondicie vash suporto. Ande projektura save si resle pe džuvlja vaj terne Rroma, kadala grupe naj aktivno involvirime ande o dizajno e intervencienqo thaj butivar ni andi lenqi evaluàcia. Sar exemplo e 'Ternenge Garancie'. o projèkto listarel e terne Rroma sar jekh andar e cilo grupe, numaj naj dokumentisardi participàcia e romane ternenge ando dizajno kadale programosko.

Sa khetane, e Rroma thaj olengere organizacie isilen importantno rola an i realizacia taro avridipe thaj komuniteti buti, numaj naj len direktno akceso pe decizjake procesura ande rig e butjarimaski. Lengo praktikano i eksperienca na si utilizirime te propozil sistemàtikane paruvimata, thaj i participàcia ačhel buteder formalo vaj jekhvar. Kadava slabil e efektivnost e butjarimaske politikaki thaj limitiril e šajmata te del pes sistematikane atùnçi respònso pal-e trubujimata kotar o Romano komuniteti.

4. UTILIZACIJA E EU-E INSTRUMENTURENGI VAŠ O FINANCIÀRIPEN

4.1. Kondicie palo implementiribe EU fondengo palo jekhipe e Romengo

Ande Čehia, e EU-esko finansiripe te žutil e Rromengi integracia si angluno drom lino katar o Evropako Socialo Fondo Plus (ESF+) thaj o Evropako Fondo pala Regionalno Barjaripe (ERDF). Kadala fondura si ključne instrumentura vash implementirindoj o NRSF thaj te del pes finansiripe ande thana sar edukacia, buti, socialo servisura thaj khera.

O ESF+ si implementirimo prekal duj bare nacionalne programura: o 'Operativno Programo vash Buti Plus' (OPZ+), kasko menadžmento si o Ministeriumo vaš Buti thaj Socialo Afera, thaj o 'Operacionalo Programo Jan Amos Komenský' (OP JAK), savo perel telal o Ministeriumo vash Edukacia, Ternimata thaj Sporto. S-o duj programura eksplicitno intjaren objektivura save si resle te den suportu e romane minoritetosko. Ano lil e OPZ+, akava si Specifičko Ciljo 2.3 "Dutipe pala socialno inkluzija e marginalizirime grupengo, maškar lende vi e Rroma", savo si direktno phanglo e Evropaki Komisiake rekomandaciasa te zurarel pes i participacia thaj te lačharel pes o kondicie e živipnasqe e rromenqe. Akava objektivu suportirinel, sar misal, aktivitetura ano fieldo e tikne lovengo khera, šajutnipen te kerel buti, buti andi komuniteta vaj o barjaripe e socialo servisurengo. O OP JAK inkludil vi jekh specifiko objektivu savo si reslo te sigurinel jekhutno akceso ki kvalitetno edukacia pala bibahtale grupe, e romane čhavenca eksplicitno identifikuime sar jekh kotar e prioriteto grupe. O programo suportil, maškar aver, o kerdipen e socialo pedagogura, asistentura ande škola, andipe katar e suportoske mere, thaj zurjavipe e kooperacia mashkar e shkoli thaj e familiji.

O ERDF si maj but utilizirime telal o Integrimo Regionalno Operativno Programo (IROP), ande partikularno te finansiril infrastrukturàqe projèkturà ande rigàrde socialo bešimata, edukaciaqi infrastruktura thaj barjaripen e komunitetaqo. Ko IROP incaren aktivitetura save šaj te keren pozitivno efekto pe situacia e romane komunitetenqi, sar egzemplo, prekal o vazdipe e komunitetosqe centrurenqo, e čhavorrenqo kher ande socialo ekskludirime lokaliteturà vaj i rekonstrukcia e khera.

Sa kadala programura si nacionalne: e akharimata si anunsirime centralno, numaj e projektosko implementiribe kerel pes ko o lokalno thaj regionalno nivelo. E autoritetura save keren buti ačhen pherdo responsibilo te definisaren e akharimata thaj te evaluin aplikacie pal-o projèkto. O OPZ+ fokusirinel pe socialno servisura, anti-chororipeske mere thaj edukaciako zutipe. O OP JAK finansirinel edukaciake mere vaš socialno ekskludirime grupe, maškar lende vi romane čhave, te šaj te lačharel pes o akceso te kerel pes kvalitetno edukacia.¹²⁰

I Romani Thematikani Kondicia (TEC 4.5) si fundavno mangipe tari Evropaki Komisia bašo efektivno utiliziribe e lovengo kotar o EU te den dumo e romane komunitetenge. Kadi kondicia mangel katar e thema membrura te avel len jekh pherdo thaj strategikane integrimo fremo palo suportu e Romengo savo fokusirinel pe po lačharipe akceso ki edukacia, buti, sastipe thaj khera. Ande Čehikani Republika, kadi kondicia si aplikime maj anglal pe Evropake Socialno Fondo Plus (ESF+), e finansiripnasa kondicionirime pe introdukcia e inkluzivno mesurenqi thaj o kerdipe e efektivne mehanizmengo vash monitoripe. ESF+ si e Evropaki Uniako maj importantno finansijako instrumento vash te marel pes mamuj socialo na-egaliteta, te lačharel pes o akceso ki edukacia thaj te promovirinel pes o butjaripe. Ano konteksto e romane integraciako, vov fokusiril pes pe mere save keren maj lokhes e romane inkluzia ando marketi e butjako, promovirinen inkluzivno edukacia thaj finansirinen socialo inkluziake programura. Vi

---

¹²⁰ For more information, see: Ministry of Labour and Social Affairs. 2023. Summary of evaluations of European funds for 2023.

te si e Evropaki Unia, prekal fondura sar so si ESF+ thaj ERDF, del signifikantno finansiripe te zutil e romane inkluzija, lengo hasnipe ande Čehikani o ambiènto ačhel limitirime pal-e but vràma bi-resle sistemàtikane slabimata. Si jekh bi-lačhipen efektivno phanglipe maškar strategikane objektivura thaj konkretne mere finansirime katar e Evropake fondura. Jekh strategija vaš I romani integracia isi, numaj oleski realizacia si numaj rigate thaj butivar naj phangli e čače suportoske programurenca.

E tematikani kondicia 4.5 (TEC 4.5) mangel katar e thema membrura te avel len jekh funkcionirime NRSF thaj te aven lesa konkretno thaj mešime akcie. E Čehia formalno pherel kadi kondicia prekal e Strategia pala e Rromengi Egaliteta, Inkluzia thaj Participacia 2021-2030, savi si kompletirime katar akciake planura. Numa, o problemo ačhel kaj e individualno mere nane sistemàtikane implementirime, thaj butivar nane mehanizmura te monitoririnel pes lengo čačutno impakto.

E akharimata vash propozalo telal OPZ+, OP JAK thaj IROP vakeren suportu vash inkluzia, numaj tikno drom inčaren resle mere jal meripeske indikatora save si resle direktno karing i rromani populacia. But anda le projektura finansirime katar kadala fondura naj direktno phangle e specifična prioritetenca save si thodine ando NRSF. Sar rezultato, našti te dikhel pes dali čačes akala projektia anen pozitivne paruvipa bašo Roma komunitetura. O impakto pe target grupa butivar ačhel biklaro, so kerel te našti te dikhel pes o efektivnost e fondurenqi savi si xramosardi.

Te o Čehia našti te sikavel e efektivno implementàcia e Temàtikane Kondiciaqi 4.5 ando lungo vaxt, vaš egzàmplo, palo bi-ažutipen e rezultàturenqo vaj pal-o bi-aštipe te mešel pes o impakto, kadava šaj te kerel jekh redukcija vaj phanglipe e lovengo katar o EU ande thana save si ande relacia e socialo inkluziasa. Jekh kasavo barjaripe ka kerel riziko na numaj e integràcia e rromane populaciaqe numaj vi i generalo šajutnipen e Čehiaqe te astarel pes thaj te labèrel pes efikasno Evropake resurse. Vaš kadava si importante te sigurisarel pes jekh klaro phanglipe maškar e Stratègikane Cilă thaj o akharipe vash Evropake fondya, vash te introducinen yekh transparentno sistemi vash te monitorinen o impakti e proyektyengo ano romani populacia, thaj te sigurinel pes kaj e selekciake thaj evaluaciake procedure pala e projektura len pe sama pala e realo trubujimata e grupake save si len ciljo. Lungo-vrjamako sastjaripe e romane inkluzijake politikako našti te resel pes bizo rezultatura save šaj te mešin pes, maj bari transparenca thaj direkto komunitetosqi participàcia ando dizajno thaj andi implementàcia e mesura.

O OPZ+ klaro del kontribucia te pherdol o TEC 4.52,¹²¹ sar misal, komunitetoskere servisura, buti e manušengo save si bi lače po marketi e butjako thaj e intervencie katar o Ofiso e Butjako ande regionura saven si maj bari koncentracia e socialno ekskludirime lokalitaturengi si suportirime. O OP JAK-esqo specifiko objektivu 2.1 fokusisarel pes pe lačharipe e aksesosko ki edukacia thaj treningo, inkluzivno e sikljovnenge katar socialno bibahtale thana. E mesura si finansiripe vash e shkolake asistentura, mentorura, pedagogikane suportoske ekipe thaj stipendije programura. E akharimata save si lansirime telal akava objektivu si tematikane fokusirime te eliminirinel pes edukacia na-egalitetura, save inčaren e rromane čhaven thaj ternimata.¹²² Ko kontrasto, o IROP del kontribucia ko TEC 4.5 numaj indirektno katar o suportu e infrastrukturako sar so si socialno khera, školake thana thaj komunitetoskere centrura. Sathaj akala intervencie šaj signifikantno te lačharen o dživdipaskere kondicie e romane komunitetenge, o ERDF ki Čehia na inčarel nisave specifikane akharimata resle

---

¹²¹ For more information, see: Ministry of Labour and Social Affairs. 2021. Operational Programme Employment Plus 2021-2027.

¹²² Ministry of Education, Youth and Sports. 2022. Operational Programme Jan Amos Komenský - ex-ante evaluation update.

ekskluzivno karing e Rroma, thaj odolesqe, e resurse našti te aven kvantifikuime ano jekh reslo drom, vi kana dikhel pes o impakto pe akaja resli grupa.¹²³

Ando labäripen e manažmentosqe sistemasqo, i implementacia e fondurenqi si kerdini ande themesqe programura, na regionalne, so del šajsaripen vaš jekh baro šerutno lil numaj vi vazdel i trubujipe vaš buti savi si resli e vulnerabilne grupe ko lokalno nivelu. Duj OPZ+ thaj OP JAK si len tematikane fokusirime akharimata thaj mukhen o implementacia lungo-vrjamake projektorengi, inkluzivno but beršengere intervencie save si inkherde katar e škole, komune vaj CSO-a. Numaj, sar sikaven e raportura e evaluaciake thaj e independento revizie, o realo impakto kadale intervencienqo pe E romane komunitetura našti panda te oven komprehenzivno evaluime, soske nane ćacutno lil e lovengo alocirime palo etniciteto e beneficiarengo, specijalno avrial e tematikane akharimata. Pala godova, si šajpe te kvantifikisarel pes o lačhipen e EU-esqe fondurenqo vaš e rromane komunitetura numaj ande akharimata save eksplicitno tematizisaren pes Romane target grupe, save arakhen pes paše ekskluzivno ande relacia pala OPZ+ thaj OP JAK. Akaja situacia limitirinel o šajutnipen te kerel pes jekh pherdo dikhipen te si thaj sar e EU-esqe fondura den kontribucia te aresel pes jekhipen vaš e Rroma andi linia e mangipnasa katar o Artiklo 15 katar o Regulativo 2021/1060/EU. Maj but anda le projektura si shutine pe romani inkludacia si implementirime sar kotor katar maj bari socialo inkluzia thaj anti-ćororipe save si phangle bute bi lače grupe simultano. Operativne programura sar OPZ+ vaj OP JAK but droma keren lista pe Roma maškar e target grupe, numaj bi te kerel pes eksplicitno šerdipen e ćhinadipnasko palal o etniciteto. Exactno kvantifikacia e volumo e lovengo savo si kerdo direktno te den suporto e Rromenqe si šajdo numaj ando konteksto e akharipnasqo save si eksplicitno resle ki rromani populacia, i.e., kote so o Roma si ramosarde sar jekhutni vaj šerutni target grupa thaj kote so si monitorizirime kobor kotar e alokacia džal specijalno te del len suporto. Ano Ćehikano ambiento, asavke o suporto savo si reslo si numaj marginalo prezento thaj si maj but varesave intervencie andar o OPZ+, vaš egzemplo, andi rig e socialo servisurenqi vaj andi buti andi komuniteta. Ano lil e IROP-esko, akana naj akharimata so si specifiko resle ki romani populacia. O IROP maj but finansiril e infrastrukturake mesure – vaš misal, khera, edukaciake objektura vaj komunitetoskere thana – numaj bi te identifikuin pes direktno e target grupa. Kadja, kana e projektura šaj te avel len jekh lačo impakto pe rroma, bi tematikane fokusosqo thaj avridipnaske indikatorengqo, si našti te sikavel pes vaj te kvantifikuil pes kadava impakto. Akaja situacia kerel te ovel but maj pharo te kerel pes evaluacia o impakto e Evropake investiciengo upral i Romani komuniteta thaj vi pharuvel o pherdipe e Tematikane Kondicia 4.5, savi mangel te avel šajpe te sikavel pes kaj e strategie thaj e mesure šaj te anen jekh lačharipe ande situacia e Rromengi. Te lačharel pes i transparenca e resursenqi alokaciaqi thaj te zurarel pes i šajmata te dikhel pes sistematikanes kaj žal o Evropaqo finansiripe si odolesqe esencijalno vaš o efektivo menadžmento e politikako pala socialo inkluzia.

E majbare problemura asociime e implementaciasa e EU fondurenqi andi Ćehia si len komplekso administraciaqo procesura thaj bare ko-financirime trubujimata, save keren phares e maj cikne CSO-enge te resen kadala resurses. O semi-beršesqo raporto pali implementacia e fondurenqi e EU-esqi¹²⁴ phenel kaj vi te si i alokacia e le love si ande relacia le objektivurenca le programosko periodo, lengo efektivno hasnipe si phandlo katar o administrativo obstrukcie thaj o tikno procesiripe e aplikacienqo. Jekh evaluacia e EU fondurenqi vaš o 2023 kerdo katar o Ćehiko Ministeriumi vash Regionalno Barjaripe konfirmingya kay EU-esko fondipe na sine dosta fokusirimo pe realune mangipya e romane komuniteturengo.¹²⁵ Vi te si programura save si phangle pala socialo inkluzia, lengi struktura thaj finansiripe e kondicie sikaven

---

¹²³ Ministry of Regional Development. 2021. Methodological instruction for the preparation of the programming period 2021-2027.

¹²⁴ Ministry of Finance of the Czech Republic. 2023. Semi-annual report on the implementation of EU funds.

¹²⁵ Ministry for Regional Development of the Czech Republic. Summary of evaluations of European funds for the year 2023.

administrative prioriteta maj but katar e realne trubulimata e marginalizirime grupengo. I konsekvencia kadale set-up-esqo si i limitirime efektiviteta e edukaciaqe, butaqe thaj kherenqe projektorenqi, savi del kontribucia k-o o perzistencija e socialno na-egalitetosko.

Palal o 'Raporto pale rizikura thaj e mesura ando labaripen le EU-esqe fondurenqo', o problemo palo na-egalutno akceso ko o finansiripe maskar bare institucie thaj maj cikne CSO-a achol.¹²⁶ E CSO-a si len ključno rola te den suportu e Rromenqe komuniteta, numaj lengo kapaciteto si butivar bidosta. Limitirime akceso ki finansia, bi profesionalno personalo thaj zorale administrativne mangimata na mukhen len te utilizin efektivno e EU finansiripe savo si. O maj baro fokus o suportosko telal e akharimata vash propozalo si pe aplikantura save den socialno servisu ande relacia e Socialtjänstenslagen, savo avri shudel bute romane organizacie anda suportu anda kodo ke lenge aktivitetura chi peren telal akava legislativo fremo. Kava drom nakhavel o fakto kaj but Rroma save keren direktu buti ano tereni na resle e legalno mangipa, numaj si len bari eksperienca thaj o patjavipe e lokalno besutnengo te keren buti e komuniteta.

Jekh katar e ključne problemura save but vrama afektisarde e efektivnost e integraciake politikengo si o limitirimo participacia e romane komuniteteng o ande decizjengo proceso. Vi te si e strategie thaj e akciake planura te inkren čhib savi del akcento pe 'komunitetosko involviripe', akava principo na si konzistentno aplikime andi praktika. Maj but programura thaj projektura si kerdine katar o upre tele, so znachil ke o keripe e decizjengo kerel pes majbut ko nivelo e themeskere institucijengo thaj majbare CSO-enge, dži kote e romane organizacie thaj korkore e Roma si butivar numaj pasivno beneficiaria e mesurenqe, na lenqe dizajnera. O involviribe e romane komunitetengo ano e procesura vaš o keripe e decizjengo ando nivelo regionalo thaj komunalo achen bi-dosta ando komparacia lenqe participacia pe governosko nivelo. E lokalno autoritetura butivar naj len sistematikane mehanizmura vash konsultacia e romane reprezentanturenca, so anel strategie thaj projektura save naj ande relacia e čače trubulipnasa katar Romane komuniteta. O bibucaripe e romane reprezentanturenge ande ključne konsultativne organura kerel kaj e Rroma našti efektivno te keren efekto pe keripe e akharimasko vash propozalo thaj implementacia e politikengo pe regionalno nivelo, ni naj sistemo e mehanizmurenqo te sigurisarel pes aktivno participacia e Rromenqi ando planiripe e politikajo thaj implementaciaqe procesura.

Numaj, sas nesave lače paruvimata ande palune berša. O beršesqo raporto pal-i implementacia e o Partnersko Akordo konfirmil kaj e autoritetura save keren buti vaš varesave operativne programura, ando partikularno OPZ+, astarde te keren maj but kooperacia e CSO sektorosa, so resljarda te lačharel pes i komunikacia thaj jekh redukcija e administrativno pharipeski vash e aplikantura.¹²⁷ Akava trendo kontribuisarda vash jekh maj efektivno konsultaciaqe proceso thaj jekh maj lačo xataripen pal-e specifikane trubujimata e romane komuniteturenqe. Sathaj, ačhel jekh pharipe maskar o sukcesutno nivelo e bare organizacijengo thaj e maj cikne romane inicijativengo, sikavindoj trubulipe na numaj te zurarel pes i konsultacia numaj vi te kerel pes direktu suportu vaš o gatisaripe e projektoske aplikacijengo thaj administracia e granturenge save si resle.¹²⁷

O akharipe PRO-ROMA¹²⁸ ano fremo e OP JAK-esko, kova kergja specifiko instrumenti reslo te suportirindoj edukaciake aktivitetura ande romane komuniteta, kerdas baro kontribucia te lačharel pes o akceso pe finansiripe vash maj cikne organizacie. Akava programo del suportu

---

¹²⁶ Ministry for Regional Development of the Czech Republic. Report on risks and measures of implementation of EU funds.

¹²⁷ Ministry for Regional Development of the Czech Republic. Annual report on the implementation of the Partnership Agreement.

¹²⁸ Ministry of Education, Youth and Sports of the Czech Republic. 2024. Call PRO-ROMA, OP JAK

vash o barjaripe e komunitetosko, o treningo e sikavnengo thaj pedagoško personalosko savo kerel buti e romane čavorrenkar thaj direktno suporto e siklengje so si len riziko edukaciako bi-lačhipen. Numaj, i evaluàcia e OP JAK-esqi sikavel kaj o čacutno impakto kadale iniciativaqo ka avel phanglo pe lungu-vràmaqo finansiripe thaj sistematikano suporto.¹²⁹ Aver lačo paso sas i introdukcia e simplifikuime projektura,¹³⁰ save redukisarde o administrativo pharipe e aplikacienqo thaj mukhle jekh maj baro spektro e aplikacienqo, inkluzivno e maj cikne organizacienqe, te resen e fondurà efikasno. Vi te o programo PRO-ROMA reprezentisarel jekh signifikantno paruvipe karing o maj baro involviripe e romane organizaciengo ando finansiripe e edukaciake masurenqo, vov akana ačhel o jekhto instrumento e grantosko savo si reslo pe akava tip. Palal o beršesqo raporto pal-o implementacia e Partnersko Akordosko, o bi-involviripe e maj cikne organizacienqo an-o o barjaripe e finansikane instrumenturenqo si jekh perzistentno problemo. Ande kontrasta e OPZ+-esa, kote o Managing Autoriteti zumavel aktivno te involviril e romane organizacije ande konsultacie pe programoske settingura, isi panda than vash buhljaripe e suportosko thaj adaptiribe finansiripe palo aktualno trubujipe e organizaciengo save kerel buti direktno ko Roma komunitetura.

I Agència vaš i Sociàlo Inkluzia sas kerdini sar jekh šerutno instrumento vaš i integràcia e sociàlo ekskluzime komunitetura thaj te lačharel pes lengo akceso ki edukacia, khera thaj buti. Numa, palal maj but deš berša buti, jekh fundavno pučhipen ačhel: save si e konkrèto rezultaturà lesqe aktivitèturenqe thaj si e bare publikane investicie justifikuime? E Agenciake butjake koshti resle maj but desar 1.5 miliardura CZK desar o lesko keripe, kana o impakto leske masurenqo si minimalno thaj butivar si limitirime ko formalne strategikane dokumentura thaj konsultacie bizo direktno impakto pe romane komunitetura.¹³¹ E Agenciake beršeske raportura thaj avrune evaluacie katar o Ministeriumo vaš Regionalo Barjaripen sistematikane konfirmisaren kaj i Agencia vaš Socialo Inkluzia fokusiril pes maj anglal po vazdipe e metodologikane rigutimasko, akciake planurenqo thaj strategijengo, na pe konkretno rezultatura pe tereno.¹³² Ande praktika, kado znachil shela chasura kidimata thaj analitikane raportura savenge o čacutno lačhipen vaš e ekskludirime lokaliteturà si pučhipen. Sar phenel o Maj Baro Revizijako Ofiso, o finansiripe e agencijako o sistemo si bi-efikasno, na-klaro thaj naj les klaro kriteriumura te mešel pes o sucèso lesqe intervencienqo.¹³³ O Agencia sas involvirime ande but akharimata pala propozalo telal o OPZ thaj OPZ+, maj but ande thana e suportoske pala socialo kher thaj buti ande socialo ekskludirime lokalitetura. Numa, palal e beršutne raporturà pal-o implementàcia e NRSF-esqi, e rezultaturà kadale suportosqe ačhen phares te sikaven pes. Sar egzàmplo, o I agència sas involvirime te del suporto e komunenqe te implementisaren o koncèpto vaš socialo khera, numaj lesqi kontribucia sas limitirime maj but pe analitikane thaj konsultativne rezultatura bi direktno implementàciaqo mapinel. Sar egzàmplo, ando 2022-to berš, i Agència dine suporto vaš konsultacia 80 komunenqe, ando sasto činavipen pe kadi aktivitèta si karing 30 milionura CZK pe jekh komuna.¹³⁴ Numaj naj klaro evidencia kaj akala fondura čačes kontribuisarde ko baro lačharipe e kondiciengo e socialno avri shudine lokalitetura. Ano rig e edukaciaki, i Agencia metodikane kontribuisarda te barjaripe e inkluzivne dromengo, maj but katar e kooperacia ando fremo e Lokalno Akciako Planura. Numaj, i segregacia e romane siklövnenqi ande škòle ačhel, thaj e ESF-esqe projèkturà ži akana na sas len jekh baro impakto pe lačharipe e akcesosko ki kvalitetno

---

¹²⁹ Ministry of Education, Youth and Sports of the Czech Republic. 2024. Evaluation e OP JAK.

¹³⁰ Ministry of Education, Youth and Sports of the Czech Republic. 2024. Rules for applicants and beneficiaries of simplified OP JAK projects.

¹³¹ Ministry for Regional Development. 2021. Annual Report of the Agency for Social Inclusion for 2020.

¹³² Ministry for Regional Development. 2023. Final Report of the External Evaluation of the Agency for Social Inclusion

¹³³ Supreme Audit Office of the Czech Republic. 2023. Report on the activities of the Agency for Social Inclusion

¹³⁴ Supreme Audit Office of the Czech Republic. Audit conclusion of the audit operation No 18/28 - Funds earmarked for the implementation of measures under the Operational Programme Employment 2014-2020.

edukacia. Ande peski konkluzia, o Maj Baro Revizijako Ofiso lel atencija pe na-efikasnost katar varesave projektura ande save lija kotor i Agencia. Ano fremo e Revizijako I Operacia No. 18/28 savi si kerdini pal-i implementacia e OPZ-esqi, sas arakhlo kaj jekh gin e projèktenqo na sas len indikatora e impaktosqe save šaj te mešinen pes, thaj ande varesave kazura, e koštură vaš e butăqe bută but maj bare sar o šerutno pokinipe sas identifikuime.¹³⁵ Kadala arakhadipa sikaven kaj e Agenciaki rola sar implementaciako partneri e EU fondurenqo mangel jekh pherdo re-evaluacia. Si rekomenduime te čhivel pes ko finansiripe bazirime pe performanca, so ka kerel o alosaripe e lovengo kondicionalo pala areslipe konkretno thaj meripeske rezultaturengo. Ko jekh vakti, si si lačhes te čhivel pes jekh kotor e čhinadipnasko katar o administrativo thaj metodologikano nivelu te čhivel pes komunitetosqe intervencie implementisarde andi kooperacia e lokalone aktorenča thaj e bi-profitocă. Transparenca, evaluacia e impaktosqi thaj i sastipen e rezultaturenqi trebal te aven ključne kriteriumură vaš o avutno involvipen e Agencia pala Socialo Inkluzia ande Evropako finansiripe.

4.2. Romano civilno societeti ano EU fondoni implementacia

Romano civilno sasoinipe ovela pobuter importantno aktori ano implementiribe e fondjengo kotar EU, specijalno ano thana e socialo inkluziake, edukaciake thaj butjako. Telal i organizacia RomanoNet, jekh gin e organizacienqo¹³⁶ si aktivo andi advokacia, andi implementacia e projèktosqi, thaj ando monitorisaripen e utilizaciaqo e EU-esqo fondura. Vi te o involvipe kadale organizacienqo barjardă pes ande palune berša, e fundamentalne problemură persistirinen kaj čhinaven jekh maj efektivno utiliziribe e resursengo save si len thaj limitirinen olengo impakto upral e Romane komunitetura.¹³⁷

O shaipa e romane organizaciengne te keren angazhipe e fondencar kotar o EU barile, specialno kotar e konsultacie thaj partneripe e publikane instituciencar, akana o majbut finansiripe inke phirel ko majbare entitetura, mukhindoij e Romane grupe limitirime direktno akceso. Signifikantno administrativno pharipe, kompleksno aplikacie, thaj ko-finansiripe e trubuiatenqe ačhen bare bariere, specialo vaš e maj tikne, grassroots organizacie saven naj len stabilo finansiripe thaj eksperienca ko projektosko menadžmento. Pasha kodo, inicijative sar PRO-ROMA programo thaj projektura telal o OPZ+ demonstririnen kaj kana e romane organizacie ingeren i implementacia, e rezultatia si significantno maj but impakto vash e romane komunitetura.

---

¹³⁵ Supreme Audit Office of the Czech Republic. 2023. Report on the activities of the Agency for Social Inclusion.

¹³⁶ For further details, see: www.romanonet.cz

¹³⁷ Final Conclusions and Recommendations High Level Group

KONKLUZIE THAJ REKOMENDACIE

I evaluacia e implementàciaqi e NRSF-esqi sikavel kaj varesave mesurã kerde paršiãlo rezultãtura, numaj lengo generalo impakto aãhel limitirime. But aktivitetura keren pes ande izolacia, bi kontinuitetosko vaj regularno evaluacia te si von ãaães keren buti. Dži kote o NRSF dikhel kaj e romane organizacie ka oven involvirimo an-i lesqi implementãcia, an-i realitãta, kadala organizãcie si len but limitirime akceso k-e resurse thaj lenqe i participacia si odolesqe maj but simbolikani.

Slabo kooperacia mashkar e themesko administracia thaj o bi-profitno sektoro si vi jekh baro problemo. Naj jek jasno plano te mezij o sukceso katar individualni mesuri vaj jek systemo te involvirinen le romen korkore ande evaluacia thaj decizjako keripe. Naj jekhutno drom te kidel pes thaj te evaluil pes informacia so kerel buti thaj so na, so but ciknjarel e efektivnost e sasto NRSF. Paše odova, e romane organizacie butivar nane len šajipe te len kotor ko projektia finansirime katar publikane vaj Evropake žanglimata sosqe kadala programurã si kerde and jekh drom kaj na si len akceso lenge. E cikne organizacie thaj e lokalno inicijative kade naj len šansa te resen sukceso ande tenderura, save si butivar but kompleksno thaj administrativno but pharo. Numaj si kadala organizacie save keren buti direktno ande komunitetura thaj te džanen maj mišto lenge trubujimata. Te o NR te avel les jekh ãacutno impakto, o drom sar si implementime trubul te paruvel pes. O ključno si te kerel pes pošukar jekh sistemò pala suporto e romane organizaciengë, te kerel pes lokhes e administracia thaj te involviril pes Rroma korkore majbut ando planiripe thaj realizacija measurengo. E love trubun te aven alosarde kote so del realo laãhipen, na ande kompleksne birokracie thaj bi-efikasne projekturã.

Rekomendacie e nacionalne autoritetonge

1. Keren maj lokho e regule pale granturã thaj finansiripe:
  - Te dikhel pes thaj te kerel pes maj lokho e aplikãciaqe procedũre vaš granturã thaj subvencie (sar egzãmplo, telal ESF+, OP JAK, nacionalno finansiripeske programura), specialo katar o redukcia e administrativne pharipasko (numero e trubujipaske aneksura, kompleksiteto e budžeturengo, lungipe thaj pharipe e formengo).
  - Te šaj te avel akceso k-o finansiripe vaš e tikne organizãcie bi te avel len maj anglal eksperienãa ande bare nivelurã projekturã – sar egzãmplo, ando introducisaripen e simplifikuime ‘tikne granturengo’ e minimalne lilãripnasqe thaj naj vaj but cikne ko-finansirime trubujimata.
  - Te dikhen pale e evaluaciake kriteriumura vash e projektoske propozalura te na aven kerdine numaj vash bare, eksperienãake aplikantura (eg., trubujimata save si ande relacia e organizaciaki historijasa, turnover, baripe e personalosqo).
2. Sigurinen jekhutno akceso ki finansia vash diferentno aktivitetura:
  - Te vazdel pes o finansiripe e organizaciengë save na keren buti e registruime socialo servisurengë numaj fokusirinen pes pe edukacia, komunitetosko barjaripe, khera, juridikano konsiliripe, kulturalne aktivitetura, vaj anti-diskriminaciaki buti – kadala thana trubun te aven finansirime pe jekh nivelo sar socialo servisura.
  - Keren dedikuime akharimata vaj programura save si phangle e tikne thaj lokalno romane organizaciencia save keren buti direktno ande komunitetura.
3. Den metodologikano thaj kapacitetosko suporto:
  - Keren regularno treningo, butikeripe, thaj individualno konsultãcia vaš e romane organizãcie ando projektosko menadžmento, ramosaripe e aplikaciengo, finansijako menadžmento thaj raportiripe.
  - Introducirinen mentoripeske sistemura, kote so majbut eksperienãake CSO-a den suporto e majtikne Rromenqe inicijative e administraciãsa thaj projektosko implementiribe.

4. Reforma e Agenciaki vash Socialno Inkluzia:
  - Te cikhjarel pes o akcento pe strategikane draftura thaj administrativne butja; maj but, zuraren direktno terensko buti thaj vastesko suporto vash e lokalno romane organizacije thaj komunitetura.
  - Organizirinen regularno konsultacie e romane organizaciencar te identifikuinen
5. Te laçharel pes o sistemo vaś o monitorisaripe thaj e evaluacia:
  - Keren jekh unifikuime metodologija vaś o kidipen e datengo thaj e procena e efektiviteta e NRSF mere, inkorporirindoj kualitativno reaksija katar romane individue thaj organizacije.
  - Publikisaren e evaluaciaqe rezulturā regularo thaj utilizin len te laçharen i strategija thaj konkrēto mapinel.
  - Involvirinen e romane organizacie ko sa e stadiumura e evaluaciake – kotar o definiribe e indikatorengo dži ko te interpretisarel e arakhadimata.
6. Te laçharel pes i aksesibiliteta e publikane thaj e EU programurenqi:
  - Te tikhjarel pes o mangipe vash ko-finansiripe ano EU thaj nacionalno finansiripeske programura, maj but vash cikne thaj neve organizacie.
  - Sigurisarel pes kaj e akharimata vaś e propozacie si xatārde, xamosarde andi šukar çhib, thaj si len suporto katar konsultaciake servisura vash e aplikantura ano sasto proceso.

Rekomendacie e Evropake institucienqe

7. Keren maj lokho e EU finansiripeske regule:
  - Keren influenza pe thema membrura te keren maj lokho e regule vash ESF+, ERDF, thaj aver fondura te zutin o participacia e cikne thaj vazdine romane organizacienci (egz., kana tikhjarel pes o ko-finansiripe trubujimata thaj administrativno kompleksiteto, thaj te šaj te den pes anglal-pokinimata).
  - Introdudirinen specialne akharimata vaj programura save si specifično phangle e cikne organizaciencia save keren buti ande Romane komunitetura.
8. Mangel regularno evaluacia e participaciasa e Roma:
  - Mangen e thema save si membrura te keren regularno, transparentno thaj participativno evaluacie e EU-eske fondurenqo labāripen, andar save si obligatōro involviripe e rromane organizaciencqo andi evaluacia komitetura thaj butjarne grupe.
9. Suporto e kapacitetosqo vazdipen:
  - Fundisaren e programurā save vazden e kapaciteturā le rromane organizaciencqo (eg., treningurā, mentoringā, paruviqe e eksperiençako, networko pe EU nivelo).
  - Sigurisarel pes i disponibiliteta e metodologikane resursenqi thaj e konsultaciaqo suporto ande themesqe çhiba.
10. Keren dedikacie programurā vaś e organizacie bazirime andi komuniteta:
  - Keren EU programura save si fokusirime te den suporto cikne thaj lokalno romane inicijativenge save si len jekh direktno impakto pe komunitetosko živdiqe (sar egzamplo, andi edukacia, khera, sastipen thaj kultura).

REFERÈNCE

Lista e intervjuenqi

Representatives of the Office of the Government Council for Roma Minority Affairs (27. 11. 2024, in-person)

Representative of the Ministry of Labour and Social Affairs (31. 1. 2025, online)

Representative of the Ministry of Culture (January 2025, e-mail conversation)

Information from the CSOs, members of RomanoNet (October 2024 to January 2025, in-person, online and phone conversations)

Ključne dokumentura thaj raportura pala politika

European Parliament. European Parliament resolution of 4 October 2023 on the segregation and discrimination of Roma children in education.

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0342_EN.html

European Union Agency for Fundamental Rights. Coronavirus pandemic in the EU – Impact on Roma and Travellers. Publications Office of the European Union, 2020.

<https://fra.europa.eu/en/publication/2020/covid19-rights-impact-september-1>

European Union Agency for Fundamental Rights. Roma survey – Data in focus: Education: the situation of Roma in 11 EU Member States. Publications Office of the European Union, 2014. <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/roma-survey-data-focus-education-situation-roma-11-eu-memberstates>

Eurostat. Employment rates in marginalized communities in the EU. European Commission, 2023. <https://ec.europa.eu/eurostat>.

Hoření, K. & al. Výzkumná zpráva: Analýza příčin vyššího podílu romských žáků vzdělávajících se dle RVP ZV UV ve třídách zřízených podle § 16 odst. 9 školského zákona a návrh souboru opatření pro oblast vzdělávání a další relevantní oblasti. [Research Report: Analysis of the Causes Behind the Higher Proportion of Roma Pupils Educated According to the Framework Educational Programme for Pupils with Mild Intellectual Disabilities in Classes Established Under § 16(9) of the Education Act, and a Proposal for a Set of Measures in Education and Other Relevant Areas.] Ministry of Education, Youth and Sports, 2023. Available at: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2023/04/Final_Vyzkumna_zprava_§_16_9_MSMT_PAQ_STEM.pdf

Milcher, S. On Labour Market Discrimination against Roma. Papers in Regional Science. 2011

Ministry of Education, Youth and Sports. Informace o realizaci programu "Obědy do škol" v roce 2023. [Information on the Implementation of the "Free School Lunches" Programme in 2023.] MŠMT, 2023. <https://www.msmt.cz/vzdelavani/obedy-do-skol>

Ministry of Labour and Social Affairs. Strategie sociálního začleňování 2021 – 2030. [Social Inclusion Strategy 2021–2030.] MPSV, 2020. Available at: <https://www.mpsv.cz/strategie-socialniho-zaclenovani-2021-2030>

Ministry of Labour and Social Affairs. Strategie zaměstnanosti a rozvoje trhu práce do roku 2030. [Employment and Labour Market Development Strategy up to 2030.] MPSV, 2024. Available at: <https://www.mpsv.cz/strategicky-ramec-politiky-zamestnanosti-do-roku-2030>

Office of the Government. Informace o naplňování Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů v roce 2022. [Information on the Implementation of the Roma Equality, Inclusion and Participation Strategy in 2022.] Úřad vlády ČR, 2023. Available at: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/zalezitosti-romskekomunity/aktuality/Priloha-3_Informace-o-naplnovani-SRI-v-roce-2022-po-MPR.pdf

Office of the Government. Informace o naplňování Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů v roce 2023. [Information on the Implementation of the Roma Equality, Inclusion and Participation Strategy in 2023.] Úřad vlády ČR, 2024. Available at: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/zalezitosti-romskekomunity/aktuality/informace-o-naplnovani-strategie-romske-integrace-2021-2030-v-roce-2023-216811/>

Office of the Government. Strategie romské rovnosti, začlenění a participace 2021–2030. [Roma Equality, Inclusion and Participation Strategy 2021–2030.] Úřad vlády ČR, 2021. Available at: https://vlada.gov.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/strategie-rovnosti--zacleneni-a-participaceromu-strategie-romske-integrace-2021_2030-188413/

Office of the Government. Updated Strategic Framework Czech Republic 2030 with a view to 2050. 2024. Available at: <https://www.cr2030.cz/system/files/2025-05/updated%20strategic%20framework%20CZ%202030.pdf>

Office of the Government. Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2022. [Report on the Situation of the Roma Minority in the Czech Republic for 2022.] Úřad vlády ČR, 2024. Available at: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceskerepublice-za-rok-2022-212008/>

Ombudsman. Nenávistné projevy na internetu a rozhodování českých soudů – Výzkum veřejného ochránce práv, 2020. [Hate Speech on the Internet and Czech Court Decisions – A Study by the Public Defender of Rights, 2020.] 2020. Available at: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/47-2019-DIS-PZVyzkumna_zprava.pdf

PAQ Research. Dopady poskytování bezplatných obědů ve školách na docházku a vzdělávací výsledky dětí z nízkopříjmových rodin. [Impacts of Providing Free School Lunches on Attendance and Educational Outcomes of Children from Low-Income Families.] PAQ Research, 2023. <https://www.paqresearch.cz/post/dopadyposkytovani-bezplatnych-obedu-ve-skolach>

Roma Civil Monitor (2018, 2020, 2022). Civil society monitoring reports on Czechia, available at: <https://romacivilmonitoring.eu/czechia>

Šimíková, I., Katrňák, T., Rákoczyová, M. & Fónadová, L. Report on the Socio-economic Situation of the Roma Population in the Czech Republic 2023/2024. Results of the sample survey. RISLA, 2024. Available at: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_556.pdf

Veřejný ochránce práv. Zpráva o vzdělávání romských dětí v České republice. Kancelář veřejného ochránce práv, 2020. https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vzdelavani_romsky_ch_deti.pdf